

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä

Karvinen, Kristiina

Seppälä, Satu

2011 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin
ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä

Karvinen Kristiina
Seppälä Satu
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2011

Karvinen Kristiina ja Seppälä Satu

Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä

Vuosi 2011

Sivumäärä 140

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa Keravalla sijaitsevalle Paasikiven nuorisokylälle heidän tarvitsemaansa uutta tietoa siitä, millä tavoin toimintaa voisi kehittää ja miten toimivia hyviä käytänteitä voitaisiin jalostaa koko työryhmän käyttöön. Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa, miten erilaisilla työmenetelmillä tuetaan lapsen ja nuoren kasvua, miten säännöt ja niiden rikkomisesta seuraavat toimenpiteet tukevat lapsen ja nuoren kasvua ja mitkä nykyiset työtavat ovat toimivia hyviä käytänteitä Paasikiven nuorisokylässä. Lisäksi osana opinnäytetyöprosessia muodostettiin käytännön ohjeistus rajoitustoimenpiteiden käytöstä Paasikiven nuorisokylässä sekä ehdotelma uudesta sääntörakenteesta koko nuorisokylää koskevista yhteisistä säännöistä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käyttäen. Aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilta ja analysoitiin sisällönanalyysillä. Aineisto koostuu Paasikiven nuorisokylän johtajan, erityistyöntekijän sekä kuuden ohjaajan haastattelusta (n=8), neljältä eri osastolta. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostui seuraavista työmme aiheemme kannalta keskeisistä teorioista: identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä, kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena, lasten ja nuorten osallisuus sekä lapsilähtöisyys ja kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa. Teemahaastattelurunko rakentui näiden teorioiden mukaan siten, että jokainen keskeinen teoria sekä lastensuojelulaki muodostivat oman teemaluokkansa.

Opinnäytetyön tuloksina nousivat aineistosta esiin toimivina työmenetelminä Paasikiven nuorisokylän toiminnassa perhetyö, kodinomaisuus, lapsen yksilöllinen kohtaaminen sekä omaohjaajuus. Lisäksi AVEKKI - toimintamallin käyttöönotto on tuonut varmuutta ja selkeyttä ohjaajien toiminnassa aggressiivisia tilanteita kohdatessa. Tarkennuksia sääntökäytänteisiin ja yhtenäistä toimintamallia kaikkien osastojen suhteen toivottiin erityisesti tupakoinnin ja alueelta poisteen suhteen. Myös yleiseen turvallisuuteen, viihtyvyyteen ja yleisillä alueilla toimimiseen haluttiin muodostaa yhteisiä toimintamalleja. Yhteisten sääntöjen muodostamisen käytännön haasteeksi mainittiin tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden toteuttaminen siten, että jokainen lapsi kokee tulevaisuuden kohdatuksi oikeudenmukaisesti suhteessa toisiin lapsiin, mutta samalla hänen yksilölliset tarpeensa ja voimavaransa tulevat huomioituksi seuraamuksia asetettaessa. Neljän eri osaston työntekijöiden välistä yhteistyötä kaivattiin enemmän, jotta hyvien käytänteiden levittäminen toiselle osastolle sekä moniammatillisen työryhmän koko ammattitaidon käyttöönotto mahdollistuisi paremmin.

Kehitysehdotuksina kokosimme tulosten perusteella uuden ehdotuksen sääntörakenteista yhteisten sääntöjen osalta sekä ohjeistuksen rajoitustoimenpiteiden käytöstä arjen työssä. Molemmat ehdotukset on käsitelty Paasikiven nuorisokylän johtoryhmässä. Sekä uusilla säännöillä, että ohjeistuksella rajoitustoimenpiteistä on mahdollista vastata toimintaympäristön toimintaperiaatteisiin. Kehittämismyönteisellä Paasikiven nuorisokylällä on mahdollisuus hyödyntää opinnäytetyömme tuomaa uutta tietoa työyhteisönsä jatkuvaan kehittämis-työhön sekä tekemäänsä merkittävään lastensuojelulliseen kasvatustyöhön.

Asiasanat: Lastensuojelulaki, säännöt, rajoitustoimenpiteet, omaohjaajuus, identiteetin rakentuminen, hyvät käytänteet, työmenetelmät

Karvinen Kristiina and Seppälä Satu

Love and restrictions - Collective rules supporting youngster's growth and identity in Paasikivi children's home

Year	2011	Pages	140
------	------	-------	-----

The purpose of this thesis was to offer material for Paasikivi children's home in Kerava, Finland in order them to develop their operations and knowledge regarding good practices and to share those existing good practices among the whole working group. The aim of the work was to survey how the growth of children and youngsters can be supported with different kinds of working methods in practice, how rules and sanctions support the growth of children and youngsters and which practices are good methods at Paasikivi children's home. A handout regarding the usage of restrictions at Paasikivi children's home and a proposal concerning a new set of rules was prepared as a part of this process.

The research method used in this thesis was qualitative method. Material was collected using half-structured theme interviews and analyzed by using content analysis. Eight persons who worked during the research time at Paasikivi children's home were interviewed. The material includes interviews of the Director of Paasikivi children's home, a specialized employee of Paasikivi children's home and six tutors (n=8) from four different sections. The theoretical frame consisted of the theories considered crucial for the thesis. These theories were: building identity as youth's mission of growing process, upbringing supporting youth's identity development, child welfare law as one context, implication of children and answering the educational needs of children in children's home.

Family work, homelike atmosphere, facing a child individually and proprietary tutoring were mentioned to be the most functional practices at Paasikivi children's home. Also implementing the AVEKKI -method has brought certainty to personnel to face aggressive situations and unified and clarified the personnel's actions in such situations. Especially smoking and leaving the area without permission were issues requiring a common operational model. In addition, common safety, cosiness and behaviour in common areas were mentioned as respective matters. The challenge of forming the new set of rules was to draw justice and equality in a way that each child was faced individually. The co-operation of the four sections was mentioned to be needed in order the good practices to be shared among the sections and the whole expertise of professional working group to be utilized in a better way.

Suggestion about the new set of common rules and using the restrictions in everyday work were gathered as development proposals. Both proposals have been accepted in the board of Paasikivi's children's home. Responding to the operational environment's principals is possible by using these proposals about the new set of rules and using restrictions. As being optimistic about development, Paasikivi's children's home can take advantage of these new set of rules and using restrictions in their collectively marked upbringing in child services.

Key words: Child welfare law, rules, restrictions, building identity, proprietary tutoring, good practices, working methods

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Opinnäytetyön aihe	10
3	Opinnäytetyön toimintaympäristö	11
	3.1 Paasikiven nuorisokylä	12
	3.1.1 Paasikiven nuorisokylän käytössä olevat työmenetelmät.....	12
	3.2 Lastensuojelulaki	13
	3.2.1 Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto	14
	3.2.2 Rajoitukset sijaishuollossa	15
	3.2.3 Laitoshuollon laatu	17
4	Teoreettinen viitekehys.....	18
	4.1 Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä	19
	4.1.1 Traumatisoituneet lapset	21
	4.1.2 Kiintymyssuhdemallit	23
	4.1.3 Turvallisesti, välttelevästi tai ristiriitaisesti kiintynyt lapsi	24
	4.2 Kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena.....	25
	4.2.1 Cacciatore: Aggressiokasvu	26
	4.2.2 Säännöt ja rajoittaminen osana kasvatusta	28
	4.3 Lasten ja nuorten osallisuus sekä lapsilähtöisyys	29
	4.4 Kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa	30
	4.4.1 Perhetyö sijaishuollossa	31
	4.4.2 Vuorovaikutus ja asiakassuhteen dialogisuus	33
	4.4.3 Tuen ja kontrollin yhteen sovittaminen	34
	4.4.4 AVEKKI -toimintatapamalli - varmuutta ja ennustettavuutta työskentelyyn.....	35
	4.4.5 Omaohjaajuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena	36
	4.4.6 Umbrella -työkirjamenetelmä omaohjaajuuden tukena	38
	4.4.7 Suunnitelmallisuus työn laadun varmistajana	38
5	Tutkimusasetelma.....	40
	5.1 Kvalitatiiviset menetelmät.....	40
	5.2 Opinnäytetyön toteutus ja aineistonkeruu.....	42
	5.3 Aineiston analyysi.....	44
	5.4 Opinnäytetyön validiteetti ja reliabiliteetti sekä tekijöiden objektiivisuus..	45
	5.5 Opinnäytetyön eettisyys.....	47
6	Aineiston kuvaaminen	48
	6.1 Haastateltavien kohderyhmän kuvaus	48
	6.2 Haastatteluaineiston soveltaminen.....	49
7	Tulokset.....	51
	7.1 Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä	51

7.1.1	Lasten psykiatrisen problematiikan tuomat haasteet arjen työssä	52
7.1.2	Varhaisen kiintymyssuhteen vaurioiden ilmeneminen ja niiden korjaaminen	54
7.1.3	Työntekijöiden tietoisuus lasten psykiatrisesta problematiikasta	56
7.2	Kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena.....	59
7.2.1	Kun lapsi tai nuori käyttäytyy aggressiivisesti	60
7.2.2	Kasvatuksellisen rajoittamisen ja rajoittamistoimenpiteiden eroja.....	64
7.2.3	Lasten ei-toivottuun käytökseen vastaaminen käytännön työssä	67
7.2.4	Laitosolosuhteista aiheutuvien haittojen minimointi vaatii jatkuvaa kehittämistä	68
7.3	Lasten osallisuuden ja lapsilähtöisyyden mahdollistaminen käytännön työssä	71
7.4	Lastensuojelulaki toiminnan viitekehysenä.....	74
7.4.1	Näkemyksiä rajoitustoimenpiteiden käytöstä arjen työssä.....	74
7.4.2	Sääntöjen ja rajoittamisen merkitys sijaishuollon laadun kannalta	78
7.4.3	Lasten traumaattisten taustojen huomioiminen arjessa.....	80
7.5	Kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa	81
7.5.1	Yhteisten sääntöjen merkitys toiminnan, lasten hyvinvoinnin ja kasvatustyön kannalta	82
7.5.2	Tuen ja kontrollin yhteensovittamisen haasteet	85
7.5.3	Kristillisten arvojen näkyminen arjessa.....	87
7.5.4	Hyvän vuorovaikutussuhteen muodostaminen ja ylläpitäminen	89
7.6	Työmenetelmät Paasikiven nuorisokylässä.....	92
7.6.1	Perhetyö Paasikiven nuorisokylässä	92
7.6.2	Verkostotyö ja sen haasteet	94
7.6.3	Suunnitelmallisuus alati keskeneräisessä työssä	95
7.6.4	Omaohjaajuus muiden työmenetelmien mahdollistajana	96
7.6.5	Kokemuksia Umbrella -itsenäistymiskansion käytöstä	97
7.7	Näkemyksiä osastojen välisestä yhteistyöstä Paasikiven nuorisokylässä.....	98
8	Johtopäätökset	100
8.1	Sijoitettujen lasten erityisyyden huomioiminen tuki- ja kasvatustyössä	100
8.2	Kasvatukselliset toimintaperiaatteet ja toimintamallit lapsen ja nuoren kehityksen ja kasvun tukena.....	101
8.3	Kasvun ja identiteetin tukeminen erilaisilla työmenetelmillä.....	104
8.4	Laitosolosuhteiden haittojen minimointi ja lapsilähtöisyys.....	106
8.5	Keskeisimmät kehittämistarpeet ja toimivat käytänteet.....	107
9	Pohdinta	109
9.1	Tutkimusmenetelmän valitseminen	110
9.2	Validiteetin ja reabiliteetin arviointia.....	112
9.3	Objektiivisuuden arviointia	114
9.4	Eettisyyden arviointia.....	115

10	Lopuksi	117
	Lähteet	119
	Liitteet	122
	Liite 1. Suostumuslomake	122
	Liite 2. Haastattelurunko	125
	Liite 3. Paasikiven nuorisokylän yhteiset säännöt	127
	Liite 4. Esimerkki havaintoluokkataulukosta	128
	Liite 5. Ohjeistus rajoitustoimenpiteiden käytöstä	131

1 Johdanto

Lastensuojelun asiakkailla on todettu olevan erityistä psykiatrista problematiikkaa, josta suuri osa liittyy vahvasti lapsen varhaisen kehityksen kiintymyssuhteille. Tästä problematiikasta johtuen, erityisesti sijoitettujen lasten kohdalla, suoraviivainen rangaistusjärjestelmä ja moralisointi lapsen rikkoessa sääntöjä ovat ”vanhanaikaisia” eivätkä välttämättä tarkoituksenmukaisia ja toimivia. ”Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä” -opinnäytetyö on kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä toteutettu opinnäytetyö, jossa on mukana myös piirteitä kehittämistyöstä. Työn tavoitteena oli kartoittaa, miten yhteisillä säännöillä ja niiden rikkomisesta seuraavilla toimenpiteillä tuetaan lapsen ja nuoren identiteetin kasvua. Opinnäytetyön toiminta- ja toteutusympäristönä toimi Keravalla sijaitseva Paasikiven nuorisokylä, joka tarjoaa tukea ja apua lastensuojelulain mukaisesti avo-, sijais- tai jälkihuoltopalvelua tarvitseville lapsille ja nuorille. Paasikiven nuorisokylän toiminta perustuu kristilliseen arvopohjaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli päivittää Paasikiven nuorisokylän yhteisiä sääntöjä ja pohtia missä määrin yhteisiä sääntöjä tarvitaan. Lisäksi opinnäytetyö tarjoaa Paasikiven nuorisokylälle tietoa siitä, miten toimintaa voisi kehittää, mitkä nykyiset työtavat ovat toimivia hyviä käytänteitä ja miten näitä käytänteitä voitaisiin muokata koko työryhmän käyttöön sopiviksi. Opinnäytetyön pohjalta työstettiin ohjeistus rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Ohjeistuksen tavoitteena on selventää, missä tilanteissa voidaan käyttää lastensuojelulakiin perustuvia rajoitustoimenpiteitä niin, että niille asetettu tavoite turvata lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon toteutuu, sekä yhtenäistää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Lisäksi opinnäytetyön tulosten pohjalta muodostettiin ehdotelma uusista koko Paasikiven nuorisokylää kattavista säännöistä. Paasikiven nuorisokylän johtoryhmä hyväksyi uudet säännöt sekä toimintaohjeistuksen muokattuaan niitä joiltakin osin. Uudet säännöt ovat tämän opinnäytetyön liitteenä numero kolme. Toimintaohje rajoitustoimenpiteiden käytöstä löytyy liitteenä numero viisi.

Opinnäytetyön aihe on tällä hetkellä ajankohtainen erityisesti Paasikiven nuorisokylässä, jonka johtajan, Anne Arkon pyynnöstä opinnäytetyö tehtiin. Paasikiven nuorisokylän aiemmat yhteiset säännöt koettiin liian yksityiskohtaisiksi ja epäkäytännöllisiksi, minkä vuoksi sääntöihin kaivattiin muutosta. Opinnäytetyön muodostuminen nimenomaan työelämän lähtökohtien ympärille tekee siitä tällä hetkellä erittäin tarpeellisen. Lisäksi valtakunnallisessa kontekstissa on puhuttu uusien toimintatapojen löytämisen tärkeydestä vanhan ”rangaistuskulttuurin” tilalle. Sosiaalialalla puhutaan tällä hetkellä paljon yksilön valtaistumisesta toimimaan subjektina omassa elämässään ja tämän on nähty koskevan myös lapsia ja nuoria. Opinnäytetyö kytkeytyy 2000-luvulla vallalla olevaan käytäntöön, jonka mukaan 2000-luvulla sijaishuollosta tehdyt lastensuojelututkimukset keskittyvät vahvasti uusien työmenetelmien kehittämiseen.

Opinnäytetyö jakautuu kymmeneen lukuun, joissa sekä itse prosessi että analyysi esitetään vaiheittain. Toisessa ja kolmannessa luvussa kuvataan opinnäytetyön aihe ja toimintaympäristö, jossa opinnäytetyö toteutetaan, sekä käsitellään sijaishuollon toimintaa ohjaavaa lastensuojelulakia. Neljäs luku käsittää opinnäytetyön teoriaosuuden, joka koostuu neljästä teemasta. Näitä teemoja ovat: Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä, kasvatus nuoren identiteetin tukena, lasten ja nuorten osallisuus ja lapsilähtöisyys sekä kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa. Jokainen teema muodostaa oman alalukunsa, jossa kyseisiä aihealueita käsitellään tarkemmin. Luvussa viisi kuvataan opinnäytetyön tutkimusasetelmaa ja luvussa kuusi aineistoa. Luku seitsemän kattaa aineistosta saadut tulokset. Tulokset on jaettu muutoin samoin alaotsikoin, kuin luvussa neljä, mutta lisäksi ovat työmenetelmistä ja osastojen välisestä yhteistyöstä kertovat luvut sekä lastensuojelulaki. Luvussa kaheksan kuvataan johtopäätöksiä viiden eri alaluvun myötä. Viimeisen osion opinnäytetyöstä muodostaa pohdintaluku yhdeksän, jossa pohditaan muun muassa opinnäytetyön validiutta, reliäbeiliutta, tekijöiden objektiivisuutta sekä prosessin toteuttamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

2 Opinnäytetyön aihe

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Keravalla sijaitsevan Paasikiven nuorisokylän kanssa ja opinnäytetyön on tarkoitus osaltaan vastata työskentelymenetelmien kehittämisen tarpeeseen. Paasikiven nuorisokylän tavoitteena on päästä eroon vanhasta jossain määrin vielä vallalla olevasta sääntöihin ja niiden rikkomisesta seuraaviin toimenpiteisiin nojautumisesta, joka on osittain seurausta vaikeudesta ymmärtää lasten psyykkisiä ongelmia ja niiden vaatimaa oikeaa hoitoa. Sääntöihin nojautumisen helppous käytännön työssä on osin ylläpitänyt sanktiokeskeistä kulttuuria. ”Laitosvallan” käyttäminen peittää helposti alleen lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja ohjaajien on helppo työssään ”piiloutua” sääntöjen taakse.

Sääntöjen rikkomisesta seuraavien toimenpiteiden keskeisyys kasvatustyössä on tuttua myös muissa lastensuojelulaitoksissa. Tähän ongelmaan on osaltaan ottanut kantaa yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Juha-Matti Rautiainen Sosiaaliturva (1/09) lehden kirjoituksessaan. Rautiainen kuvailee ilmiötä käsitteellä ”rangaistuskulttuuri”. Rautiaisen mukaan lastenkodeissa on yllättävän paljon työntekijöitä, jotka eivät kunnolla sovi tehtäväänsä. Monet työntekijät näkevät Rautiaisen mielestä hyvän kasvatustyön pohjautuvan ankaruuteen, liioiteltuun pikkutarkkuuteen ja ulkokohtaisesti sekä mekaanisesti toteutettuihin rangaistuksiin. Rautiainen toteaa, että vaikka tietoa paremmasta hoito- ja kasvatuskäytännöstä on olemassa, on sitä vaikea saada arkikäyttöön. Rautiainen väittää myös että, lukuisilla sosiaalialan opiskelijoita ohjaavilla opettajilla ei ole riittävästi ymmärrystä lastenkotitodellisuuden moniulotteisuudesta. (Rautiainen 2009.)

Paasikiven nuorisokylän yhteiset säännöt pohjautuvat Mirka Mäkipään vuonna 2008 tekemään opinnäytetyöhön, jonka yhtenä osiona oli muodostaa Paasikiven nuorisokylälle perehdytyskansio. Perehdytyskansiossa lapsia koskevat säännöt on luokiteltu kolmen otsikon alle. Sääntöjen avulla määritetään yhteiselämän pelisääntöjä, yhteisiin tiloihin ja tavaroihin kohdistuvia sääntöjä sekä Rantakotiin kohdistuvia sääntöjä. (Paasikiven nuorisokylän perehdytyskansio 2008: 16-22.) Käytännön työssä on kuitenkin huomattu, että erittäin yksityiskohtaiset säännöt eivät palvele käytännön työskentelyä parhaalla mahdollisella tavalla. Tämän vuoksi johtaja Anne Arkko toivoikin opinnäytetyön myötä sääntöjen muutosta pelkistetyimmäksi. Tietyt säännöt ovat sellaisia, jotka olisivat ohjaajan ja lapsen välisesti sovittavissa, mikä toisi lapsen kanssa työskentelemiseen lisää joustavuutta ja mahdollistaisi myös lapsen näkökulman paremman huomioon ottamisen. Luomalla säännöistä enemmän suuntaa-antavia ja yleisluontoisempia, voidaan päästä eroon vahvasti sääntöihin nojaavasta kasvatuskulttuurista.

Opinnäytetyön tarkoituksena on päivittää Paasikiven nuorisokylän käytössä olevia yhteisiä sääntöjä vastaamaan paremmin tämän päivän kasvatuksellisia tarpeita. Tärkeää opinnäytetyön kannalta on, että säännöt perustuvat Paasikiven Nuorisokylän Säätiön kristilliseen arvopohjaan. Paasikiven nuorisokylän yhteiset kirjatut arvot ovat: jokaisen ihmisen ainutkertaisuus, toisten arvostaminen, elämänmyönteinen ja turvallinen kasvuympäristö, kannustus sekä aikuisen innostava esimerkki (Paasikiven nuorisokylän laatukäsikirja 2010: 5). Näiden arvojen pohjalta pyritään luomaan lapsille kasvatuksellisesti perusteltuja rajoja.

Tavoitteena oli arvioida, missä kasvatustilanteissa sääntöjen rikkomisesta seuraavat toimenpiteet toimivat tarkoituksenmukaisesti. Tarkoituksena on siis löytää yhtenäisen toteutettavissa oleva linja hoidon ja kasvatuksen sekä sanktioiden ja rajoitusten välille siten, että parhaiten pystyttäisiin vastaamaan asiakkaiden tuen ja hoidon tarpeisiin. Ohjaajien käytössä olevan perehdytyskansion uudistaminen yhteisten pelisääntöjen osalta on suoraan ”kentältä” tullut toive ja opinnäytetyön tarkoitus. Lisäksi yhtenä opinnäytetyön osana pohditaan rajoitustoimenpiteiden käyttöä osana lastensuojelutyötä ja muodostettiin työntekijöiden käyttöön ohjeistus rajoitustoimenpiteiden käytöstä.

Opinnäytetyö toteutettiin tietyssä lastensuojelun yksikössä tietyssä aikana ja juuri tämän yksikön tarpeista lähtien. Tämän vuoksi opinnäytetyössä saadut johtopäätökset ja niiden pohjalta muodostetut toimintamallit eivät välttämättä toimi toiseen yksikköön siirrettynä. Opinnäytetyön tarkoituksena ei olekaan muodostaa uusia toimintamalleja yleisesti lastensuojeluyksiköiden käytettäväksi. Ei ole myöskään tietoa siitä, koetaanko missään muussa lastensuojelun yksikössä olevan tarvetta tämän kaltaiselle toimintatapojen muuttamiselle.

3 Opinnäytetyön toimintaympäristö

Opinnäytetyö toteutettiin Paasikiven nuorisokylässä, jossa on ilmennyt tarve yhtenäistää sääntöjä ja ohjaajien toimintamenetelmiä sääntöjä rikottaessa. Opinnäytetyö toteutettiin laitolosuhteissa ja siksi erityispiirteenä ovat laitolosuhteissa elävät traumatisoituneet lapset ja nuoret sekä heidän erityiset tarpeensa. Työtä ohjaavat Paasikiven nuorisokylän kristillinen arvopohja sekä muut säätiön toimintaa ohjaavat arvot. Opinnäytetyössä haetaan yhteisiä yleisiä linjoja Paasikiven nuorisokylässä käytettäväksi.

3.1 Paasikiven nuorisokylä

Paasikiven nuorisokylä on Paasikiven Nuorisokylän Säätiön ylläpitämä lastensuojeluyksikkö, jonka toiminta perustuu lastensuojelulainsäädäntöön. Nuorisokylä tarjoaa tukea ja apua lastensuojelulain mukaisesti avo-, sijais- tai jälkihuoltopalvelua tarvitseville lapsille. Lisäksi Paasikiven nuorisokylä tuottaa ennaltaehkäisevänä avohuollon tukitoimena tai ratkaisuna kriisitilanteisiin avohuollon tukitoimia koko perheelle. Paasikiven nuorisokylässä on neljä seitsemänpaikkaista asuinyksikköä sekä neljä itsenäistyville nuorille tarkoitettua asuntoa. Lisäksi nuorisokylässä on erillinen asunto perheille, jotka tarvitsevat tukitoimia. (Paasikiven nuorisokylä, A ja C.)

3.1.1 Paasikiven nuorisokylän käytössä olevat työmenetelmät

Paasikiven nuorisokylässä tuetaan huostaanotettujen lasten ja nuorten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Työskentely lasten ja nuorten kanssa toteutetaan suunnitelmallisesti ja kuntouttavaa työtettä käyttäen. Lasten ja nuorten tukeminen tapahtuu verkostotyössä yhdessä lapsen vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Jälkihuollon piirissä oleville nuorille Paasikiven nuorisokylä tarjoaa tukea itsenäistymiseen ja asumiseen. (Paasikiven nuorisokylä, B.)

Paasikiven nuorisokylässä käytetään työmenetelminä omaohjaajatyötä, perhe- ja verkostotyötä sekä suunnitelmallisuutta. Nuorisokylä tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden turvalliseen arkeen ja asuinympäristöön. Selkeä struktuuri päiväohjelmiseen, hyväksyvä ilmapiiri ja viihtyisä asumisympäristö tukevat myönteisellä tavalla lapsen tai nuoren kasvua. Turvallisen arjen turvaamisen työvälineenä on omaohjaaja, jonka keskeisenä tehtävänä on antaa lapselle tai nuorelle turvallisen aikuisen roolimalli. Verkostotyö on edellytys työn onnistumiselle. Säännöllisillä henkilökunnan ja vanhempien välisillä hoito- ja kasvatuseuvotteluilla rakennetaan vanhempien ja työntekijöiden välille luottamuksellinen suhde. Verkostotyötä tehdään eri viranomaistahojen, kuten opettajien, sijoittajakuntien sosiaalityöntekijöiden, terveydenhoitohenkilökunnan ja päiväkotien henkilökunnan kanssa. Lisäksi työryhmien toimintaa tukee eri ammattiryhmiltä saadut konsultaatiot. (Paasikiven nuorisokylä, B ja D.)

Paasikiven nuorisokylässä omaohjaaja tukee lasta tai nuorta käytännön asioiden hoitamisessa ja varmistaa, että lapsen tai nuoren mielipiteet ja näkemykset tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi. Omaohjaaja vastaa myös yhteydenpidosta lapsen vanhempiin. (Paasikiven Nuorisokylä, E.) Lisäksi omaohjaajan tehtävänä on osaltaan vastata lapsen tai nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisesta ja kirjaamisesta, toimia vastuuhenkilönä lapsen ulkopuolista hoitoa to-

teutettavassa verkostossa sekä laatia lasta koskevat raportit, lausunnot ja arviot. Omaohjaajan tärkeimpänä tehtävänä on luoda hoidollinen vuorovaikutussuhde omaan hoidettavaan lapseen tai nuoreen ja hakea siihen tarvitsemaansa tukea. Lisäksi omaohjaaja varmistaa, että lapsi tulee kuulluksi ja osalliseksi omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. (Paasikiven nuorisokylän säätiö. Ohjaajan toimenkuva. 2010.)

3.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki ohjaa lastensuojelulaitosten toimintaa tavoitteenaan taata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä kehitykseen. Lastensuojelulaista on käsitelty opinnäytetyön toteutuksen ja tavoitteiden kannalta merkittävimmät osa-alueet: lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, rajoitukset sijaishuollossa ja lastensuojelun laatu. Lastensuojelutyötä ohjaavina viitekehyksinä toimivat perustuslaki, ihmisoikeussopimukset, kansainvälisesti hyväksytyt arvot, sosiaalialan eettiset perusteet sekä lastensuojelulaki. Lastensuojelutyön tulee olla aina lapsen puolella ja julkisen vallan yhtenä tärkeänä tehtävänä onkin suojata haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ja siten esimerkiksi turvata sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, A).

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen edun huomioonottamista ja toteutumista korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Lastensuojelulaki 2008: luku 1 § 1.) Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on painottanut, että lapsen edun näkökulmasta on tärkeää, että lastensuojelussa ja sijaishuollossa pyritään vähentämään turvattomuutta ja epävarmuutta, joka liittyy erilaisten väliaikaisten lastensuojelutoimenpiteiden toteuttamiseen. Lisäksi lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus saada hyvää hoitoa ja kasvatusta. Lapselle on myös tarjottava hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden tarpeellista valvontaa ja huolenpitoa. Lapsen huoltolain mukaan lasta tulee kasvattaa niin, että hän saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Huoltolaki sisältää myös kiellon lapsen ruumiillisesta kurituksesta sekä alistamisesta. (Räty 2010: 1-2.)

Paasikiven nuorisokylä toimii sijaishuoltolaitoksena kiireellisesti sijoitetuille ja huostaan otetuille lapsille. Sijaishuoltoa voidaan järjestää myös perhehoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 2008: luku 10 § 49). Lastensuojelulaki (2008: luku 10 § 50) määrittää, että sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin. Lisäksi vaikuttavia seikkoja ovat lapsen sisarusuhteet ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpito sekä hoidon jatkuvuus. Mahdollisuuksien mu-

kaan on otettava huomioon myös lapsen kieli, kulttuuri ja uskonnollinen tausta. Sijaishuolto- paikka päätös on oltava aina lapsen edun mukainen ja siinä on huomioitava erityisesti lapsen huostaanoton tarpeesta johtuvat henkiset, fyysiset ja sosiaalisen tuen tarpeet. (Räty 2010: 378, 382.)

Räty (2010:382) kuvaa sijaishuoltopaikan valintaa kolmen esimerkin kautta. Sijoitettavalta lapselta voi puuttua pysyvä ja läheinen kiintymyssuhde aikuiseen. Tällöin Räty tarjoaisi vaihtoehtoksi perhehoitoa, jossa kasvatuksesta vastaavat aikuiset olisivat lapsen kanssa yhteisessä kodissa. Toiseksi lapsen hoito voi vaatia erityistä ammatillista osaamista, joka voitaisiin taata paremmin laitoksessa. Kolmas esimerkki on vakavan rikos- tai päihdekierteen katkaisemiseksi sijoitettu lapsi. Tässä tapauksessa sijaishuoltopaikka tulisi Rädyn mukaan valita niin, että se pystyisi katkaisemaan nämä haitalliset kierteet.

3.2.1 Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto

Lapsen kiireellisen sijoituksen aikana lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoon laitokseen tai perhehoitoon. Kiireellisen sijoituksen edellytyksenä on, että kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidosta vaarantavat välittömästi lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsi voi olla myös muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. (Lastensuojelulaki 2008: luku 8 § 38.) Kiireellisessä sijoituksessa on yleensä kyseessä akuuttitilanne, jolloin asiaa ei voida lapsen edun ja tilanteen huomioon ottaen enempää selvittää. Tällaisessa tilanteessa on siis ryhdyttävä välittömästi kiireellisen sijoitukseen, jonka jälkeen asiaa voidaan rauhasa selvittää. Tarve kiireiselle sijoitukselle voi johtua kodin olosuhteissa olevista akuuteista ongelmista tai lapsesta vastuussa olevan aikuisen käyttäytymisestä tai menettelystä. Syynä voi olla myös epäily siitä, että huoltaja pahoinpitelee lasta ja asian selvittäminen vaatii välittömiä tutkimuksia tai hoidon järjestämistä lapselle. Myös lapsen oma käytös tai elämäntapa voi olla perusteena kiireiselle sijoitukselle. (Räty 2010: 284.)

Huostaanotolla puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perhe-elämän suojaan. Kysymys on myös lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja lapsen edunmukaiseen hoitoon ja huolenpitoon kaikissa olosuhteissa. Sijaishuoltoa järjestettäessä on pyrittävä vastaamaan lapsen edun mukaisesti lapsen välittömän hoidon ja tuen tarpeeseen. Perusteena huostaanotolle on joko lapsen kasvuolosuhteissa olevat puutteet tai lapsen oma käytös. Nämä perusteet voivat myös ilmetä yhdessä. Lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa olevien puutteiden on vakavasti vaarannettava

lapsen terveyttä tai kehitystä, jotta huostaanottoon voidaan ryhtyä. Samat kriteerit pätevät myös silloin, kun huostaanoton perusteena on lapsen oma käytös. (Räty 2010: 295- 296, 299.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaan suhteellisuusperiaate tulee ottaa huomioon kaikessa toiminnassa. Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että auttamiskeinojen tulee olla oikeassa suhteessa päämääriin ja tavoitteisiin. Toisaalta ei saa käyttää liian voimakkaita keinoja, mutta toisaalta keinojen tulee tarjota riittävää tukea ja apua. Tuen ja kontrollin välimaasto on hankala. Perheen itsenäisyyteen ei saa kohdistaa suurempia keinoja, kuin mikä on lapsen suojaamiseksi välttämätöntä. Toisaalta tietyissä tilanteissa lapsella on oikeus saada apua myös vanhempien tahdosta riippumatta. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, A.)

Paasikiven nuorisokylässä hoitoprosessi etenee siten, että ensin lapsen tai nuoren sijoituksesta tehdään yhdessä kunnan sosiaalityöntekijän kanssa alkukartoitus, jossa arvioidaan lapsen tarpeita ja hoidon sekä kasvatuksen onnistumisen edellytyksiä. Henkilökunta sillä osastolla, jolle lapsen sijoittamista on suunniteltu, tutustuu lasta koskeviin esitietoihin. Sijoituksen aloittamista arvioi yhteistyöverkosto, jossa käydään useita keskusteluja sosiaalityöntekijän, lapsen vanhempien, mahdollisesti edellisen sijoituspaikan edustajien sekä muiden lapsen lähiympäristöön kuuluvien henkilöiden kanssa. Tulovaiheessa selvitetään lapsen perustiedot sekä muut olennaiset asiat, kuten kulttuuriset erityispiirteet, arkirutiinit ja muiden hoitavien tahojen yhteystiedot. Myös asiakassuunnitelmaneuvoittelu pidetään mahdollisimman pian. (Paasikiven nuorisokylän säätiön laatukäsikirja 2010: 12-13.)

Paasikiven nuorisokylässä asuvat lapset ovat pääasiassa huostaanotettuja lapsia, jotka tarvitsevat laitoshoidoa. Huostaanoton taustalla on useimmiten vanhempien mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö sekä kasvatusvaikeudet. Paasikiven nuorisokylään on myös mahdollista sijoittaa osastotilanteen salliessa lapsi mihin tahansa vuorokauden aikaan. Kiireellisiä sijoituksia voidaan toteuttaa muutama vuosittain. (Paasikiven nuorisokylän säätiön laatukäsikirja 2010: 7, 13.)

3.2.2 Rajoitukset sijaishuollossa

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilötarkastus ja henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito (Lastensuojelulaki 2008: luku 11). Rajoitustoimenpiteet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä käytettäessä puututaan lapsen perusoi-

keuksiin. Kun rajoitetaan perusoikeuksia, on toimien perustuttava lakiin ja samalla on huolehdittava myös oikeusturvajärjestelyistä. Käytettävien rajoitusten on oltava riittävän tarkasti määriteltyjä ja rajattuja. Rajoitusperusteet sisältävät myös suhteellisuusvaatimuksen, jolloin niiden tulee olla välttämättömiä tavoitteiden saavuttamiseksi. (Räty 2010: 421.)

Lapselle on perustuslain ja lastensuojelulain säännösten mukaan turvattu oikeus välttämättömään huolenpitoon tarpeidensa mukaisesti siten, kuin lastensuojelulaissa on erikseen säädetty. Koska kysymyksessä on lapsen kokonaisvaltainen hoito ja huolenpito, tulee myös joissain tapauksissa turvautua rajoitustoimenpiteisiin. Rajoitustoimenpiteiden keskeisenä tavoitteena on turvata osaltaan huostaanoton tarkoituksen toteutuminen ja samalla suojata lasta itseään tai toista henkilöä. Rajoitustoimenpiteitä ei koskaan saa käyttää rangaistuksina. (Räty 2010: 422-423.)

Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä on aina kyseessä myös hallinnollisen pakon käyttäminen. Kaikissa rajoitustoimenpiteissä puututaan lapsen perusoikeuksiin. Pakon käyttämisessä on kuitenkin tehtävä ero rajojen asettamisesta lapselle, jolloin on kyseessä kasvatuksellisen ”pakon” käyttö. Hyväksyttävien rajojen asettamisen ja lapsen perusoikeuksien rajaamisen välinen ero ei aina ole selkeä. Jos kyseessä on selkeästi lapsen huolenpitoon ja hoitoon liittyvä normaali rajojen asettaminen, ei tällöin ole kyse lain tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä. Räty (2010: 456) korostaa, että rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä koskeva säännös ei itsessään anna oikeutta toimenpiteiden käyttöön, vaan luo ne puitteet, joiden rajoissa niitä voidaan kulloinkin käyttää.

Sijaishuollossa on siis tilanteita, joissa turvallisuuden takaamiseksi on rajoitettava lasta. Tarve rajoittamiseen vaihtelee sanallisesta estämisestä fyysiseen eristämiseen tätä tarkoitusta varten suunniteltuun tilaan. Lasten ja työntekijöiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että käytössä olevat rajoitustavat ovat selkeästi määritelty ja tiedostettu. Hankalissa tilanteissa voi helposti syntyä ylilyönnejä suuntaan tai toiseen. Työntekijä voi toisaalta ylireagoidessaan käyttää rajoittamista rankaisuna tai toisaalta olla puuttumatta riittävästi lapsen käyttäytymiseen. Molemmissa tilanteissa toiminnan perustehtävä unohtuu ja tilanne muuttuu kaikille turvattomaksi. Työntekijöiden tulisiikin valmistautua etukäteen mahdollisiin haastaviin tilanteisiin. Näin ollen yksiköissä tulisi olla yhteisesti sovitut tavat ja kriteeristöt rajoittamiselle. (Sallinen 2005: 156.)

Uhkaavissa tilanteissa, joissa rajoitustoimenpiteiden käyttö on mahdollista, työntekijöiden käyttäytymisen on oltava oikeassa suhteessa vaaran todelliseen suuruuteen. Laitostyössä joudutaan tilanteisiin, joissa rajoittamista on käytettävä turvallisuuden takaamiseksi. Sallinen (2005: 162) toteaa kuitenkin kohdanneensa valitettavan usein tilanteita, joissa rajoittamises-

ta on tullut laitoksen sääntö, jonka sisällöllä ei ole mitään todellista yhteyttä asiakkaiden käyttäytymiseen. Tällöin ei myöskään saada aikaan kasvatuksellisesti sellaista tulosta, johon pyritään. Työntekijät turhautuvat keinottomuuden edessä ja alkavat suhtautua rankaisevasti ja kyynisesti asiakkaisiin. Asiakkaat puolestaan kokevat tämän aikuisten mielivaltana. Sallinen korostaa, että ennakointi ja vaihtoehtoisten toimintatapojen pohtiminen ovat ensisijaisia keinoja ja rajoittaminen viimesijainen. Lisäksi rajoittamisen käytöstä tulee olla yhdessä sovitut ohjeet. (Emt 2005: 163.)

3.2.3 Laitoshuollon laatu

Vuonna 2004 Lastensuojelun Keskusliitto julkaisi Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit, jotka keskittyvät sijaishuollon sisällön laadun arviointiin, eli miten lapsi ja hänen läheisensä kohdataan ja mistä lapsen hoito ja kasvatusta muodostuu (Laaksonen & Kempainen 2005: 5-6). Laitoshuollon laatu ja toteutuminen koostuvat muun muassa henkilöstömäärästä ja sen koulutustasolle asetettavista vaatimuksista. Laatukriteereillä voidaan varmistaa laitosten toiminnan asianmukaisuus ja palvelujen laadun toteutuminen. Laitoshuollossa sijaishuolto on järjestettävä lapsen tarpeiden mukaisesti niin, että se vastaa lasten fyysisten tarpeiden lisäksi myös henkisiin tarpeisiin. Näitä ovat erityisesti oikeus yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen, välittämiseen, tunteiden vastaanottamiseen sekä niiden huomioimiseen. (Räty 2010: 415.)

Lasten oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen kohtelu on yksi sijaishuoltopaikan laatua määrittävistä tekijöistä. Sijaishuoltopaikkaan joutunut lapsi on usein ehtinyt kokea epäoikeudenmukaisuutta ja kaltoin kohtelua. Sijaishuoltopaikan vaativana tehtävänä onkin toimia niin, että lapsen tai nuoren luottamus ihmisten haluun ja kykyyn toimia oikeudenmukaisesti saadaan takaisin. Lasta on kohdeltava ehdottoman oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti, jotta kadonnut luottamus voisi rakentua uudelleen. Myös lapselta itseltään on edellytettävä samoja periaatteita ja käytäntöjen noudattamista. Työyhteisön kannalta ongelmallista oikeudenmukaisuuden kannalta on se, että onko oikeudenmukaista että kaikki saavat kaikkea saman verran vai se, että jokainen saa tarpeensa mukaan. Tämän vuoksi työyhteisön on hyvä käydä keskenään ja lasten kanssa keskustelua siitä, että jokaisen yksilöllisen hoitosuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan erilaisia menetelmiä ja keinoja. Tällöin ei siis ole kyseessä jonkun epäoikeudenmukainen suosiminen, vaan jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen eri tavoin. (Partanen 2005: 14- 15.)

Erilaisten lakien lisäksi lastensuojelutyötä ohjaavat myös sosiaalialan eettiset periaatteet sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet (Sosiaaliportti 2011: Lasten-

suojelun käsikirja, A). Sosiaalialan eettisten periaatteiden mukaan jokaisen yksilön ihmisarvoa tulee kunnioittaa, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta edistää, ihmisen itsenäisyyttä ja elämänhallintaa arvostaa, syrjäytymistä ehkäistä, osallisuutta edistää, syrjintää ja väkivaltaa vastustaa sekä asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä kunnioittaa (Lapsenääni - kehittämisohjelma 2011: Käsikirja). Perhekohtaisen lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat puolestaan lapsen edun periaate, koko perheen tukeminen, osallisuus, yhdenvertaisuus, suhteellisuuperiaate, suunnitelmallisuus sekä palvelujen oikea-aikaisuus. Lapsen edun periaate korostaa lapsen subjektiivutta ja tasa-arvoisuutta suhteessa aikuisiin. Lasta on siten pidettävä aktiivisena toimijana omassa elämässään ja hänen tarpeensa sekä näkökulmansa on otettava huomioon. Koska lapsen edun periaatteen mukaisesti kaikkien lapsen kohdistettujen toimien on turvattava lapsen etu, täytyy päätökset ja ratkaisut perustella lapsen näkökulmasta. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, A.)

4 Teoreettinen viitekehys

Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on muodostettu vastaamaan työn tavoitetta arvioida sääntöjen ja rajojen asettamisen merkitystä lapsen identiteetin kehittymisen ja kasvun kannalta. Lisäksi sen tarkoitus on vahvistaa käsitystä siitä, kuinka Paasikiven nuorisokylässä käytössä olevat kasvatusmenetelmät voivat tukea lasten kanssa tehtävää työtä. Teoriatausta tässä työssä on laaja ja sen avulla pyritään osoittamaan perusteluita nykyisten käytössä olevien toiminta- ja ajatusmallien kehittämiseksi. Opinnäytetyön tehtävänannon pohjalta teorian on tarkoitus vahvistaa olettamusta siitä, että käytössä olevien työmenetelmien kehittämiseksi on perusteita.

Teoreettisen viitekehys koostuu neljästä eri teemasta, jotka toistuivat kysymysrunkona toteutetuissa haastatteluissa sekä niiden pohjalta analysoiduissa tuloksissa. Nämä neljä eri teemaa ovat identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä, kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena, lapsen osallisuus sekä kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa.

Nuoruuden keskeistä kehitystehtävää eli identiteetin rakentumista käsitellään teoreettisen viitekehysten aluksi. Se käsittää nuoren kasvun kohti aikuisuutta niin aivojen toiminnan muuttumisen, ajattelun taitojen kehittymisen kuin moraalipäätelyn monipuolistumisenkin osalta. Tähän teemaan liittyen on käsitelty nuoruuteen kuuluvaa sosiaalisen ympäristön muuttumista sekä minäkäsityksen rakentumista ja monipuolistumista. Lasten psykiatristen ongelmien lisääntymistä ja syitä sekä sijoitettujen lasten erityistä psykiatrista problematiikkaa on lisäksi tuotu esille tässä kohtaa teoreettista viitekehystä. Erialaisten tutkimustulosten esittämisellä tuetaan väitettä, että sijoitetuilla lapsilla esiintyy muihin lapsiin verrattuna enemmän psyki-

atrasta ja psykososiaalista problematiikkaa. Lisäksi on esitelty lapsen ja vanhemman välille muodostuvan emotionaalisen sitoutumisen eli kiintymyssuhteen tai sen puuttumisen merkitystä lapsen kasvun kannalta. Myös erilaiset kiintymyssuhteen mallit turvallisesta välttelevään ja ristiriitaiseen kuuluvat tähän teoriaosuuteen.

Seuraavana opinnäytetyön teemana teoreettisessa viitekehyksessä on esitelty kasvatusta nuoren identiteetin kehittymisen tukena. Kasvatukseen liittyen on tuotu esille erilaisia kasvatustyylejä ja niiden merkitystä lapsen kehitystarpeisiin nähden. Raisa Cacciatoren käsittelemä aggressiokasvu ja siihen liittyvä aggression portaat - malli muodostavat merkittävän osan tämän teeman teoriataustasta nuoren aggression kohtaamiseen liittyen. Lisäksi on pohdittu myös sääntöjen ja rajoittamisen merkitystä osana kasvatusta.

Lasten ja nuorten osallisuus ja lapsilähtöisyys ovat lastensuojelulaissa määriteltyjä lastensuojelutyötä ohjaavia seikkoja. Tässä opinnäytetyössä ne on esitetty omana teemanaan, sillä niiden koettiin olevan merkittävä osa lastensuojeluyksikössä toteutettavan työn kehittämistä.

Neljännän teeman, eli kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa, kohdalla on käsitelty niitä menetelmiä, joilla sijoitettujen lasten erityisiin tarpeisiin voidaan laitosoolosuhteissa vastata. Keskeisimpänä ja tärkeimpänä metodina on asiakkaan kanssa muodostettava vuorovaikutuksellinen suhde ja sen dialogisuus. Lisäksi tässä kohtaa on nostettu esille sosiaalityön yksi haasteellisimmista tehtävistä, eli asiakkaalle annettavan tuen ja kontrollin yhteensovittaminen. Työskentelymenetelmistä tärkeimpänä voidaan pitää omaohjaajuutta, jolla parhaiten voidaan tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Paasikiven nuorisokylässä korostetaan myös omaohjaajuuden merkitystä ja tärkeyttä ja sen vuoksi se on tämän teeman kohdalla nostettu erityisesti esille.

4.1 Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä

Nuoruutena pidetään aikaa, joka sijoittuu 12 ja 22 ikävuoden väliin. Tänä aikana lapsi kehittyy sekä psyykkisiltä, fyysisiltä että sosiaalisilta ominaisuuksiltaan kohti aikuisuutta. Nuoren vastuu ja itsenäisyys lisääntyy ja hän etäännyy vanhemmistaan. Nuoruuden keskeisin kehitystehtävä onkin identiteetin rakentuminen. Tähän rakentumiseen kuuluu Anttilan ym. (2005) mukaan minäkäsityksen kehittyminen, mikä näkyy nuoren toiminnassa lisääntyvänä pohdiskeleluna, erilaisina kokeiluina ja mustavalkoisuutena. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2005: 126-127.)

Myös aivojen toiminnan muuttuminen kuuluu nuoruuteen. Hermoimpulssien kulun tehostuminen aivojen kuorikerroksissa johtaa siihen, että nuori pystyy keskittymään lasta paremmin asioihin pitkiäkin aikoja. Lisäksi nuori pystyy lasta helpommin jakamaan keskittymistään useisiin asioihin. Aivoissa tapahtuvien muutosten myötä nuoren säiliömuisti muuttuu siten, että yksittäiset elämäkokemukset jäsentyvät laajoiksi sisäisiksi malleiksi itsestä ja ympäristöstä. Nuoruuteen kuuluu myös ajattelun taitojen kehittyminen. Piaget'n teorian mukaan nuoruudessa ajattelu kehittyy formaaliselle tasolle, jolloin nuoren päättelytaidot monipuolistuvat. Kaikki nuoret ja aikuiset eivät kuitenkaan saavuta tätä Piaget'n teorian ylintä ajattelun tasoa. Suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan neuvova ja keskusteleva kasvatustyyli edesauttaa ajattelun kehittymistä. Sen sijaan välinpitämättömyys ja tiukalle kurinpidolle perustuva kasvatusmalli vaikuttavat ajattelun kehittymiseen negatiivisesti. (Anttila ym. 2005: 131-132.)

Moraalipäätely monipuolistuu nuoruusiässä. Lapsi päättelee oikean ja väärän toimintamallin siitä, miten ympäristö on nämä asiat hänelle neuvonut. Nuoren kognitiiviseen kehitykseen kuuluu kuitenkin omakohtaisten moraalisten näkemysten muovaaminen ympäristön normeista. Nuorelle kehittyy siis subjektiivinen näkemys oikeasta ja väärästä ja hän ohjaa omaa toimintaansa omista periaatteistaan lähtien. Lawrence Kohlbergin teorian mukaan moraalipäätely kehittyy vaiheittain kolmen vaiheen kautta. Esisovinnaisessa vaiheessa lapsi ratkaisee ongelmiaan itsekeskeisistä lähtökohdista, sillä omaa hyvinvointia pidetään keskeisenä. Sovinnallisen moraalitason tasossa moraalisten ongelmien ratkaisu heijastuu sosiaalisesta kontekstista. Moraaliset ongelmat ratkaistaan sen mukaan, mitä muu sosiaalinen konteksti on mieltä. Sosiaalinen hyväksyntä ja lojaalius muita kohtaan nousevat keskiöön moraalisia ongelmia ratkaistaessa. Periaatteellisen moraalitason tasolla kehittyvät itsenäisesti muodostetut käsitykset oikeasta ja väärästä. (Anttila ym. 2005: 132-135.)

Anttilan ym. (2005) mukaan nuoruuteen kuuluu sosiaalisen ympäristön muuttuminen siten, että vanhempien kanssa vietetty aika vähenee ja suhde ikätovereihin lähentyy. Vertaisryhmän merkitys nuoren elämässä korostuu. Vertaisryhmä painostaa jäseniään toimimaan samankaltaisesti. Ryhmä määrittää sen, mitkä asiat ovat sen jäsenille sallittuja ja mitkä eivät. Konformistisuus eli nuoren myöntyminen vertaisryhmän asettamaan ryhmäpaineeseen määrittää paljon nuoren toimintaa, minkä vuoksi kehityksen kannalta ei ole yhdentekevää, millaisessa vertaisryhmässä nuori elää. (Anttila ym. 2005: 137-138.) Paasikiven nuorisokylän toimintamalleihin lukeutuu lapsen ja nuoren tukeminen harrastuksissa. Harrastus on yksi yhdistävä tekijä, jonka ympärille nuoren vertaistukiryhmä voi muodostua. Mikäli nuori löytää mieluisan harrastuksen, jonka ympärille muodostuneeseen vertaistukiryhmään nuori aidosti tuntee kuuluvan, on mahdollista että asosiaalinen käyttäytyminen vähenee.

Anttilan ym. (2005) mukaan nuoruuteen kuuluu myös uuden minäkäsityksen rakentuminen ja monipuolistuminen. Mikäli nuori kykenee rakentamaan itselleen moniulotteisen minäkäsityksen, alttius kielteisten elämäntapahtumien psyykkisille vaikutuksille pienenee. Jos nuoren elämään kuuluu useita merkityksellisiä asioita, eivät yhteen elämänalueeseen kohdistuvat negatiiviset tapahtumat horjuta ratkaisevasti nuoren itsetuntoa. Nuoren ihanneminä, eli käsitys siitä millainen hän haluaisi olla, muovautuu uudelleen. Ihanneminä ei vastaa todellista minäkäsitystä, mikä johtaa jatkuvaan sisäiseen kehittymistarpeeseen. Mikäli kuilu ihanneminnan ja todellisen minäkäsityksen välillä kasvaa liian suureksi, ei se enää tue psyykkistä kehitystä. Ympäristön paineiden kokeminen liian suuriksi voi johtaa negatiivisiin tunnetiloihin, kuten ahdistuneisuuteen, syyllisyyteen ja ärtymykseen. Mikäli nuori on asettanut itselleen liian vaativan ihanteen, saattaa seurauksena olla surua ja pettymystä. Nuori saattaa myös liittää ihanneminaansa asosiaalisia arvoja. (Anttila ym. 2005: 139-140.)

Paasikiven nuorisokylä pyrkii turvaamaan lapsille ja nuorille turvallisen arjen ja kasvuympäristön (Paasikiven nuorisokylä). Nuoruusiässä tapahtuvan identiteetin onnistuneeseen rakentumiseen kuuluu hyvinvoinnin kokemus sekä psyykkisellä, fyysisellä että sosiaalisella elämän osaluueella. Nuoren kehityksen tavoitteena on tuntea olonsa hyväksi omana itsenään ja löytää paikkansa yhteiskunnassa. Onnistuneen psyykkisen aikuistumisen myötä nuori oppii kantamaan vastuuta, ottamaan muut huomioon ja toimimaan yhteiskunnan sääntöjen mukaan. (Anttila ym. 2005: 141.)

4.1.1 Traumatisoituneet lapset

Lasten psykiatristen ongelmien voimakas lisääntyminen on suhteellisen tuore viime vuosien ilmiö, jonka käsittelyyn ei ole vielä saatu riittävää käytännön toimintaohjeita, vaikka erityisesti sijaishuollon asiakkaina olevien lasten psykiatrinen ja psykososiaalinen problematiikka on ollut jo pitkään tiedossa. Esimerkiksi vuonna 1985 Lastensuojelun keskusliiton toteuttamassa tutkimuksessa Hermalampi, Kalliomaa, Kyllönen, Kyrönseppä ja Päivärinta (1985: 10-11) viittaavat ruotsalaiseen ja amerikkalaiseen tutkimuksiin, joista käy ilmi muun muassa lasten impulsiivinen ja narsistinen persoonallisuus sekä depressiivinen ja emotionaalisesti tyhjä rajati-lapersonallisuus. Tutkimuksessaan Hermalampi kollegoineen tulee siihen tulokseen, että yhdistämällä omaa käytännön kokemustaan edellä mainittuihin tutkimuksiin, he saattoivat todeta että suuri osa asiakkaista on jo varhain elämässään kohdannut rajoituksia ja esteitä kehitykselleen. Tästä he päättelivät, että myös Suomessa sijoitetut lapset ovat varhaisessa vuorovaikutuksessa häiriintyneitä ja se tulisi ottaa huomioon laitoshoidossa (Emt 10-11).

Psykologian kandidaatti Timo Pasanen selvitti väitöstutkimuksessaan 2001 lastenkotilasten kehityksen riski- ja suojaavia tekijöitä, oirehdintaa sekä hoidontarvetta. Tuloksista käy ilmi, että runsaalla puolella tutkimukseen osallistuneista 75 lapsesta arvioitiin esiintyvän selvä psykiatrinen häiriö ja useimmissa tapauksissa se oli kestänyt jo vuosia. Keskiväestön lapsiin verrattuna tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli seitsemän kertaa suurempi riski oireilla vakavilla tunne-elämän häiriöillä, neljä kertaa suurempi riski oireilla vakavilla tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauksen häiriöillä ja kahdeksan kertaa suurempi riski oireilla vakavilla käytöshäiriöillä. Osastoille sijoitetuilla lapsilla oli taustassaan varhaiskehityksestään lähtien selvästi enemmän kroonista stressiä ja traumatisoitumista aiheuttavia kokemuksia, jotka myös osaltaan selittävät heidän voimakkaampaa ulospäin suuntautuvaa oirehdintaansa. (Pasanen 2001:4.)

Tuovila toteaa projektiraportissaan ”Eheänä elämään - lastenkoti eheyttävänä kokemuksena”, että Beedellin tutkimuksen mukaan sijoitettujen lasten yleisimpiä käytösoireita ovat kouluun liittyvät käyttäytymisen ongelmat, fyysinen aggressio, oppimisvaikeudet sekä vetäytyminen. Kajavan tutkimuksen mukaan taas niiden lasten, joiden käyttäytyminen on johtamassa huostaanottoon, ongelmaryhmät ovat koulupinnaus, ristiriidat lähiomaisen kanssa, päihteiden käyttö sekä varkaudet ja näpistykset. Tuovila toteaa myös, että tutkijoiden mukaan lastenkohteissa on kiinnitetty liian vähän huomiota lasten erityisiin psyykkisiin tarpeisiin. (Tuovila 2001: 15.)

Edellä mainittuihin tutkimuksiin pohjautuen voidaan siis todeta, että sijoitetut lapset kantavat mukanaan omaa erityistä kasvuun ja kehitykseen vaikuttavaa taakkaa, josta työntekijöillä ei ole riittävää tietoutta. Perheissä koetut traumakokemukset synnyttävät traumaperäistä stressiä, joka kroonistuessaan aiheuttaa tunteiden, ajatusten ja käyttäytymisen oireita ja voi lopulta johtaa nuoruus- ja aikuisiän psyykkisiin häiriöihin. Tällainen negatiivinen kehitys alkaa lapsen päivittäisten fyysisten ja tunne-elämän tarpeiden laiminlyönnistä. Kriminaalipsykologi Jaana Haapasalo korostaa Mäkisalo-Ropponen (2011:18) mukaan, että lapsuudessa ilman huolenpitoa ja hellyyttä jäänyt lapsi jää helposti huonojen kokemustensa vangiksi. Sijoitetuilla lapsilla on minuutensa ytimessään haava hylättynä olemisen tuottamasta tuskasta tai petetyksi tulemisen raivosta. Usein taustalla on perhe, jonka tilanne on kärjistynyt hyvinkin pahaksi ennen kuin apua on saatu. Useille näistä lapsista ei riitä pelkkä uusi, luotettava ja turvallinen koti korjaamaan niitä vaurioita, joita poikkeavasta varhaisesta stressistä on koitunut lapsen keskushermostolle. (Mäkelä & Vierikko 2004: 8; Mäkisalo-Ropponen 2011:18.)

Lapsen tarpeiden laiminlyönti traumatisoi lasta samalla tavalla kuin suoranainen fyysinen tai psykologinen väkivalta tai sen näkeminen (Mäkisalo-Ropponen 2011:18). Perheväkivalta ja muut perheen vuorovaikutushäiriöt, laiminlyönti, vanhempien päihdeongelmat, rikollisuus ja psyykkiset ongelmat ja muut sijoitusta edeltävät lapsen kokemukset voivat johtaa siihen, että

lapsella ilmenee sijoitusaikana käyttäytymisongelmia. Psykososiaaliset ongelmat voivat ilmetä käyttäytymisen, persoonallisuuden ominaisuuksien ja sosiaalisten suhteiden alueella sekä sijoituksen aikana että myöhemmin aikuisiässä. (Haapasalo ja Repo 1998: 14-15.) Vanhempien välinpitämättömyys lapsen tarpeista saa lapsen väheksymään omaa arvoaan. Toistuvat pettymykset vanhempien lupauksiin ruokkivat epäluottamusta, joka vähitellen heijastuu kaikkiin ihmissuhteisiin. Moni laiminlyöty lapsi joutuu ottamaan liian nuorena vastuulleen aikuisten tehtäviä eikä ymmärrettävästi pysty niistä selviytymään. (Mäkisalo-Ropponen 2011: 18.)

Stressinalaista elämää vastaan suojautuminen vääristää tunne-elämän kehitystä ja johtaa sellaisiin poikkeaviin piirteisiin käyttäytymisessä, joita kutsutaan reaktiiviseksi kiintymyssuhteen häiriöksi. Kiintymyssuhdeteoria on nykyisistä kehitysteorioista arvostetuin tarjoamalla muun muassa viitekehyksen, jonka avulla voi ymmärtää monia kiintymyssuhteiden turvattomuuteen tai häiriöihin liittyviä oireita. (Mäkelä & Vierikko 2004: 8-9.) Mäkelä ja Vierikko (2004:10) viittaavat aiempina vuosina kirjoitettuihin kiinnittymisteoriaan ja käytännön kokemuksiin perustuviin sijoitettujen lasten hoitamiseen liittyviin kirjoihin. Yhteisenä piirteenä kirjoittajien näkemyksissä on Mäkelän ja Vierikon mukaan se, että näiden lasten hoidon on poikettava merkittävästi perinteisistä mielenterveydenhoidoista: ”Sen on oltava huomattavasti aikuisjohdoisempaa, ja siihen tulee tietoisesti sisällyttää viestintää, joka vähentää lapsen stressiä”, Mäkelä ja Vierikko toteavat.

4.1.2 Kiintymyssuhdemallit

Lastenkotiin sijoitetuilla lapsilla on varhaislapsuudessaan paljon sellaisia stressitekijöitä, jotka vaikuttavat lasten arkiseen käyttäytymiseen. Tällaisia stressitekijöitä ovat esimerkiksi läheisen ihmisen menettäminen, fyysinen väkivalta ja ero vanhemmista. Joka toisella sijoitetun lapsen vanhemmista todettiin jokin mielenterveydenhäiriö, joka saattaa vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen kiintymyssuhteeseen negatiivisesti. (Tuovila 2001: 13; Anttila ym. 2005: 61.)

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välille muodostuvaa emotionaalista sitoutumista, joka vakiintuu lapsen ollessa noin 8-12 kuukauden ikäinen. Kiintymyssuhteen tarkoituksena on tarjota lapselle turvallisuuden tunne tilanteissa, jotka ovat uusia ja mahdollisesti uhkaavia. Kiintymyssuhteen tarjoama turvallisuuden tunne on edellytys lapsen toisen perustarpeen tyydyttämiseksi: oppimiselle ja ympäristön tutkimiselle. Lapsen minäkokemus vakiintuu kiintymyssuhteen syntyessä ja näin hänelle muodostuu pysyvä käsitys itsestä suhteessa muihin. (Anttila ym. 2005: 62-63.)

Vuorovaikutussuhteissa muodostuneita sisäisiä malleja kutsutaan puolestaan kiintymyssuhdemalleiksi. Minäkuvan vakiintuessa lapsi on kerännyt tarpeeksi tietoa esimerkiksi siitä, kuinka hän saa hoivaajan huomion käännettyä itseensä. Sisäiset mallit luovat lapselle turvallisuuden tunteen myös silloin, kun hoivan tarjoaja ei ole välittömästi läsnä. Tämä tunne ei ole kuitenkaan pitkäkestoinen ja siksi pitkään yksin jätetty lapsi aloittaa kiintymyskäyttäytymisen, kuten itkun. Lapsille muodostuu erilaisia kiintymyssuhdemalleja, sillä hoitajien kyvyissä tulkita vauvan sanatonta viestintää ja vastata siihen, on eroja. (Anttila ym. 2005: 63-64.)

Varhaislapsuudessa muovautuvat kiintymyssuhdemallit vaikuttavat yksilön toimintaan läpi elämän. Kiintymyssuhdemallit muokkaavat yksilön toimintaa vanhempanakin esimerkiksi läheisissä ihmissuhteissa. Kiintymyssuhdemallien siirtyminen sukupolvelta toiselle ei ole kuitenkaan näin yksiselitteistä. Turvattomasti kiintynyt henkilö voi saavuttaa myöhemmin elämässään turvallisen kiintymyssuhdemallin, mikäli hän kykenee käsittelemään lapsuudessaan vaikuttaneet turvattomuuden kokemukset. Toisaalta myös turvallisesti kiintyneen lapsen kiintymyssuhdemalli saattaa muovautua turvattomaksi, mikäli perhettä on esimerkiksi kohdannut suuret stressitekijät henkilön ollessa lapsi. (Anttila ym. 2005: 62, 161- 162.)

4.1.3 Turvallisesti, välttelevästi tai ristiriitaisesti kiintynyt lapsi

Turvallisesti kiintyneet lapset ovat saaneet oikea-aikaista ja johdonmukaista vastinetta kiintymyskäyttäytymiselleen. Lapsen kiintymyskäyttäytyminen on johtanut turvan saamiseen, minkä myötä lapsi on oppinut luottamaan siihen, että turva on saatavilla. Turvallisesti kiintyneen lapsen ei tämän vuoksi tarvitse olla jatkuvasti varuillaan ja hän voi näin suunnata voimansa ja mielenkiintonsa ympäristön tutkimiseen ja omien taitojensa kehittämiseen. Turvallisesti kiintyneille on kehittynyt autonominen kiintymyssuhdemalli. Tällöin yksilö on avoin ja kykenee tunnistamaan omat tunteensa sekä tunnistamaan ja ottamaan huomioon myös toisten tunteet. Autonomisesti kiintynyt yksilö on johdonmukainen ja uskottava kuvatessaan sekä miellyttäviä että vaikeita läheiseen kasvu-ympäristöön liittyviä kokemuksia. (Anttila ym. 2005:63, 161.)

Välttelevästi kiintyneet lapset ovat suhteissaan hoitajaan oppineet, että mikäli he ilmaisevat pahaa oloaan, vetäytyy hoitaja. Tällöin lapsi ei saa tarvittavaa turvaa hoitajalta, vaan oppii välttämään negatiivisten tunteidensa ilmaisemista. Välttelevästi kiintyneet lapset pyrkivät esittämään hoitajalleen sellaisia myönteisiä tunteita, joihin hoitaja reagoi antamalla huomiota, jolloin hoitajan tunnetilojen huomioiminen ja vauvan omien tunnetilojen peittäminen vie paljon vauvan voimia. Välttelevän kiintymyssuhteen omaavat vauvat ovat oppineet seuraamaan ympäristöään ja heidän kiintymyssuhdemallinsa aktivoituvat herkästi sen mukaan, min-

käläinen on hoitajan tunnetila. Välttelevän eli etäännyttävän kiintymyssuhdemallin omaava henkilö reagoi aikuisena ihmissuhteissaan etäännyttävästi vältellen tunnepitoisten havaintojen ja tietojen käsittelyä sekä välttäen negatiivisten tunteiden ilmaisua. Välttävästi kiintynyt ihminen idealisoi ihmissuhteitaan korostamalla suhteen positiivisia puolia ja vähättelemällä negatiivisia puolia. Etäännyttävän kiintymyssuhdemallin omaava henkilö ei välttämättä muista lapsuusajan kokemuksiaan. (Anttila ym. 2005:63, 161.)

Hoivaajan ollessa epäjohtonmukainen, voi lapselle kehittyä ristiriitainen kiintymyssuhdemalli. Toisinaan lapsen pahan olon tunteiden ilmaisemiseen reagoidaan ja toisinaan ei. Ristiriitaisesti kiintyneiden lasten tunteiden ilmaiseminen on voimakasta ja tunteiden säätelykyky heikkoa. Koska kiintymyssuhdemalli on turvaton, ei lapselle jää aikaa ympäristön tutkimiselle. Tällöin lapsen tiedot ja taidot eivät kehity toivotulla tavalla. Ristiriitaisesti kiintyneiden henkilöiden on vaikea säädellä ja hallita kielteisiä tunteitaan. Lapsena opittu tilanne, jossa huomiota saa vain kärjistetyillä ja ylireagoivilla tunnereaktioilla jatkuu aikuisena. Kiintymyssuhdemalli heijastuu ihmissuhteisiin siten, että henkilö ei huomaa toimiensa ja seurausten välistä suhdetta. Lisäksi ristiriitaisesti kiintynyt henkilö kokee usein muut itselleen riittämättömäksi ja toisaalta vaatii jatkuvasti toiselta osapuolelta omien tarpeidensa huomioon ottamista. (Anttila ym. 2005:64, 161-162.)

Erittäin puutteellisissa oloissa kasvaneille lapsille ei välttämättä kehity kiintymyssuhdemallia ollenkaan. Tällöin lapsen käyttäytyminen on epäjohtonmukaista ja pahimmissa tapauksissa kiintymyssuhdemallin puuttuminen voi johtaa lapsen psyykkisen kehityksen pysähtymiseen tai jopa kuolemaan. (Anttila ym. 2005: 64.)

4.2 Kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena

Lapsen kehitykseen vaikuttaa luonnollisesti se, minkälaista kasvatuskulttuuria tai - tyyliä hänen vanhempansa käyttävät. Vanhempien toteuttamat kasvatuskäytännöt ovat tärkein lapsen kehitykseen vaikuttava tekijä. Kasvatustyylit voidaan jakaa erilaisiin osiin esimerkiksi painottaen rajojen merkitystä ja lapsen itsenäisyyttä (Flinkman 2004: 8, 10). Lapsen kehitystarpeista muodostuu vanhemmuuden sisältö, sen iloinen ja haasteineen. Keskeisintä on lapsen tarve kiinnittyä ja kiintyä kasvattajaan, ainakin yhteen aikuiseseen. Aikuiselle tämä tarve merkitsee elinikäistä sitoutumista, joka tuntuu toisista aikuisista ahdistavalta ja toisille se puolestaan tuo suuren ilon. (Niemelä 2005: 60-61.)

Flinkman toteaa pro gradu - tutkielmassaan ”Lapsi ja rajat: lapsen näkökulma hänen elämänsä kotona sääteleviin rajoihin ja sääntöihin” (2004), että auktoritativinen eli ohjaava

lapsikeskeinen kasvatustyyli auttaa lasta kehittymään tasapainokseksi ja vahvan itsehallinnan omaavaksi. Auktoritatiivinen kasvatustyyli tarkoittaa sitä, että lasta kuunnellaan, mutta vanhemmat kuitenkin ottavat heille kuuluvan vastuun. Tyyli perustuu vanhemman aitoon auktoriteettiin ja pyrkimykseen ohjata lasta oikeudenmukaisella tavalla. Vanhemmat tekevät siis lopulliset ratkaisut, mutta ottavat lapsen ajatukset huomioon. Lapsen ja vanhemman välillä on selvä ero, mutta lasta ei alisteta vaan häntä kunnioitetaan. Kontrollia käytetään tämän eron selventämiseksi, mutta seuraamusten sijaan käytetään mieluummin myönteistä kannustusta. Auktoritatiivisessa kasvatustyyliässä vanhempi ottaa lapsen tunteet vastaan ja lapsi voi luottaa aikuisen huolenpitoon. Tällä kasvatustyyllillä lapsista kehittyy vastuuntuntoisia ja riippumattomia lapsia, joilla on hyvän itsetunnon ja minäkuvan lisäksi kyky hallita itseään. (Flinkman 2004: 9.)

Osana kasvatusta tarvitaan rajoja ja niitä tehdään arjessa koko ajan. Flinkman (2004: 14- 15) toteaa tutkimuksessaan, että kehityspsykologisen tiedon perusteella voidaan todeta, että lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi yksinkertaisia asioita. Näitä asioita ovat aikuiset, joihin lapsi voi turvallisesti kiinnittyä ja jotka huolehtivat hänen tarpeistaan. Tämä tarkoittaa sitä että vanhemmat antavat rakkautta ja samalla sitä, että aikuiset myös luovat lapsen elämään järjestystä eli rajoja. Samankaltaista kasvatustyyliä peräänkuuluttaa Partanen (2005: 14), joka toteaa, että ihmisarvo, myönteinen minäkuva ja omanarvontunto voivat käytännössä syntyä ja vahvistua lapsella tai nuorella, jota kohdellaan arvostavasti, oikeudenmukaisesti, ystävällisesti, myötätuntoisesti ja hyväksyvästi. Rohkaisun ja kannustuksen avulla sekä osoittamalla lapselle hänen omat voimavaransa ja lahjansa, tuetaan lapsen kasvua omaksi itsekseen.

4.2.1 Cacciatore: Aggressiokasvu

Monet vanhemmat ja lasten kanssa työskentelevät ovat neuvottomia lasten vihan edessä. Aikuisilta puuttuu taito tukea lasta tuskallisen raivon tunteen läpi. ”Viha on asia, jota ymmärtää huonosti”, sanoo Väestöliiton asiantuntijalääkäri, lastenpsykiatri ja kirjailija Raisa Cacciatore Keski-Uudenmaan haastattelussa. Ruumiillinen kuritus on edelleen osa suomalaista kulttuuria ja aggressiokasvatusta, vaikka ruumiillinen kurittaminen on kielletty lailla jo 1984. (Cacciatore 2011.)

Raisa Cacciatore tunnetaan lasten seksuaalikasvattajana, mutta viime vuosina hänestä on tullut myös aggressiokasvattaja sen myötä, kun häneltä kyseltiin paljon myös rakkauden vastakohtadista, vihasta. Tämän vuoksi Cacciatore teki muutama vuosi sitten vanhemmille aggressiion portaat - ohjeistuksen. (Cacciatore 2011.) Cacciatore kuvaa ihmisen tunnekehitystä ja sen portaitaisuutta aggressiokasvu - käsitteellä ja siihen liittyvän aggression portaat - mallin

avulla. Aggressio on muutosvoima, jonka tarkoituksena on johtaa terveeseen itsetuntoon ja itsenäistymiseen. Aggressiokasvu on lapsen kehityksellinen pakko, jota ei voida sivuuttaa. Eri-tyisen haastavina Cacciatore näkee aggressioon liittyvät tunteet. Näiden tunteiden avulla lapsi rakentaa identiteettiään ja itsenäistymistä, sisäistää normeja ja oppii suojaamaan itseään. Tämän vuoksi aggressiokasvu on tärkeä osa lapsen kehitystä. Vahvojen tunteiden kanssa pärjääminen vaatiikin harjoittelua. Cacciatore ohjeistaa kasvattajia tuomitsemisen sijaan tukemaan lasta vahvojen tunteiden käsittelyssä. (Cacciatore 2008.)

Cacciatore antaa selkeitä ohjeita vanhemmille ja kasvattajille kouluikäisten lasten aggressioiden käsittelyyn. Hän korostaa sitä, että lapsella saa olla voimakkaita tunteita, mutta niitä on opittava sietämään ja ohjaamaan, sekä teoista on jouduttava vastuuseen. Aggression purkuun Cacciatore antaa kolme ohjetta:

- Mikään ei saa mennä rikki
- Keneenkään ei saa sattua
- Mitään peruuttamatonta ei saa tapahtua

Cacciatore uskoo, että jos nuori luulee, että hän ei ole sellainen ”kuin pitäisi”, nuori tulee epätoivoiseksi. Epätoivoinen lapsi puolestaan tekee epätoivoisia tekoja. Toivottomuus, huono itsetunto ja unelmien puute ovatkin tavallisimmat syyt nuoren riskikäyttäytymiseen. Nuori tarvitsee Cacciatoren mukaan tietoa itsenäistymisen ja aggression kehitysportaista sekä menetelmiä aggression rakentavaan kanavointiin: Miten pettymyksestä selviää? Lisäksi nuori tarvitsee rinnalleen vahvan kanssakulkijan tunteidensa portaille, eli aikuisen. Jokainen nuori tekee yrityksiä, erehdyksiä ja kokeiluja, jokainen oman tilanteensa mukaan. Näissä tilanteissa lapsen pahaksi leimaaminen ei auta eikä myöskään kuritusväkivalta. Nuori tarvitsee tällöin rakentavaa, reilua rajanvetoa, selkeitä seuraamuksia ja suunnan osoittamista oikeille raiteille. Kasvattajan tulisi aina muistaa neuvoa, miten tästä mennään eteenpäin. (Cacciatore 2008.)

Aikuisen on pysyttävä haastavissa tilanteissa aikuisena. ”Aikuisen pitää olla aikuinen silloinkin, kun lapsi on vihainen. Lapsen tasolle ei kannata mennä eli huutaa kovempaa kuin kaksivuotias, olla ivallisempi kuin 11-vuotias tai uhmakkaampi kuin 15-vuotias.”, toteaa Cacciatore (2011). Aikuisen on annettava omalla toiminnallaan kypsä malli siitä, miten haastavia tunteita voi kohdata. Aggressiokasvatus on samalla myös kasvun paikka aikuiselle. Lasta tai nuorta ei saa tahallaan nöyryyttää tai satuttaa. (Cacciatore 2008.)

4.2.2 Säännöt ja rajoittaminen osana kasvatusta

Rajojen asettaminen on vanhempien keino hallita ja vaikuttaa lapsensa käyttäytymiseen. Rajoilla tarkoitetaan yleensä sääntöjen asettamista ja niistä kiinnipitämistä. Säännöillä puolestaan ilmenetään yhteiskunnan normeja, jotka säätelevät sen jäsenten käyttäytymistä ja toimintaa. Käyttäytymisen säännönmukaisuus toimii sosiaalisen kanssakäymisen perustana, jossa ihmiset asettavat sääntöjä toisilleen ja valvovat niiden noudattamista. Sosiaalistuminen tarkoittaa yhteisiin normeihin sopeutumista, jotka puolestaan saavat aikaan yhdenmukaista käyttäytymistä ja helpottavat kanssakäymistä ja vuorovaikutusta muiden kanssa. Sosiaalistuminen vallitseviin normeihin on yksi kasvatuksen tärkeistä tehtävistä. (Flinkman 2004: 19.)

Turvallisessa ja johdonmukaisessa ympäristössä selkeät säännöt edesauttavat lapsen oman tunnon kehittymistä. Omatunto kehittyy niiden normien ja rajoitusten perusteella, joita vanhemmat ovat lapselle asettaneet. Lapsi sisäistää nämä normit ja kehityksen myötä lapsen omasta tunnosta kehittyy ”sisäinen ääni”, jolloin sääntöjen noudattaminen ei enää vaadi ulkoista ohjausta. Kehittynyt omatunto siis ylläpitää ja valvoo normeja sekä niiden noudattamista. (Flinkman 2004: 28.)

Flinkman (2004: 29) toteaa, että tutkimusten mukaan kasvatusta, jossa lapselle on asetettu selkeät rajat, lisää lapsen itsetuntoa ja kykyä selviytyä odottamattomista tilanteista. Tätä voidaan selittää hallinnan tunteella: lapsi, jolla on selkeät rajat, oppii tietämään, mitä mistäkin asiasta seuraa ja näin hän oppii ennakoimaan lopputuloksen, jolloin itsevarmuus lisääntyy. Rajojen asettamisella pyritään siihen, että lapsi oppii hallitsemaan itseään sekä käyttäytymistään. Samalla lapsi oppii luopumaan ja kokee siitä seuraavan hyvänolontunteen. Flinkman viittaa tutkimuksessaan Kärkkäiseen (1990) jonka mukaan lapsi, jolle vanhemmat ei aseta rajoja ja sääntöjä, ei opi itse hallitsemaan omaa käyttäytymistään. Jos lapsen ei tarvitse noudattaa sääntöjä, hän alkaa siirtää omien oikeuksiensa rajaa yhä pidemmälle eikä opi kunnioittamaan auktoriteettia tai välittämään muiden hyvinvoinnista. Jos lapsi ei pieneä opi sääntöjen merkitystä, hänen on vanhempanakin vaikea ymmärtää niiden merkitystä omalle ja muiden hyvinvoinnille. (Emt 2004: 30.)

Lasten mukanaan kantama ahdistus ja raivo pakottavat hoitajat asettamaan rajoja, jotta lapsi ymmärtää, mitkä keinot ovat sallittuja keinoja purkaa ahdistunutta oloa. Rajojen asettaminen luo lapsille turvaa. Lapsen on mahdollista oppia luottamaan siihen, että hoitaja luo lapselle turvaa riippumatta siitä, tapahtuuko negatiivisten tunteiden purkaminen hänessä itsessään vai toisessa lapsessa. Lapselle merkityksellistä on myös se, minkälaiset ovat yhteisön

rajat ulospäin, eli kuinka paljon yhteisön ulkopuolella elävät henkilöt, kuten esimerkiksi sukulaiset voivat vaikuttaa yhteisön sisäisiin asioihin. Turvallisessa yhteisössä tätä rajaa voidaan säädellä. (Tuovila 2001: 40-41.)

Paasikiven nuorisokylässä yhteisillä säännöillä pyritään varmistamaan turvallinen ympäristö sekä lapsille että aikuisille. Tavoitteena on, että lapsi saadaan ottamaan vastuuta omasta elinympäristöstään huolehtimalla arkisista asioista, kuten omasta huoneestaan ja omista tavaroistaan. Myös oman ja muiden terveyden kunnioittaminen kuuluu turvalliseen arkeen. Kaikessa toiminnassa pyritään ennaltaehkäisemään väkivaltaa. Yhteisiä sääntöjä voidaan muokata tarpeen vaatiessa ja niitä tarkastellaankin jatkuvasti. (Paasikiven nuorisokylän säätiön laatusuosikirja 2010: 14.)

4.3 Lasten ja nuorten osallisuus sekä lapsilähtöisyys

Lainsäädäntö takaa lapselle ja nuorelle oikeuden osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa. Suomen lainsäädäntö painottaa perustuslaista lähtien asianosaisen oikeutta saada tietoa häntä koskevasta asiasta sekä oikeutta lausua niistä oma näkemyksensä. Lastensuojelulaista käy selkeästi ilmi, että tavoitteena on varmistaa lapsen todellinen osallistuminen omien asioidensa hoitoon. Lain mukaan palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, B.)

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että työskentely perustuu lapsen tarpeisiin. Lapsi on aktiivinen osapuoli, jolla omalta osaltaan on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä hänelle tapahtuu. Lasten ja nuorten mielipiteen ilmaisun ja osallisuuden vahvistaminen nähdään keskeiseksi lastensuojelutyön tavoitteeksi, mutta käytännön työssä lapsilähtöisyyden idean mukainen työskentely ei kuitenkaan aina toteudu. (Timonen-kallio 2010 A:6.) Lasten osallisuuden toteutuminen edellyttääkin työntekijältä valmiutta tehdä yhteistyötä lapsen kanssa kuunnellen ja ottaen hänen mielipiteensä huomioon (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, B).

Osallisuus tarkoittaa oikeutta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista ja toimenpiteistä. Lisäksi tiedonsaantioikeus koskee asioiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikutusmahdollisuuksista asioihin. Osallisuudessa vastavuoroisuudella on suuri merkitys, sillä vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos asiakas ei ole mukana asioiden käsittelyssä eikä saa niistä tietoa. Osallisuudella ja vaikuttamismahdollisuuksilla ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että asiakkaalla olisi asioihin liittyvää päätösvaltaa, eli oikeutta tehdä päätöksiä. Päätösvalta lasta koskevissa asioissa kuuluu laissa erikseen määritel-

lyille toimijoille. Tällöin kyseessä on aikuisen velvollisuus tehdä sellaisia päätöksiä, joiden vastuuta ei voi siirtää lapselle. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, B.)

Nivala (2010:25) toteaa teoksessa ”Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä”, että edistämällä lapsen osallisuutta omassa asiassaan voidaan lastensuojelutyössä vahvistaa myös lapsen yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä tukemalla lapsen kokemusta toimintakyvystään ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan omassa elämässään ja toimintaympäristössään. Työntekijän on syytä muistaa, että lapset ovat asiantuntijoita heidän omaan elämäänsä ja arkeensa liittyvissä asioissa. Lapset pitää siis ottaa mukaan silloin, kun lastensuojelua suunnitellaan, toteutetaan ja kehitetään. Lisäksi lapset on otettava mukaan silloin kun arvioidaan heille suunnattuja tai heidän elämäänsä vaikuttavia palveluja. Lasten osallistumisen mahdollisuuksista ja edellytysten luomisesta vastaa aikuinen. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, B.)

Paasikiven nuorisokylässä lapsen subjektiivisuus omassa elämässään pyritään ottamaan huomioon. Lapsi osallistuu omaa hoitoaan koskeviin asiakassuunnitelmaneuvoitteluihin ja on siten läsnä, kun hänen elämäänsä koskevista asioista keskustellaan ja voi kertoa oman mielipiteensä. Arjen elämisessä lasten osallisuus näkyy esimerkiksi kotikuntakokouksissa, joissa käsitellään lasten ja osaston aikuisten esille ottamia asioita. Nuorisokylässä on aiemmin toiminut myös ”kyläkuntademokratia”, jolla tuettiin lasten osallisuutta kertomalla heille koko nuorisokylää koskevista asioista, kuten vuosikertomuksesta. (Paasikiven nuorisokylän säätiön laatu-käsikirja 2010: 11,13-14.)

4.4 Kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa

Lastensuojelun asiakkailla lapsen suhde omiin vanhempiinsa on turvaton ja epävarma toimiakseen hyvänä pohjana lapsen kehitykselle. Tämän vuoksi lapsi tarvitsee tukevamman kiinnittymiskohteen, jonka tiedostaminen on yksi lastensuojelun kipukynnys. Niemelä (2005: 61) toteaa, että vielä kymmenisen vuotta taaksepäin tämä aihe oli vielä suurempi tabu kuin nykyään, koska tietoa varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ei vielä ollut nykyisissä määrissä. Tietoisuus lasten oireista lisää ammatillisuuden ja ammattitietouden vaatimusta sekä oireiden erikoislaatuja tuntemusta. Lisäksi vaaditaan tietoutta esimerkiksi terapeutoista ja hoitotyön suunnitelmallisuudesta, jatkuvaa koulutusta ja työnohjausta. (Emt 2005: 64.)

Lapsen ja nuoren kohdalla tarvitaan kasvatuksessa erityistä herkkyyttä, sillä hänen minäkuvasa ja identiteettinsä ovat vasta muovautumassa. Sijaishuollon asiakkaana olevalla lapsella tai nuorella on taustalla usein kokemuksia, jotka ovat rakentaneet ja vahvistaneet kielteistä

minäkuva sekä käsitystä omasta pahuudesta ja huonoudesta. Tässä asiassa lapsi on erittäin haavoittuvainen ja altis vaikutuksille. Kaikki, mitä hänestä sanotaan ja miten hänen kanssaan toimitaan vaikuttavat siihen, kuinka lapsi näkee ja kokee itsensä ja minkälaiseksi hänen identiteettinsä rakentuu. Sijaishuollon tehtävänä onkin perushoidon ja turvallisen kasvuympäristön tarjoamisen lisäksi saada lapsi ymmärtämään oma ihmisarvonsa ja olla osaltaan luomassa ja vahvistamassa hänen myönteistä minäkuvaansa. (Partanen 2005: 13.)

Sijaishuollossa olevat lapset ovat raskashoitaisia, sillä he toistavat traumaansa yhä uudelleen, jotta tulisivat kuulluksi, ymmärretyksi ja viimein hoidetuksi. Lasten tuhoavan käyttäytymisen ja sisäisen kaaoksen ymmärtäminen ei tapahdu loogisuuden kautta. Hoitajan tehtävänä onkin jäsentää lapsen sisäistä kaaosta, ymmärtää syyt sen takana ja säilöä tätä kaaosta. Lapsi provosoi hoitajaansa toimimaan tavalla, jolla lapsi on tottunut läheisten aikuisten toimivan. Jos aikuinen on lapsen ongelmakäyttäytymisen kohdatessaan avuton, on lapsen pettymys yhtä suuri, kuin jos aikuinen on aggressiivinen ja rankaiseva. Molemmat reaktiot estävät lapsen kasvua kohti rakentavaa vuorovaikutusta. Aikuisen tehtävänä on kestää lapsen raivokohtaus ja näyttää lapselle, että vihan voi ottaa vastaan ilman, että hajottaa mitään. Lisäksi aikuisen tehtävänä on jälkeinpäin koostaa tilanne yhdessä lapsen kanssa. (Cacciatore 2008; Tuovila 2001: 27-29.)

Ebelingin ja Tuovilan näkemysten mukaan hoitajan tulee toimia suhteessa lapseen siten, että lapsen impulsseihin vastataan sensitiivisesti, ympäristön vaatimukset suodatetaan siten, että lapsi pystyy hallitsemaan ne, lapsen tunteita säilötään silloin, kun lapsi on hukkumaisillaan ahdistukseensa, impulsseihinsa tai ulkomaailman ärsykkeisiin ja lapsen kehitysvaihe tulee huomioon otetuksi. (Tuovila 2001: 29.)

4.4.1 Perhetyö sijaishuollossa

Koko perheen tukemisen periaatteen mukaisesti vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla. Yhteiskunnan tukiverkoston tulee kaikin mahdollisin keinoin tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja tarjota tarvittavia tukitoimia. Mikäli lapselle ei kuitenkaan voida taata perheessä riittävää turvaa, siirtyy velvollisuus lapsen huolehtimisesta lastensuojelutoimelle. Sijaishuollossa perhe-elämän kunnioittaminen on yksi keskeisistä arvoista ja oikeus pitää yhteyttä biologisiin vanhempiin onkin yksi lapsen perusoikeuksista. Sijaishuollon ensisijaisena tavoitteena on pidettävä lapsen yhdistymistä takaisin biologiseen perheeseensä, mikä vuoksi myös perheen tukeminen sijoituksen aikana on tärkeää. Lapsen edun periaate tulee kuitenkin ottaa huomioon siten, että mikäli yhteydenpidon ylläpitäminen lapsen biologiseen perheeseen on lapsen kannalta erittäin haitallista, voidaan yhteydenpitoa rajoittaa. (Sosiaaliportti 2011: Lastensuojelun käsikirja, A.)

Sijaishuollossa tehtävän perhetyön taustalla vaikuttaa nykyään käsitys jaetusta vanhemmuudesta aiemman työntekijän ja vanhemman välisen autoritäärisyyden sijasta. Tavoitteena ei ole enää niinkään antaa vanhemmille ohjeita, kuinka lapsia tulisi kasvatata, vaan ennemminkin kiinnittää huomiota vanhempien jo olemassa oleviin voimavaroihin. Sijoitetut lapset tulevat moniongelmaisista perheistä, joissa vanhemmuus ei täytä niitä kriteereitä, joita lapsi tarvitsee vanhemmiltaan. Taustalla voi olla esimerkiksi päihdeongelma, sosiaalinen eristäytyminen, velkakierre tai mielenterveyden ongelmat. (Karppinen 2001: 71.) Sijoituspäätöksen tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen ja hänen kehitystään tukeva hoito, kasvatusta ja huolenpito (Kujala 2003: 11).

Lapsen sijoituspäätös voidaan tehdä joko yhteistyössä vanhempien kanssa tai vanhempien tahdon vastaisesti. Lapsen huostaanotto ja sijoittaminen pois biologisten vanhempien luota on vanhemmille aina kriisi, johon liittyy vahvoja tunteita suuttumuksesta syyllisyydentuntoon ja vihasta epätoivoon. Kriisi etenee neljän kriisivaiheen mukaisesti, joita ovat shokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe ja uudelleensuuntautumisvaihe. (Kujala 2003: 11, 30-33.) Negatiiviset tunteet projisoituvat herkästi siihen tahoon, joka lapsen sijoittamispäätöksen on tehnyt. Negatiivisten tunteiden projisoituminen saattaa erityisesti kriisin shokki- ja reaktiovaiheessa haitata yhteistyössä toimimista lastensuojeluviranomaisten kanssa, mutta ajan myötä biologinen vanhempi pystyy usein hyväksymään tosiasiat, jolloin yhteistyö viranomaistahojen kanssa parantuu. Ammatillisuus ja asiallisuus huostaan otetun lapsen sekä tämän vanhempien kohtaamisessa on haaste lastensuojelussa työskenteleville henkilöille. Perhetyöllä kuitenkin mahdollistuu lapsen laitoshoidon, vanhemmuuden vahvistuminen, lapsen itsenäistymisen tukeminen sekä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen kehittyminen. (Karppinen 2001: 72, 74.)

Sijaishuollon tavoitteena on, että lapsi voisi palata aikanaan kotiinsa biologisten vanhempiensa luokse. Tämän vuoksi vanhempien on tärkeää saada tukea sijoituksen aikana, sillä lapsen side biologisiin vanhempiin ei katkea sijoituksen jälkeen. Kujala toteaa teoksessaan: ”Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet”, että SOS - lapsikylän teettämän tutkimuksen (2000) mukaan lähes puolet tutkimuksessa mukana olleista vanhemmista eivät saaneet tarpeeksi tai ollenkaan tukea lapsensa sijoitustilanteessa tai vaihtoehtoisesti eivät halunneet tukea. Yhteys biologiseen vanhempaan pyritään aina sijaishuollossa säilyttämään, mikäli se vain on lapsen edun mukaista. Myös lastensuojelulakiin on kirjattu, että lapsen edun mukaista on säilyttää mahdollisimman hyvä suhde lapsen omiin vanhempiin. Haasteena yhteydenpidon ylläpitämiselle saattaa olla esimerkiksi lapsen biologisen vanhemman haastava elämäntilanne päihteiden, mielenterveysongelman tai kriisivaiheen vuoksi. (Kujala 2003: 12, 17.)

Säännöllisellä yhteydenpidolla biologisiin vanhempiin mahdollistuu lapsen turvallisuuden tunne siitä, että vanhempi kyllä pärjää. Lapsella on oltava oikeus muodostaa kiintymyssuhde biologisten vanhempien lisäksi myös sijaiskasvattajaan sekä olla erossa vanhempien välisistä risiiridoista. Turvallisuus, kannustavuus ja hyväksyminen edesauttavat vanhemman voimaantumista, jonka myötä vanhemman voimavarat kasvavat ja lapsen palaaminen takaisin biologisten vanhempien luo mahdollistuu. (Kujala 2003: 18-19.)

4.4.2 Vuorovaikutus ja asiakassuhteen dialogisuus

Vuorovaikutuksessa jo nimensä mukaan on kyse vuorottelusta ja sen lisäksi vaikuttamisesta. Keskusteluissa se mitä sanomme, vaikuttaa siihen, mitä toinen meille vastaa. Työntekijän tulisi pyrkiä asiakkaan kanssa yhteistyösuhteeseen, niin että suhde asiakkaisiin rakentuu kumpuunudelle eivätkä asiakkaat ole vain vaikuttamisrytysten kohteita. Vuorovaikutukseen kuuluva avoin dialogi korostaa keskustelua asiakkaan kanssa toimenpiteiden ja päätösten sijaan. Keskustelun tulisi siis edetä asiakkaan ehdoilla, liittyen kaikkeen mahdolliseen hänen elämässään, myös toimenpiteisiin ja päätöksiin. Onnistunut dialogi mahdollistaa toimenpiteet ja päätökset asiakkaan kanssa yhteistyössä. (Timonen-Kallio 2009: 26.)

Lastensuojelutyössä syntyy helposti huonoa keskustelua, mutta hyvää joutuu tietoisesti rakentamaan. Työn yhtenä tavoitteena tulisikin olla hyvän keskustelun luominen. Lastensuojeluun kuuluva kontrollitehtävä ja mahdollisuus asiakasta koskeviin päätöksiin saavat aikaan sen, että työntekijöiden ja asiakkaiden välillä ei lähtökohtaisesti ole tasa-arvoista asetelmaa. Onnistuessaan dialogi vapauttaa valtasuhteista ja antaa siten tilaa lastensuojelun asiakkaan subjektiivisuudelle eli aidolle osallisuudelle. (Timonen - Kallio 2009: 26-27.) Sijaishuollon arjen vaativuuden muodostaa se, että säätelevä vuorovaikutus, joka tarkoittaa hyvän voimistamista, pahan tynnyttämistä ja turvan antamista, on koko ajan käytettävä työkalu lapsikeskeisesti toimittaessa (Niemelä 2005: 67).

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkityksestä on tultu tietoisiksi niin, että siihen ymmärretään kuuluvan katse, ääni ja kosketus sekä niiden laatu (Niemelä 2005: 66). Aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa aikuinen on aina vastuussa tunneilmapiiristä. Kiintymyssuhteen häiriön hoidossa aikuisen on käytettävä välineitä, joilla lapsen taustapelkoa voidaan vähentää. Kosketus, katse ja muu fyysinen viestintä toimivat tällaisina välineinä. Theraplay on yksi hoitomuoto, jossa käytetään edellä mainittuja välineitä. Theraplay on lyhytkestoinen kiintymyssuhdeteoriat perustuva vuorovaikutusterapia, jonka tavoitteena on rakentaa ja vahvistaa lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välistä vuorovaikutusta sekä synnyttää ja lujittaa heidän välistä kiintymyssuhdettaan. Sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla kyseinen hoito on

usein pitkäkestoista taustalla olevien traumaattisten kokemusten vuoksi. Theraplay antaa lapselle sellaista hyvää, jota ilman hän on aikoinaan jäänyt emotionaalisella tasolla. (Mäkelä & Vierikko 2004: 10, 20- 21.)

4.4.3 Tuen ja kontrollin yhteen sovittaminen

Osa lapsista tulee sijaishuollon asiakkaaksi sen vuoksi, että heidän kasvuympäristöstään ovat puuttuneet rajat ja säännöt. Tällöin sijaishuollon tavoitteena on saada lapsi tai nuori ymmärtämään, mitä varten rajat ja säännöt ovat olemassa ja miksi niitä tulee noudattaa. Sijaishuolto-apaikalta vaaditaan tällöin yhteisiä toimintaperiaatteita ja -käytäntöjä, jotka mahdollistavat yhteisesti sovitusta rajoista ja säännöistä kiinni pitämisen. Tämän toteutumiseksi tarvitaan keskinäistä luottamusta, arvostavaa vuorovaikutusta, velvollisuuksien ja oikeuksien määrittelyä sekä yhteisten pelisääntöjen luomista ja noudattamista. (Partanen 2005: 20.) Partanen (2005: 20) uskoo, että kun yhteisten sääntöjen ja rajojen tarkoitus on taata kaikkien yhteisön jäsenten turvallisuus ja hyvinvointi ja kun jokainen lapsi ja nuori ymmärtää niiden olevan myös hänen omaksi parhaakseen, niin niiden noudattaminen onnistuu parhaiten.

Juha-Matti Rautiainen ottaa lastenkotitoiminnan laatua käsittelevässä kirjoituksessaan osaltaan kantaa rangaistusten käyttöön osana kasvatusta. Monissa lastensuojeluyksiköissä vallitsee Rautiaisen mukaan vääränlainen toimintakulttuuri, jossa keskitytään liikaa tarkkailemaan nuorten ulkoista käyttäytymistä ja mittaamaan heille riittävän kovia ja ”oikeudenmukaisesti” annosteltuja rangaistuksia. Rikkomuksiin kuuluvaan ”tutkintaan” panostetaan valtavasti, jotta rangaistuksia voidaan jakaa vailla ahdistuneisuutta oikeudenmukaisuuden ilmapiirissä. Tätä ongelmaa käsittelee myös Partanen (2005: 20), joka toteaa että sijoitukseen saapuva rajaton ja aggressiivisesti tai tuhoavasti käyttäytyvä lapsi pyritään helposti saamaan kuriin alistamalla, pakottamalla ja rankaisulla. Lapsi kokee sen usein epäoikeudenmukaiseksi kohteluksi ja jopa kostoksi. Tästä voi alkaa kierre, jonka katkaisu ei käy yhtä helposti kuin sen aloittaminen. Rautiainen toteaa rangaistuskulttuurin ajavan nuorten yksilön helposti kierteeseen, jossa nuoret rikkovat sääntöjä, joita he eivät koe arvokkaiksi, koska he eivät ole liittyneet tunnepitoisesti heitä huoltaviin kasvattajiin. Normien rikkominen tuntuu nuorista oikeutetulta, koska he eivät saa aikuisilta juuri muuta kuin kielteistä palautetta ja rajoittamista. Sen he kokevat jopa kiusaamiseksi. (Rautiainen 2009.)

Edellä mainituissa tilanteissa parempi, mutta hitaampi ja työläämpi tapa tukea lapsen tai nuoren kasvua on Partasen (2005: 21) mukaan luoda häneen ajan kanssa lämmin, luottamuksellinen ja kunnioittava suhde. Lapsen on siis ensin saatava osakseen hyväksyntää ja myötätuntoa, jonka jälkeen hän on valmis näkemään itselleen ja muille aiheuttamansa riskit ja

murheet. Tärkeintä on saada lapsi tai nuori näkemään itsensä uudessa, myönteisessä valossa. Sijaishuollon mottona 1980-luvulla oli rajat ja rakkaus, mutta uuden toimintatavan myötä se on kääntynyt toisin päin: rakkaus ja rajat. Perusteluna tälle on se, että rajat on helpompi hyväksyä silloin, kun niitä tarjoavat ihmiset koetaan välittäviksi ja arvostaviksi eikä moralisoiviksi, omaa valtaansa korostaviksi ja rankaiseviksi. Lapsen kasvattaminen sellaiselle tasolle, että hän kykenee ymmärtämään yhteisiä sopimuksia ja kantamaan vastuun omista teoistaan, voi onnistua vain silloin, kun työntekijät noudattavat korkeatasoista ammattietiikkaa ja kieltäytyvät vääränlaisesta vallankäytöstä. (Emt: 21-22.) Tähän ajatukseen pohjautuen on muodotettu myös tämän opinnäytetyön nimi.

4.4.4 AVEKKI -toimintatapamalli - varmuutta ja ennustettavuutta työskentelyyn

AVEKKI - toimintatapamalli on tarkoitettu hoito-organisaatioissa eteen tuleviin tilanteisiin, joissa työntekijä kohtaa aggressiivisen potilaan tai asiakkaan. Sen avulla ennakoidaan ja hallitaan uhkaavia tilanteita. AVEKKI- toimintatapamalli on saanut nimensä kuuden asiaan läheisesti liittyvän sanan alkukirjaimista, jotka ovat aggressio, väkivalta, ennaltaehkäisy, kehittäminen, koulutus ja integraatio. Näiden käsitteiden lisäksi toimintatapamallin ajatukseen sisältyy yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen teemat, jotka toimivat väkivallan ehkäisyyn liittyvän koulutuksen lähtökohtina. Toimintatapamallin keskeisiä periaatteita ovat työntekijän turvallisuus, ennaltaehkäisy, minimaalinen rajoittaminen sekä voimankäyttö ja sen kivuttomuus. AVEKKI - toimintatapamallin arvot pohjautuvat yleisesti hyväksytyihin moraalikäsitteisiin sekä eettisiin periaatteisiin. Ydinajatuksena on ihmisarvon kunnioittaminen ja ihmisten tasaveraisuus sekä yksilöllinen kohtelu. AVEKKI huomioi niin aggressiivista ja väkivaltaista toimintaa säätelevät lait ja asetukset kuin työturvallisuuteen ja potilaan hoitoon liittyvät lait ja asetukset. (Hakkarainen, Heikkinen, Hietanen, Jokiniemi, Lommi, Taattola, 2007:4.)

AVEKKI-toimintatapamallin koulutuksessa hoitoalan työntekijöille annetaan valmiuksia tukea ja auttaa aggressiivisesti käyttäytyvää ihmistä hänen oman aggressiivisuutensa ja väkivaltaisuutensa hallinnassa. Koulutukseen sisältyy sekä teoriaopiskelua että käytännön harjoittelua, jossa harjoitellaan muun muassa irtautumisotteita sekä fyysisiä rajoitusmenetelmiä. (Hakkarainen ym. 2007:4.)

Yhteisöllisyys toimii osana AVEKKIA. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että koko työyhteisön ja organisaation toiminnot on kohdistettu samaan tavoitteeseen. Toisena keskeisenä periaatteena on yhteisöllisen vastuun ottaminen koko organisaation perustehtävän toteuttamisesta, sen ilmapiiristä ja muista organisaation toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Yhteisöllisyyden ajatuksena on pyrkiä tavoitteeseen yhdessä sovittujen ja määriteltyjen pelisääntöjen pohjalta. Yhdessä laadittuja pelisääntöjä tarkastellaan ja tarvittaessa muutetaan

tavoitteiden suuntaisiksi. Niitä arvioidaan jatkuvasti prosessinomaisesti ja samalla työyhteisö oppii uutta itsereflektion kautta. Väkivaltatilanteiden tarkasteluprosessin toteuttaminen vahvistaa työilmapiiriä, työviihtyvyyttä sekä työturvallisuutta ja turvallisuuden tunteen lisääntymistä. (Hakkarainen ym. 2007:6.)

AVEKKI:n toimintaprosessilla tarkoitetaan sitä ammattillista toimintojen jatkumoa, joka alkaa toimintaympäristön ja siellä asioivien henkilöiden tarkkailusta, jotta voidaan ajoissa havaita mahdollisesti ilmenevä väkivallan uhka. Toimintaprosessi päättyy väkivallan uhan tai itse väkivaltaisuuksien hallintaan. Tärkeää on toiminnan päättäminen, sen arvioiminen, jälkikäsitteily ja erityisesti tapahtuneesta oppiminen. (Hakkarainen ym. 2007:11.)

Paasikiven nuorisokylässä AVEKKI-toimintatavamalli on vuoden 2011 aikana otettu käyttöön koko organisaation toimintaa ohjaavana menetelmänä aggressiivisissa tilanteissa ja niiden ennakoinnissa. Toimintatavan pyrkimys ammatillisuuteen, hoidollisuuteen ja turvallisuuteen sekä aggressiivisen käyttäytymisen ymmärtäminen on koettu tärkeiksi ja merkittäviksi seikoksi lastensuojelutyötä toteutettaessa. AVEKKI -toimintatavassa yhteisiä pelisääntöjä tarkastellaan jatkuvasti, jotta päästään turvalliseen ja myönteiseen ilmapiiriin. Kunkin työntekijän ja yhdessä työyhteisön oman vireystilan, sanallisen ja sanattoman viestinnän sekä aggressiivisen lapsen tai nuoren kohtaamisen tiedostaminen on työssä tärkeää. AVEKKI -toimintatavassa turvallista ja toimivaa työyhteisöä tukevat: työntekoa tukeva organisaatio, hyvä johtaminen, selkeä järjestely töissä, yhteiset pelisäännöt, toiminnan jatkuva arviointi sekä avoin vuorovaikutus. (Paasikiven nuorisokylän säätiön laatukäsikirja 2010: 16-17.)

4.4.5 Omaohjaajuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena

Lastenkotiin sijoitettavalle lapselle nimetään osaston työtiimistä omaohjaaja, joka osallistuu lasta koskeviin neuvotteluihin ja pitää yhteyttä lapsen perheeseen ja muuhun tukiverkostoon sekä viranomaisiin. Omaohjaajan tehtävänä on toimia lapsen edunvalvojana ja hänen vastuullaan on lapsen asioista tiedottaminen muulle henkilökunnalle, kouluun, lapsen huoltajille ja niin edelleen. Omaohjaajan vastuulle lankeaa usein myös lapselle annettavien sanktioiden antaminen. Omaohjaajalta vaaditaan erityistä ammattitaitoa arvioida lapsen asioita eri tilanteissa ja tehdä johtopäätöksiä sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Omaohjaaja on lapsen sekä hänen perheensä tukena, lohduttajana, kannustajana, hyvien asioiden ylös tuojana ja välillä patistajana. (Klap 2005: 95.)

Omaohjaaja vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja perehtyy kokonaisvaltaisesti lapsen elämäntilanteeseen. Omaohjaajan tehtävänä on osallistua kaikkiin lasta tai nuorta koskeviin neuvotteluihin ja toimia yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Tärkein omaohjaajan tehtävä

vä on luoda lapseen luottamuksellinen suhde, joka toimii perustana koko kasvatusprosessille. (Timonen-Kallio 2010 B: 7.) Omaohjaajajärjestelmä korostaa lapsen yksilöllistä hoitoa ja kasvatusta. Omaohjaaja on nimetty henkilö, joka toteuttaa lapsen suunnitelmallista ja pitkäaikaista kasvattamista laitoksessa. Omaohjaajuus on monisäikeinen työmenetelmä, joka muodostuu useista eri vaiheista, kuten lapsen oireiden käsittelystä sekä vaihtoehtoisten toimintamallien löytämisestä, suhteen purkamisesta, eroahdistuksen läpikäymisestä sekä lapsen itenäistymisen tukemisesta. (Karpainen 2001: 14-15.) Omaohjaajatyöskentelyä on vaikea määrittellä tiukan toiminta- tai tehtävämallin mukaisesti, koska se on vuorovaikutuksellista työtä, joka on paljolti riippuvaista asiakkaan iästä ja ymmärryksestä sekä halusta osallistua työskentelyyn (Lindgren 2011: 6).

Paasikiven nuorisokylässä lapselle nimetään omaohjaaja välittömästi sijoittamisen varmistuttua. Yhteistyötahoihin yhteydenpidon lisäksi omaohjaajan vastuulla on varmistaa, että lapsi saa yksilöllisen ja suunnitelmallisen hoidon ja kasvatuksen. Omaohjaajan ja lapsen välisen vuorovaikutus- ja tunnesuhteen on tarkoitus muodostua sellaiseksi, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuden saada aito kiintymys- ja luottamussuhde aikuiseen. Paasikiven nuorisokylässä omaohjaaja toimii vastuuhenkilönä lapsen hoitoa toteuttavissa verkostoissa ja informoi säännöllisesti työryhmää lapsen asioista sekä vastaa tarvittavien lasta koskevien raporttien ja lausuntojen laatimisesta. Lisäksi omaohjaaja huolehtii lapsen arkipäiväisistä tarpeista, kuten vaatetuksen ja lääkityksen varmistamisesta. (Paasikiven Nuorisokylän Säätiön laatukäsikirja 2010: 13-14, 23.)

Paasikiven nuorisokylän ohjaaja Anja Lindgren on psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinnon kehittämistehtävänä (2011) tuottanut omaohjaajuuden tueksi Lapsen kasvunkansio - menetelmän. Menetelmä on räätälöity erityisesti Paasikiven nuorisokylän tarpeisiin yhtenäistämään lasten ja nuorten kanssa tehtävää omaohjaajatyötä. Kasvunkansio - menetelmän teoreettisena viitekehyksenä toimii narratiivisuus. Narratiivisuus sisältyy Lindgrenin mukaan Paasikiven nuorisokylän toiminta-ajatukseen: ”Toimimme eettisesti kestäväällä kristillisellä arvopohjalla lasten sekä heidän vanhempiensa voimavaroja ja ainutlaatuisuutta kunnioittaen”. (Lindgren 2011: 3.)

Kasvunkansio - menetelmän keskiössä ovat ohjaajan ja lapsen vuorovaikutuksellinen suhde sekä asiakkaan elämäntarina. Ohjaaja kuuntelee ihmistä hänen oman elämänsä asiantuntijana ja luo toivoa avoimessa ja rehellisessä vuorovaikutussuhteessa. Ohjaaja pyrkii ulkoistamaan elämäntarinoiden ongelmat avoimissa keskusteluissa ja luo samalla vaihtoehtoisia ratkaisuja elämäntarinoihin. Lindgren toteaa, että asiakkaita ja heidän perheitä kohdatessa, ohjaajan työote on lähtökohdaltaan narratiivinen: ihminen kohdataan omana itseään, kunnioittaen ja arvostaen juuri häntä. Ohjaaja kuuntelee asiakkaan tarinan ja pyrkii ymmärtämään menneet

tapahtumat asiakkaan näkökulmasta. Narratiivinen lähestymistapa tarjoaa ohjaajalle mahdollisuuden eheyttää asiakkaan tarinoita ja rakentaa uudelleen hänen identiteettiään. Ohjaajan tehtävänä on kannustaa asiakasta luomaan uusia tarinoita ja aikaan saamaan siten muutos elämässään. Työskentelymentelmänä Kasvunkansio (myös nimellä portfolio, ”MUN JUTTU”-kansio) on hyvin samanlainen kuin Umbrella-kansio, mutta siinä on huomiota myös psykiatrisen hoidon menetelmiä. Kansio soveltuu myös paremmin käytettäväksi pienten lasten ja heidän perheidensä kanssa. (Lindgren 2011: 3.)

4.4.6 Umbrella -työkirjamenetelmä omaohjauksen tukena

Olenaisena osana lastensuojelun ammatillista asiakastyötä ja asiakasprosessia on erilaisten työmenetelmien käyttö. Lastenkodin työntekijät ovat kehittäneet Umbrella-työkirjamenetelmän, joka kattaa ikävuodet 12 eteenpäin aina jälkihuoltoon asti. Työkirja kattaa omaohjauksen keskeiset tavoitteet ja työtehtävät. Se sisältää materiaalia sekä käytännön keinoja arjen taitojen oppimiseen sekä lapsen ja nuoren identiteetin kehittämistyöhön. Tällä menetelmällä halutaan erityisesti vahvistaa lapsen ja omaohjauksen välistä suhdetta sekä tuoda myös lapsen ääni kuuluviin hänen omassa elämässään. (Timonen-Kallio 2010 B: 4-5.)

Tavoitteena on työkirjasivujen avulla kartoittaa lapsen ja nuoren menneisyyttä sekä hänen kasvunsa ja oppimisen tarpeita eri osa-alueilla, joita ovat: minä itse, sosiaaliset suhteet, koulutus, ammatti ja työ, raha-asiat, hyvinvointi, koti ja rikokset. Umbrella -kansio auttaa omaohjaajaa perehtymään ja tutustumaan lapsen elämäntilanteeseen ja samalla luomaan luottamuksellista suhdetta lapseen, joka on edellytyksenä kasvatuksellisen prosessin onnistumiselle. Lapsen ja hänen perheensä ongelmat voivat olla niin monimutkaisia, että lasta ja häntä ympäröivää problematiikkaa on vaikea käsitellä. Työkirjan sivujen yhdessä työstäminen ja sen aiheista puhuminen voi helpottaa lapsen lähestymistä ja hänen elämäänsä tutustumista. Samalla yhdessä tekemällä luodaan omaohjaajasuhdetta lapsen ja ohjaajan välille. (Timonen-Kallio 2010 B: 6-7.)

4.4.7 Suunnitelmallisuus työn laadun varmistajana

Laadukas lastensuojelutyö perustuu suunnitelmallisuuteen, tavoitteellisuuteen, avoimuuteen ja luottamuksellisuuteen. Sijaishuoltopaikan tarjoama hoito ja kasvatus sekä muu toiminta jäsenetään prosesseina, joiden mukaan toimitaan sekä arvioidaan ja samalla kehitetään toimintaa. (Lastensuojelun keskusliitto 2004:9.) Perusteellisesti toteutettu dokumentointi on välttämätön osa työn laadun hallintaa sekä asiakkaan ja työntekijän oikeusturvaa. Merkittävä rooli dokumentoinnissa on kasvatus- ja hoitosuunnitelmilla, sillä asioiden kirjaaminen helpot-

taa ongelmien jäsentämistä ja lisää avoimuutta sekä jatkuvuutta. Kirjatut työtavat ja tavoitteet ovat helposti kaikkien saatavilla ja helpottavat asiakkaan prosessin toteutumisen seuraamista. Niemelä (2005: 45-46) toteaa teoksessa ”Oljista, risuista vai tiilestä”, että hoito- tai kasvatussuunnitelma on dokumentti siitä, mitä tukitoimia ja palveluja sosiaalityön asiakkaalle on suunniteltu ja mihin tarkoitukseen.

Kun kyseessä on pitkäaikainen sijaishuolto, hoito- ja kasvatussuunnitelman tehtävänä on määrittää hoidon tavoitteet ja keinot noin puoleksi vuodeksi kerrallaan. Jokaiselta lastensuojeluyksiköltä edellytetään, että se luo käyttöönsä sellaiset menettelytavat ja lomakkeet, että kaikki osastot ja niiden työntekijät käyttävät niitä yhdenmukaisesti. Suunnitelmien tehtävänä ei ole toimia vain lain velvoittamina dokumentteina, vaan niiden on tarkoitus helpottaa työtä tukevien ja helpottavien työvälineiden luomista. Näillä työvälineillä voidaan arvioida työn laatua ja asiakkaan tarpeisiin vastaamista. Suunnitelmilla varmistetaan sijaishuollolle asetettujen tavoitteiden siirtyminen pitkällä tähtäimellä avohuollosta, sijaishuoltoon ja tarvittaessa aina jälkihuoltoon saakka. Näin syntyy yhtenäinen tavoitteellinen prosessi, jossa lapsen tarpeet ja hoidon tavoitteet on arvioitu, kartoitettu ja dokumentoitu. Suunnitelmien avulla voidaan selvittää eri toimijoiden työnjakoa ja vähentää päällekkäistä työtä. (Laaksonen & Kempainen 2005: 47-48.)

Niemelä (2005: 49) korostaa toiminnan tavoitteellisuuden tärkeyttä työn laadun kannalta. Tavoitteet on tärkeää laatia kaikkien niiden toteuttamiseen osallistuvien kesken, jotta tavoitteisiin voidaan sitoutua paremmin. Tavoitteet kirjataan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan, jolloin ne muodostavat pohjan seuraaville palaverille. Säännöllisissä palavereissa tavoitteet tarkistetaan ja niiden toteutumista arvioidaan yhdessä. Prosessin jatkuvuus ja ennustettavuus paranevat samalla, kun suunnittelua tehdään etukäteen ja saavutettuja tuloksia voidaan arvioida prosessia seuraamalla. Toiminnan jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen on oltava suunnitelmallista ja järjestelmällistä ja sen on pohjaututtava asiakkailta sekä yhteistyökumppaneilta saatuun palautteeseen, itsearviointiin ja työn tulosten seurantaan. Lapsen ja nuoren saama hoito ja kasvatusta sekä niiden vaikutukset hänen kehitykseensä ovat keskeinen seurannan kohde. (Lastensuojelun keskusliitto 2004: 11.)

Lastensuojelulain mukaisesti lapsen etu on selvitettävä ottamalla huomioon hänen omat toiveensa ja mielipiteensä sekä perehtymällä lapsen kasvuoloihin. Lapsen tai nuoren mukaan ottaminen suunnitelmien tekoon on osa laadukasta ja asiakaskeskeistä työskentelyä. Tällöin on tärkeää turvata lapsen tai nuoren vaikutusmahdollisuudet omiin asioihin ja kuulla sekä kirjata heidän mielipiteensä. (Laaksonen & Kempainen 2005: 49.)

Paasikiven nuorisokylässä suunnitelmallinen hoitoprosessi alkaa lapsen tai nuoren sijoituksesta tehtävällä alustavalla kartoituksella sosiaalityöntekijän kanssa. Tällöin arvioidaan lapsen tai

nuoren hoidon ja kasvatuksen tarpeita ja onnistumisen edellytyksiä. Sijoituksen aloitusta arvioitaessa hyödynnetään lasta koskevia aiempia dokumentointeja. Sijoituksen alusta pyritään tekemään hallittu ja suunnitelmallinen prosessi, joka koostuu tiivistä yhteydenpidosta lapsen tai nuoren verkostoon sekä tapaamisista ja tutustumiskäynneistä. Mahdollisimman pian sijoituksen alettua pidetään asiakassuunnitelmaneuvottelu, jossa lapsen tai nuoren kokonaivaltaisen kasvatus ja hoidon tarve arvioidaan ja suunnitellaan. Yksilöllisiä hoito- ja kasvatusneuvotteluja pidetään jokaisen lapsen kohdalla ainakin kaksi kertaa vuodessa. (Paasikiven nuorisokylän säätiön Laatukäsikirja 2010: 12-13.)

5 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyöhön valitun tutkimusmenetelmän teoreettista viitekehystä sekä tutkimusongelmat. Luvussa 5.1 käsitellään kvalitatiivista tutkimusta, aineistonkeruuta sekä aineiston analysointia sekä teoreettisella tasolla, että juuri tämän opinnäytetyön lähtökohdista käsin. Luvuissa 5.2 ja 5.3 kerrotaan opinnäytetyön toteutuksesta käytännössä. Luvuissa 5.4 ja 5.5 käsitellään kvalitatiivisen tutkimuksen validiteettiin, reliabiliteettiin, tutkijan objektiivisuuteen sekä tutkimuksessa huomioitavaan eettisyyteen liittyviä seikkoja sekä yleisesti että juuri tämän opinnäytetyön osalta.

Tutkimuksen lähtökohta on tutkimusongelma. Se sisältää kysymyksen tai useita kysymyksiä, joihin tutkimuksella pyritään saamaan vastauksia. (Uusitalo 1991: 50.) ”Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä” - opinnäytetyössä tutkimusongelmana on selvittää henkilökunnan näkemyksiä siitä, 1) miten yhteisillä säännöillä ja niiden rikkomisesta seuraavilla toimenpiteillä tuetaan lapsen ja nuoren identiteetin kasvua Paasikiven nuorisokylässä ja 2) mitkä nykyiset toimintamallit ja työmenetelmät ovat toimivia hyviä käytäntöjä Paasikiven nuorisokylässä.

5.1 Kvalitatiiviset menetelmät

”Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä” on kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä toteutettava opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on tarjota tietoa Paasikiven nuorisokylän kehittämistarpeisiin sekä hyvien käytäntöjen jalostamiseksi koko työyhteisöön. Tavoitteena on selvittää miten Paasikiven nuorisokylässä nuoren identiteettiä ja kasvua tuetaan erilaisilla kasvatustapojen avulla, miten säännöt ja niiden rikkomisesta seuraavat sanktiot tukevat nuoren kasvua ja mikä nykyisessä toimintamallissa vaatii vielä kehittämistä. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi on valittu puolistrukturoidut teemahaastattelut. Opinnäytetyötä varten haastateltiin Paasikiven nuorisokylän sää-

tiön johtajaa ja erityistyöntekijää, sekä kuutta Paasikiven nuorisokylän ohjaajaa siten, että kahdelta osastolta haastatteluihin osallistui kaksi ohjaajaa ja kahdelta yksi (n=8).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa periaatteena on todellisen elämän kuvaaminen. Koska todellisuutta ei voi hajoittaa osiin, pyritään kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvaamaan aihetta kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on löytää uusia tosiasioita, eikä todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat kokonaisvaltaisuus ja aineiston kerääminen todellisissa tilanteissa, tiedon keruu ihmisiltä, analyysin induktiivisuus, laadullisten tutkimusmenetelmien käyttö, otannan valitseminen tarkoituksenmukaisesti, tutkimussuunnitelman muovautuminen olosuhteiden mukaan sekä tapauksen käsitteleminen ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 2006: 152, 155.) Jorma Kanasen mukaan kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään syvällisesti tutkittavaa ilmiötä sekä antamaan sille mielekäs tulkinta ilman tilastollisia tai muita määrällisiä keinoja (Kananen 2008: 24).

Tässä opinnäytetyössä pyritään kartoittamaan ja kuvaamaan Paasikiven nuorisokylän toimintatapoja ja olemassa olevia hyviä käytäntöjä kokonaisvaltaisesti. Aineisto on kerätty puoli-strukturoituja teemahaastatteluja käyttäen ja otanta on valittu siten, että siitä saatu aineisto kattaa koko Paasikiven nuorisokylän toiminnan. Aineistoa on siis kerätty jokaisen osaston sekä johtajan ja erityistyöntekijän näkökulmasta, jolloin aineiston vertailtavuus mahdollistuu. Opinnäytetyö on kontekstisidonnainen ja siten myös ainutlaatuinen.

Teoriatausta näyttäytyy vahvasti tässä opinnäytetyössä. Teorialla osoitetaan muun muassa perusteluja sille, miksi Paasikiven nuorisokylän käytössä olevat toimintamallit vaativat kehittämistä. Lisäksi teorialla osoitetaan, mitkä toimintamallit ovat hyviä universaalilla tasolla. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole vertailla jo käytössä olevien työmenetelmien ja mahdollisten uusien menetelmien eroja. Johtajalta saadun tehtävänannon sekä haastattelun myötä saatu viesti on selkeä, eli yhteisiä sääntöjä ja työskentelymalleja halutaan muuttaa ja se koetaan tarpeelliseksi kehittämiskohteeksi. Siksi teoriasta haetaan ainoastaan perusteluja tälle muutokselle.

Haastatteluaineistolla pyritään tuomaan esille henkilökunnan esittämiä näkökulmia ja ehdotuksia siitä, onko muutos toivottava ja mahdollinen ja mikäli on, niin millä keinoin tavoitteen voitaisiin päästä. Lisäksi haastatteluista kerätyn aineiston perusteella pyritään muodostamaan näkemys siitä, mitkä työmenetelmät Paasikiven nuorisokylässä on koettu toimiviksi ja mitkä menetelmät edellyttävät vielä kehittämistä. Myös eri työmenetelmien käytön haasteita pyritään kartoittamaan haastatteluaineiston pohjalta.

Kristiina Karvinen työskentelee ohjaajana Paasikiven nuorisokylässä ja osallistui 23.5.2011 Finnish Consulting Groupin järjestämään opinnäytetyön aiheeseen liittyvään koulutukseen: ”Sijaishuolto ja lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet”. Koulutuksesta saadun materiaalin perusteella kokosimme ohjeistuksen rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Ohjeistus on osa opinnäytetyötä ja sen tarkoitus on helpottaa ohjaajien työskentelyä rajoitustoimenpiteiden käytön osalta. Kyseinen ohjeistus on tämän opinnäytetyön liitteenä numero viisi.

5.2 Opinnäytetyön toteutus ja aineistonkeruu

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Paasikiven nuorisokylän kanssa huhti-lokakuussa vuonna 2011. Paasikiven nuorisokylän johtaja esitti toiveen opinnäytetyön aiheelle, minkä vuoksi opinnäytetyö on työelämän näkökulmasta tarpeellinen. Opinnäytetyössä aineisto muodostuu teoriataustasta ja teemahaastatteluista. Opinnäytetyö toteutettiin parityönä.

Puolistrukturoidut yksilöhaastattelut valittiin aineistonkeruumenetelmäksi niiden joustavuuden vuoksi. Kyselylomakkeilla saatava aineisto olisi todennäköisesti antanut opinnäytetyön kannalta liian suppean materiaalin, vaikkakin mahdollisuus niemettömään vastaamiseen olisi puoltanut kyselylomakkeiden käyttöä. Haastattelu mahdollisti aineistonkeruun säätelyn tarpeen vaatiessa sekä vastaajien myötäilyä. Lisäksi opinnäytetyö toteutettiin nimenomaan Paasikiven nuorisokylän lähtökohdista, jolloin tutkielmaan osallistuvien subjektiivinen näkemys nousi keskeiseen asemaan. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä antoi tutkielman tekijöille mahdollisuuden selventää ja syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi ym. 2006: 194.)

Haastattelujen valitsemista aineistonkeruumenetelmäksi puoltavat lukuisat eri asiat. Jari Metsämuuronen toteaa teoksessaan ”Laadullisen tutkimuksen käsikirja” (2006) että Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu sopii aineiston hankinta metodiksi erityisesti muun muassa silloin, kun halutaan saada kuvaavia esimerkkejä, tutkimuskohteena on intiimejä asioita ja tutkimuskohteesta ei ole objektiivisia testejä. Lisäksi haastattelulla kato saadaan jäämään mahdollisimman pieneksi. (Metsämuuronen 2006: 113.) Opinnäytetyössä kartoitettavat näkemykset ovat erityisesti henkilökunnan osalta intiimejä, sillä ne edustavat tietyssä kontekstissa esiintyviä näkemyksiä siitä, mitä omassa työskentelyssä voisi muuttaa. Haastateltavat tiedostavat, että kaikki käytössä olevat toimintamallit eivät välttämättä ole hyviä ja joutuvat näin ollen kyseenalaistamaan ja reflektoimaan omaa työtään.

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä sisältää useita ongelmakohtia: haastateltava saattaa esimerkiksi antaa sellaisia vastauksia, joita olettaa haastattelijoiden haluavan kuulla (Hirsjärvi ym. 2006: 196). Opinnäytetyössä pyritään kartoittamaan niitä asioita, jotka Paasikiven nuori-

risokylässä toimivat ja toisaalta niitä, joissa olisi vielä kehittämistarpeita. Haastateltaville kerrotaan ennen haastattelua, että toteutettava tutkielma julkaistaan avoimessa Theseus - tietokannassa. Mikäli haastateltaville jää epäily siitä, voidaanko anonymiteetti häivyttää, saattavat vastaukset värittyä sen mukaan, mitä haastateltavat uskovat johtajan haluavan kuulla. Tällöin tutkielman tarkoitus selvittää niitä toimintamalleja, joita tulisi kehittää, epäonnistuu. Haastateltaville annettiin luettavaksi ja allekirjoitettavaksi suostumuslomake ennen haastattelun alkua. Kyseinen suostumus on tämän työn liitteenä numero yksi. Suostumuksessa selvennettiin opinnäytetyön tarkoitus, toteuttamismenetelmät sekä aineiston käsittelyyn liittyvät seikat. Lisäksi suostumuksessa todettiin, että haastateltavalla on lupa koska tahansa keskeyttää haastattelu ilman erillistä syytä.

Teemahaastattelu on keskustelutilanne, jolla pyritään ennalta määrättyyn tavoitteeseen. Haastattelutilannetta ohjaa tutkijan jo etukäteen tarkasti muodostama haastattelurunko, jonka pohjalta haastateltavalle esitetään kysymyksiä. Teemahaastattelun yksi positiivisista puolista on se, että aineisto saadaan kerättyä subjektiivisista kokemuksista, jolloin tutkija ei ole asettanut etukäteen oletettuja vastausvaihtoehtoja. Haasteena teemahaastattelussa on puolestaan haastattelun pysyminen teemarakenteen sisällä. Erittäin ”rönsyileviä” haastatteluja on hankala verrata keskenään toisiinsa. Lisäksi litterointivaihe vie paljon aikaa, jolloin suuren otannan käyttäminen ei ole mahdollista. Tämän vuoksi otannan valitsemista on pohdittava tarkasti. (Kurkela: Tilastokeskus.)

Tässä opinnäytetyössä haastattelumenetelmäksi on kaikissa haastatteluissa valittu teemahaastattelu. Metsämuuronen toteaa teoksessaan ”Laadullisen tutkimuksen käsikirja” (2006) että Hirsjärven ja Hurmeen mukaan puolistrukturoitu haastattelu sopii erityisen hyvin haastattelumenetelmäksi silloin, kun käsitellään intiimejä tai heikosti tiedostettuja asioita. Kehittämistehtävän kohde kytkeytyy vahvasti arvoihin, jotka saattavat olla heikosti tiedostettuja ja intiimejä. Lisäksi haastattelutavan valitseminen on käytännön kysymys: teemahaastattelusta saatava aineisto on suppeampi kuin avoimen haastattelun, sillä haastattelijat ohjaavat haastattelua ennalta määritettyjen teemojen mukaisesti. Aineiston käsittely on helpompaa, kun haastattelu ”rönsyilee” vähemmän ja pysyy paremmin tutkittavassa asiassa.

Tässä opinnäytetyössä teemahaastattelujen kysymysrungot muodostuvat viiden teeman ympärille, jotka perustuvat opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen sekä lastensuojelulakiin yhtenä työtä ohjaavana viitekehyksenä. Teemoina ovat identiteetin kasvu nuoren kehitystehtävänä, kasvatus nuoren identiteetin kehityksen tukena, lapsen osallisuus ja lapsilähtöisyys, kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa sekä lastensuojelulaki toimintaa määrittävänä tekijänä. Näiden teemojen ympärille muodostetut kysymykset esittiin kaikille haastateltaville, jolloin saatiin vastaukset sekä johtajan, erityistyöntekijän että ohjaajien näkökul-

masta. Haastattelurunko on tämän työn liitteenä numero kaksi. Tarkoituksena oli selvittää ohjaajien käsityksiä sääntöjen, seuraamusten ja rajoitusten käytöstä osana kasvatusta. Tavoitteena oli myös selvittää, minkälaisia seuraamuksia eri osastoilla lapsille sääntöjen rikkomisesta annetaan. Ohjaajilta haluttiin kerätä tietoa siitä, miten lasten psykiatrinen problematiikka näyttäytyy ja miten ohjaajat siihen nykyisin vastaavat.

5.3 Aineiston analyysi

Aineiston kokoamisen jälkeen, siitä tulisi saada esille vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin, joka edellyttää aineiston analyysia (Uusitalo 1991: 53). Tätä opinnäytetyötä varten toteutetut haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne kirjoitettiin puhtaaksi sanasta sanaan, eli litteroitiin (Hirsjärvi ym. 2006: 210). Litteroitu materiaali värikoodattiin, jonka jälkeen se analysoitiin ja tulkittiin sisällönanalyysin mukaisesti. Metsämuuronen toteaa teoksessaan ”Laadullisen tutkimuksen käsikirja” (2006) että Syrjäläisen mukaan sisällönanalyysi voidaan jakaa seitsemään vaiheeseen: perinpohjainen tutustuminen aineistoon ja keskeisten käsitteiden haltuunotto, aineiston sisäistäminen ja teorisointi, aineiston karkea luokittelu, tutkimustehtävän täsmennys, ilmiöiden esiintymistiheyden toteaminen ja poikkeusten toteaminen, ristiinvalidointi ja johtopäätökset sekä tulkinta. (Metsämuuronen 2006: 124.) Opinnäytetyössä sisällönanalyysi toteutettiin tätä mallia hyödyntäen, sillä se on selkeä ja johdonmukainen.

Haastattelut toteutettiin siten, että kaikille haastateltaville esitetyt kysymykset rakentuivat samojen teemojen ympärille. Näin oli mahdollista löytää aineistosta yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia ja verrata, miten eri työntekijät näkevät ongelmakohtia ja toisaalta sen, missä on jo onnistuttu. Haastatteluissa esiintyvät teemat johdettiin suoraan opinnäytetyön teoreettisesta viitekehystä sekä lastensuojelulaista.

Teemahaastatteluilla kerätty aineisto koostuu ohjaajien näkemyksistä ja kokemuksista omassa arkipäivän työssään. Analysoijan tehtävänä olisikin viedä ohjaajien esittämät ensimmäisen tason tulkinnot teoreettisen ajattelun tasolla teoriaa apuna käyttäen. Aineiston tulkinnessa on kaksi vaihtoehtoa: pitäytyminen tiukasti aineistossa ja käsitellään ainoastaan siinä esiintyviä asioita tai aineiston pitäminen lähtökohtana tutkijan pohdiskelulle ja tulkinnoille. (Kurkela: Tilastokeskus.) Valitsimme tässä opinnäytetyössä jälkimmäisen lähestymistavan.

Laadullisen aineiston analyysilla on tarkoitus selkeyttää aineistoa ja tuottaa siten uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysilla pyritään tiivistämään aineistoa niin, että ei samalla kadoteta sen sisältämää tietoa. (Eskola & Suoranta 1998: 137.) Eriasteisten luokkien havaitseminen ja yhdistäminen on sisällönanalyysiä, mutta ei vielä johtopäätösten tekoa (Grönfors 1982: 161). Kanasen (2008) mukaan aineiston koodauksessa on kyse tavasta, jolla aineisto tiivist-

tään ymmärrettävään muotoon. Näin pyritään löytämään aineistosta erilaisia käsitteellisiä kerroksia. Käytännössä koodaus voidaan tehdä sanoja, merkkejä tai värejä käyttäen. (Kananen 2008: 89-90.) Sisällönanalyysillä tuotetaan siis kuvailevaa tietoa, jonka pohjalta tutkija tekee johtopäätöksiä ja teorian avulla nostaa ajattelun uudelle tasolle selittämällä ja tulkitsemalla. (Grönfors 1982: 161; Hirsjärvi ym. 2006: 213).

Aineisto järjestettiin litteroinnin jälkeen siten, että eri väreillä luokiteltiin ne kohdat aineistosta, jossa puhutaan lasten toiminnasta, aikuisten toiminnasta, toiminnan tavoitteesta, toiminnan haasteista, työmenetelmistä tai lastensuojelulaista. Lisäksi yksittäisiä huomioita saatettiin nostaa esille näiden luokkien ulkopuolelta, mikäli se nähtiin tarpeelliseksi. Värikoodauksen jälkeen aineisto siirrettiin analyysitaulukkoon siten, että jokaisen kysymyksen alle koottiin kaikkien siihen kysymykseen saadut vastaukset. Tässä vaiheessa haastateltavien tunnistetiedot häivytettiin muuttamalla haastateltavan nimi numeroksi ja osasto, jolla työskentelee, kirjaimiksi. Näin toimien jäsensimme ja luokittelimme haastateltavien näkemyksiä keskenään verrattavaan muotoon. Kun kaikki samaan kysymykseen saadut vastaukset koottiin yhteen, alkoi tekstistä hahmottua värikoodauksella yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia liittyen käytössä oleviin työmenetelmiin, lasten oirehdintaan sekä aikuisten toimintaan.

Koodauksen jälkeisessä analyysissä pyritään puolestaan koodauksen avulla löytämään rakenteita, säännönmukaisuuksia, malleja ja teemoja aineistosta (Kananen 2008: 89). Käytännössä analyysitaulukosta nostettiin asioita esiin muodostamalla havaintoluokkatalukoita. Havaintoluokat muodostettiin siten, että ensin kerättiin kysymykseen liittyvät haastateltavien antamat alkuperäisilmaisut saman otsikon alle esimerkiksi; miten kysymyksessä käsitelty asia näkyy arjessa, mikä on haasteena tai tavoiteena ja miten asiaan voidaan vaikuttaa. Luokiteltua aineistoa tarkastelemalla etsittiin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia haastateltavien vastauksista. Lisäksi tarkasteltiin sitä, kuinka moni haastateltava on nostanut tietyn asian esille. Näin muodosteettiin havaintoluokat, jotka muodostavat tämän opinnäytetyön johtopäätökset. Näitä luokkia olivat muun muassa erilaiset työmenetelmät, ammatillisuus, koulutus, lastensuojelulaki, työssä jaksaminen, itsereflektio, AVEKKI-toimintapamalli, vuorovaikutus ja yksilöllisyys. Jokaisesta havaintoluokkataulukosta tuli hieman erilainen, sillä kysymyksenasettelu vaikutti siihen, minkälaisia vastauksia annettiin ja sitä kautta siihen, minkälaisia havaintoluokkia aineistosta voitiin muodostaa. Esimerkki havaintoluokkataulukosta löytyy tämän opinnäytetyön liitteenä numero neljä. Havaintoluokkataulukoiden avulla muodostimme lopullisen analyysin ja johtopäätökset teoriaan yhdistettynä.

5.4 Opinnäytetyön validiteetti ja reliabiliteetti sekä tekijöiden objektiivisuus

Kvalitatiivisen tutkimuksen validiteetin määrittäminen on haasteellista, sillä tutkija joutuu itse pohtimaan tekemiään valintoja ja samalla arvioimaan analyysin kattavuutta sekä työn

luotettavuutta (Eskola & Suoranta 1998: 208). Tutkimus on validi silloin, kun käytetyt mittarit mittaavat juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Hirsjärvi ym. 2006: 216). Validiteetin puuttuminen tarkoittaa sitä, että tutkimus on arvoton, koska todellisuudessa on tutkittu aivan toista asiaa kuin alun perin kuviteltiin tai ajateltiin (Uusitalo 1991: 86). Tutkimuksen validiteettia voidaan tarkastella sisäisen ja ulkoisen validiteetin valossa. Sisäisessä validiteetissa tarkastellaan teoreettisten ja käsitteellisten määritelmien suhdetta toisiinsa, eli ovatko johtopäätökset, käsitteet ja hypoteesit johdonmukaisia. Käytännössä sisäinen validiteetti kuvastaa tutkijan otetta ja hallintaa omasta tieteenalastaan sekä tulkinnan ja käsitteiden virheetömyyttä. Ulkoisessa validiteetissa on puolestaan kyse empiirisen aineiston ja teoreettisten johtopäätösten välisestä suhteesta ja tulosten yleistettävyydestä. (Eskola & Suoranta 1998: 213; Kananen 2008: 123.)

Käytännössä kvalitatiivisen tutkimuksen validiteetti osoitetaan kuvaamalla tutkimusraportissa yksityiskohtaisesti koko tutkimusprosessi ja arvio tutkijan vaikutuksesta tutkimustuloksiin (Eskola & Suoranta 1998: 210). Olosuhteet, joissa haastattelut tehtiin, haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät sekä mahdolliset virhetulkinnat haastatteluissa tulisi kuvata mahdollisimman tarkasti. Aineiston analyysin osalta validiteettia määritetään kertomalla perusteet luokittelun syntymiselle. (Hirsjärvi ym. 2006: 217.)

Reliaabelisuus tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Tutkimus on siis reliabeli esimerkiksi silloin, kun samaa henkilöä tutkittaessa saadaan kahdella eri tutkimuskerralla sama tulos. (Hirsjärvi ym. 2006: 216.) Validi aineisto on aina myös reliabili. Aineisto on reliabili silloin, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia. Aineisto voi kuitenkin olla ainoastaan reliabili. Aineiston reliabilisuus voidaan tarkastaa neljän eri ryhmän avulla: kongruenssissa tarkastellaan aineiston yhdenmukaisuutta, eli miten eri indikaattorit mittaavat samaa asiaa, instrumentin tarkkuudessa mitataan toistuvan ilmiön havainnointitarkkuutta, instrumentin objektiivisudessa tarkistetaan, miten muut ymmärtävät havainnoinnin tekijän tarkoituksen ja ilmiön jatkuvuudessa tarkastellaan jonkin havainnon jatkuvaa samankaltaisuutta. Haastatteluaineistossa instrumentin tarkkuutta voidaan tarkastella kysymällä samaa asiaa eri muodossa joko samassa haastattelussa tai uusintahaastattelussa. (Grönfors 1982: 175-176.)

Satunnaisvirheitä voi kuitenkin muodostua monestakin eri syystä. Esimerkiksi haastattelututkimuksissa haastateltava voi ymmärtää kysymyksen väärin tai muistaa asian väärin. Vaikka tutkimuksen tavoitteeksi olisikin asetettava mahdollisimman reliabeli mittausta, ei puutteellinen reliabiliteetti välttämättä ole tutkimukselle tuhoisa. Tärkeää onkin arvioida käytettyjen mittarien reliabiliteettia, jolloin voidaan arvioida myös sen vaikutuksia. (Uusitalo 1991: 84.) Kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyy myös vahvasti tutkittavan ilmiön luonnollinen muuttuminen. Kananen (2008) toteaaakin, että Mäkelän mukaan aineiston stabiliteetin suhteen tulisi

tarkastella aineiston riittävyttä, kattavuutta sekä arvioitavuutta ja toistettavuutta. (Kananen 2008: 124.)

Kvalitatiivisilla menetelmillä toteutetun tutkimuksen lähtökohtana on, että subjektiivinen näkökulma on erottamaton osa tutkimusta, sillä tutkija on tutkimuksensa keskeinen työväline (Eskola & Suoranta 1998: 210). Tutkijan kuitenkin edellytetään noudattavan sekä menetelmällistä että kielellistä objektiivisuutta. Yleispätevää ratkaisua tutkimuksen toteuttamiseksi puolueettomasti ei ole, mutta on syytä yrittää tunnistaa tutkimuksen aiheeseen liittyvät erilaiset intressit. Tutkimuksen tekeminen jostakin tietystä näkökulmasta on selvästi ilmoitettava ja perusteltava. (Uusitalo 1991:26.)

Yksipuolisiksi osoittautuvat tutkimusmenetelmät sekä ongelman muotoilu voivat vinouttaa aineiston hankintaa, jolloin tutkimuksen menetelmällinen objektiivisuus kärsii. Kriteerinä menetelmälliselle objektiivisuudelle on se, että toinen tutkija voi toistaa tutkimuksen samoista lähtökohdista ja että lähteet valitaan ja niitä tulkitaan huolellisesti. Kielellinen objektiivisuus tarkoittaa puolestaan sitä, että tutkimustuloksia tarkastellaan tasapuolisesti ja kiihottomasti ja kielellinen ilmaisu on selkeää ja neutraalia asiakieltä, jolloin lukija saa mahdollisuuden tulkita ja päätellä häiriöttä. (Hirsjärvi ym. 2006: 280-281).

5.5 Opinnäytetyön eettisyys

Gönforsin (1982) mukaan tutkijalla on eettinen vastuu tieteelle, kanssaihmisille ja tutkimuskohteille. Vastuu tieteelle tarkoittaa sitä, että tutkijan tulee välttää sellaista toimintaa, joka hankaloittaa tieteen kehitystä. Tutkijan tulee myös asettaa tutkimuksensa tieteen käytettäväksi. Vastuulla kanssaihmisille tarkoitetaan sitä, että tutkija ei voi käyttää asemaansa tai tutkimustuloksiaan hyödyttämään omaa asemaansa tai hankaloittamaan kanssaihmissen asemaa. Vastuu tutkimuskohteille tarkoittaa sitä, että tutkija kohtelee kohteita ihmisarvon mukaisesti. Tutkija ei saa tehdä tutkimusta, jonka kohteeksi hän ei itsekään suostuisi tai käyttää asemaansa tai koulutustaan pakottaakseen tutkittavat tutkimukseen. (Grönfors 1982: 189.)

Kanasen (2008) mukaan tutkimuksen eettisyydessä on kiinnitettävä huomiota tutkimusaiheen valintaan, tutkimuksen tavoitteisiin sekä tutkimusmenetelmien valintaan. Aihetta valittaessa tulisi kiinnittää huomiota tulosten hyödynnettävyyteen yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Tutkimuksessa pyritään aina totuuteen. Tämän vuoksi onkin tärkeää pohtia jo aihetta valittaessa, mitä tutkimuksesta mahdollisesti seuraa. Tutkimuksessa pyritään aina totuuteen, minkä vuoksi tutkimuksessa nousseita ei-toivottuja asioita ei saa jättää raportoimatta. (Kananen 2008: 133-134.) Myös tutkijan ja toimeksiantajan välisiä suhteita tulee pohtia eettisesti. Tutkija ei voi hyväksyä pyrkimystä toimeksiantajaa miellyttäviin tutkimustuloksiin, vaan tutkimus tulee tehdä tieteen sääntöjä noudattaen. (Uusitalo 1991: 31.)

Tutkimuksen tulee olla suoritettu hyvän eettisen käytännön mukaisesti, jotta se olisi eettisesti hyväksyttävä ja tuloksiltaan uskottava sekä luotettava. Eettisen toimikunnan ohjeiden mukaisesti hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat muun muassa rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus, eettisesti kestävä ja kriteerien mukainen tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmä sekä avoimuus. Lisäksi muiden tutkijoiden työt ja saavutukset on otettava huomioon asianmukaisella tavalla. Tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida tieteellisen tiedon vaatimusten mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002.) Tässä opinnäytetyössä pyritään noudattamaan edellä mainittuja hyvän tieteellisen käytännön kriteerejä kaikissa toteuttamisvaiheissa.

Kananen (2008) toteaa, että myös huijaaminen on epäeettistä toimintaa tieteessä. Hän esittää teoksessaan ”Kvali - kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet” Tammisen kaavion siitä, miten tieteenteossa on mahdollista huijata. Aineisto voi olla keksittyä tai muutettua, vastakkaiset tulokset saatetaan hylätä, tuloksia yleistää perusteetta tai tulkita mielivaltaisesti. Tutkimustulokset saatetaan omia tai toisen esittämä kritiikki estää. (Kananen 2008: 136-137.)

6 Aineiston kuvaaminen

Tässä luvussa kuvataan teemahaastatteluilla kerättyä aineistoa. Luvussa 6.1 kuvataan haastateltavia kohderyhmänä. Luku sisältää tiivistelmän Paasikiven nuorisokylän johtajan Anne Arkon sekä erityistyöntekijä Pirjo Käyhkön koulutus- ja työhistoriat sekä nykyiset työtehtävät Paasikiven nuorisokylässä. Lisäksi luku sisältää tiivistelmän kuuden ohjaajan tutkintonimikkeistä, työkokemuksista sekä työhistorioista Paasikiven nuorisokylässä. Lopuksi kappaleessa kuvataan yhden haastateltavan näkemyksiä siitä, miten ohjaajan ja vastaavan ohjaajan työnkuvat eroavat toisistaan. Luvussa 6.2 kuvataan haastattelujen toteuttamista ja käsittelyä käytännössä sekä aineiston soveltamista opinnäytetyössä.

6.1 Haastateltavien kohderyhmän kuvaus

Paasikiven nuorisokylän johtaja Anne Arkko on valmistunut vuonna 1992 yhteiskuntatieteiden maisteriksi Jyväskylän yliopistosta ja hän on pätevätyöntekijäksi 1994. Lisäksi hän on käynyt erilaisia koulutuksia johtamiseen liittyen. Alalla Arkko on työskennellyt 20 vuotta ja Paasikiven nuorisokylän johtajana kaksi ja puoli vuotta. Johtajan työtehtäviin kuuluu Paasikiven nuorisokylän toiminnan johtaminen ja kehittäminen sekä taloudesta ja toiminnasta vastaaminen viime kädessä säätiön hallitukselle.

Erityistyöntekijä Pirjo Käyhkö on peruskoulutukseltaan sairaanhoitaja, jonka jälkeen hän on työn ohessa erikoistunut psykiatria. Lisäksi Käyhkö on työn ohessa käynyt perhetyön koulutuksen, ratkaisukeskeisen perhetyön koulutuksen, päihdekoulutusta, lukion ja työnohjaajakoulutuksen. Paasikiven nuorisokylässä Käyhkö on työskennellyt 23 vuotta ja nykyisin hänen työnkuvaansa kuuluvat perhetyö, itsenäistyvien nuorten tukeminen ja psykiatrisen konsultointi.

Haastatelluista ohjaajista kolmella on sosionomitutkinto ja yhdellä sosionomiopiskelut ovat vielä kesken. Yksi ohjaajista on koulutukseltaan lähihoitaja ja hän on erikoistunut opintojen lastensuojeluun. Lisäksi yhdellä ohjaajalla on sosiaaliskasvattajan tutkinto vuodelta 1981. Ohjaajien työkokemukset vaihtelevat reilusta vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen. Aiempaa työkokemusta sosiaalialalta ohjaajilta löytyy laajalti vammais- ja mielenterveystyöstä, henkilökohtaisena avustajana toimimisesta sekä turvakodin perhetyöstä. Lisäksi alan työkokemusta on muista lastensuojelulaitoksista sekä päiväkodeista. Muunlaista sosiaalialan kokemusta ohjaajilla on muun muassa sijaisvanhempana toimimisesta sekä kehitysavun tehtävistä ulkomailta. Viidellä ohjaajista on vakituinen työsuhte ja heistä yksi on vakituinen osa-aikainen työntekijä. Yksi ohjaajista toimii tällä hetkellä äitiysloman sijaisena ja hän on tehnyt sijaisuuksia kaikilla Paasikiven nuorisokylän osastoilla.

Kaikilla Paasikiven nuorisokylän osastoilla on nimettynä vastaava ohjaaja, joka toimii osastonsa työntekijöiden lähiesimiehenä ja on päävastuussa osastonsa lapsista ja työntekijöistä (Perhdyttämiskansio 2008: 6). Haastelluista ohjaajista kukaan ei toimi tällä hetkellä osastonsa vastaavana, mutta yksi heistä on osastonsa varavastaava ja yksi on toiminut aiemmin kuusi vuotta vastaavana ohjaajana. Kysyimme häneltä haastattelun aluksi, kuinka vastaavan ohjaajan työnkuva eroaa tavallisen ohjaajan työnkuvasta erityisesti lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyen. Hän kertoi vastaavan tehtäviä aloittaessaan pohtineensa, kuinka hoitoon voi vastaavan roolista vaikuttaa ja voiko sitä suunnata haluamaansa suuntaan. Hän koki vastaavana ohjaajana kasvatukseen vaikututtamisen mahdolliseksi. Vastaavana ohjaajan suhde lapsiin jää haastateltavan mukaan etäisemmäksi, koska aikaa lasten kanssa oleiluun ei riitä. Ohjaajana yksittäisen lapsen tarpeisiin voi keskittyä enemmän, mutta vastaavana kokonaisuudet pystyy näkemään paremmin.

6.2 Haastatteluaineiston soveltaminen

Kaikki haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna yksilöhaastatteluina. Ensimmäisenä haastateltiin Paasikiven nuorisokylän johtajaa Anne Arkkoa. Haastattelu toteutettiin 14.6.2011, eli hyvin pian suunnitelmaseminaarin jälkeen, sillä sen tarkoituksena oli selvittää Paasikiven nuorisokylän toiveita opinnäytetyön suhteen. Lisäksi haastattelun oli tarkoitus selvittää, minkä-

lainen tilanne Paasikiven nuorisokylässä on nyt sääntöjen ja seuraamusten suhteen, mikä siinä on ongelmallista. Paasikiven nuorisokylän erityistyöntekijä Pirjo Käyhköä haastateltiin 16.6. Käyhkön haastattelun oli tarkoitus selvittää, miten lasten psykiatrinen problematiikka näytetään, miten siihen Paasikiven nuorisokylässä vastataan ja onko problematiikassa tapahtunut muutosta vuosien saatossa. Molemmat haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, jonka jälkeen materiaalista tehtiin aineistoanalyysi sisällönanalyysin menetelmin.

Opinnäytetyön materiaali kerättiin teemahaastattelujen avulla. Alkuperäisessä aineistonkeruusuunnitelmassa aineistonkeruumenetelminä olivat yksilöhaastattelut, kyselylomakkeet ja ryhmähaastattelut. Alkuperäisen suunnitelman mukaan aineiston keruu olisi kattanut myös Paasikiven nuorisokylän lapset. Lasten mukanaolo aineistossa olisi edellyttänyt lupakäytäntöiden osalta erityistä huomiota, sillä lasten haastatteluun olisi tarvinnut luvan huoltajan lisäksi siltä kunnalta, joka lapsen on sijoittanut Paasikiven nuorisokylään. Näiden lupien saanti olisi saattanut viedä useita kuukausia, muun muassa kesälomakuukausien ajankohdasta johtuen. Lasten mukana oleminen otoksessa ei olisi myöskään tuonut aineistoon tutkimuksellisessa näkökulmassa merkittävän paljon uutta tietoa, koska tarkoituksena oli kartoittaa toimivia menetelmiä sekä tämän hetkisiä haasteita työntekijöiden näkökulmasta.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelujen otanta olisi ollut kymmenen ($n=10$), joista kahdeksan haastattelua olisi tehty ohjaajille, yksi Paasikiven Nuorisokylän johtajalle ja yksi erityistyöntekijälle. Ohjaajien saaminen haastateltavaksi osoittautui aluksi haasteelliseksi, vaikka Paasikiven Nuorisokylän johtaja oli antanut työntekijöille luvan osallistua haastatteluihin työajalla. Haastattelujen toteuttamisajankohta osui kesälomakuukausille, mikä saattoi hankaloittaa haastateltavien osallistumista. Lisäksi vaihtuva osastotilanne saattoi hankaloittaa haastatteluun osallistumista, sillä vaihtuvassa työssä on vaikea arvioida, antaako juuri tiettyinä päivinä osastotilanne varaa yhden ohjaajan poistua paikalta. Kymmenen haastattelun otanta supistui lopulta kahdeksaan haastateltavaan ($n=8$). Otannan supistuminen ei kuitenkaan vaikuta merkittävästi opinnäytetyön validiteettiin, sillä aineistossa oli huomattavissa jo ensimmäisten haastattelujen litteroinnin jälkeen kylläntymistä.

Yhden haastattelumateriaalin kohdalla käyttökelpoista aineistoa jäi teknisten ongelmien vuoksi vain kahteen ensimmäiseen teemaan. Kyseistä aineistoa ei kuitenkaan haluttu täysin jättää huomiotta opinnäytetyössä, joten käytimme haastattelumateriaalia niiltä osin, missä analyysin teko oli mahdollista. Kyseistä aineistoa käytettiin kahden ensimmäisen haastattelu-teeman osalta. Tulosten yhteydessä mainitaan vielä tarkemmin, montako vastausta jokaiseen kysymykseen saatiin.

Tavoitteena oli saada haastateltavaksi kaksi ohjaaja jokaiselta neljältä osastolta. Tämä sen vuoksi, että eri osastojen toimintatavoissa ilmenevät erot selkiytyisi ja koettu tarve osastojen yhteisille säännöille tarkentuisi. Saimme tavoitteen mukaisesti jokaiselta osastolta 1-2 ohjaajaa mukaan, jolloin jokaisen osaston mielipide tuli näin ollen kerätyksi. Otantaan määrittäessä tavoitteena oli myös, että haastatteluihin saataisiin ohjaajien lisäksi vastaavia ohjaajia. Vastaavat ohjaajat eivät ilmoittautuneet haastatteluihin, joten otannassa ei heitä ole. Yksi haastateltavista on kuitenkin toiminut aiemmin vastaavana ohjaajana.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelut nauhoitettiin ja liitettiin. Litteroituja sivuja kertyi yhteensä 81 sivua. Haastatteluista neljä toteutettiin siten, että haastattelihoita vain Karvinen oli paikalla. Aineistoon tutustumisen varmistamiseksi Seppälä litteroi kyseiset haastattelut. Ennen haastattelua jokainen haastateltava sai luettavakseen ja allekirjoitettavakseen suostumuslomakkeen, jossa haastateltavalle selvitettiin haastattelujen tarkoitus, osallistumisen vapaaehtoisuus, anonymiteetin säilyttämiseen liittyvät seikat sekä se, ettei haastattelu velvoita haastateltavia mihinkään ja haastattelun saa halutessaan keskeyttää ilman erillistä perustelua.

7 Tulokset

Esittelemme tulokset alaluvuissa 7.1-7.7 siten, että luku 7.1 käsittelee identiteetin rakentumista nuoren kehitystehtävänä, luku 7.2 käsittelee kasvatusta nuoren identiteetin kehittymisen tukena ja luku 7.3 lasten ja nuorten osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä. Luvussa 7.4 esittelemme lastensuojelulakiin liittyvät tulokset. Luku 7.5 käsittelee puolestaan kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaamista lastenkodeissa. Nämä viisi lukua määrittävät suoraan teemahaastattelurungon mukaisesti. Luku 7.6 käsittelee työmenetelmiä ja sen on laajuuteensa vuoksi erotettu alkuperäisen otsikkonsa: ”kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodeissa” alta. Lopuksi esittelemme haastattelujen edetessä syntyneen teemaluokan, joka käsittelee eri osastojen välistä yhteistyötä Paasikiven nuorisokylässä.

7.1 Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä

Tässä teemassa pyrimme kartoittamaan lasten psykiatrisen problematiikan näkymistä Paasikiven nuorisokylän arjessa sekä erityisesti kiintymyssuhdemallin vaurioiden ilmenemismuotoja ja keinoja korjata sitä. Pyysimme haastateltavia kuvaamaan esimerkein, millä tavoin lasten psykiatrisen problematiikka näyttäytyy arjessa. Kiintymyssuhdemallia tarkasteltaessa kysyimme, minkälaisena käytöksenä kiintymyssuhteen puute ilmenee, miten sitä voidaan korjata

ja onko esimerkkejä siitä, miten kiintymyssuhdetta on saatu korjattua. Haastateltavilta kysyttiin viimeisen teeman, kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lasten kodissa, yhteydessä heidän mielipidettään siitä, onko työntekijöillä riittävästi tietoutta lasten psykiatrisesta problematiikasta ja jos ei ole niin, miten se vaikuttaa työskentelyyn. Tuloksia avattaessa päätimme käsitellä työntekijöiden tietoisuuden lasten psykiatrisesta problematiikasta tämän ensimmäisen teeman yhteydessä.

7.1.1 Lasten psykiatrisen problematiikan tuomat haasteet arjen työssä

Kysymykseen lasten psykiatrisen problematiikan näkymisestä arjessa, vastasi kaikki kahdeksan haastateltavaa. Haastattelujen perusteella ilmeni, että lasten kodissa asuvien lasten moninainen psykiatrinen problematiikka näkyy arjessa usein eri tavoin niin käyttäytymisessä, koulunkäyntivaikeuksina kuin hällävälä -asenteena. Käyttäytymisen ja muiden ongelmien taustalla mainittiin olevan varhaisen kiintymyssuhteen puutos, perimän vaikutus sekä vanhempien mielenterveysongelmat.

”...varmaan kaikki on lähtösin suurelta osin kiintymyssuhdehäiriöistä ja sitten sitä kautta ja sen pohjalta tulee muuta ongelmaa, käytöshäiriöitä ja oppimisvaikeuksia ja kaikennäköstä muuta levottomuutta mutta tota kyllä ajattelen että että aika paljon on siellä myöskin sit sellasta perimää vanhempien mielenterveysongelmia ja tommosia juttuja jotka tulee niinku että ei välttämättä ympäristö pysty kauheesti vaikuttaa...” -Haastateltava 3-

Lapset eivät kykene toimimaan itsenäisesti vaan tarvitsevat aikuista tueksi monissa asioissa. Sijoitetut lapset eivät taustoistaan johtuen kykene välttämättä edes perusasioihin, koska he ovat niin hajanaisia ja jäsentymättömiä. Kaksi haastateltavista mainitsi myös sen, että lasten kokemus turvattomuus näkyy jatkuvana aikuisen turvallisuuden ja sietokyvyn testaamisena sekä hyväksynnän ja huomion hakemisena.

”se luottamus on mennä niin monta kertaa siihen aikuseen et sit sitä niinku loputtomasti testataa, testataan et voiko tähän ihmiseen nyt luottaa ja voisko tähän ihmiseen kiinnittyä” - Haastateltava 3-

”...miten niinku pitää mennä sinne tai lähtee siitä olettamuksesta että nää ei niinku nää lapset osaa asioita niil ei oo tuttuja ne asiat niil ne normit mitkä keskivertoihmisel on tuttua ni heiltä se puuttuu, että pitää lähtä rakentaa aika niinku varhaisesta vaiheesta sitä...” -Haastateltava 8-

Kolme haastateltavista mainitsi lapsilla esiintyvän erilaisia käytöshäiriöitä, joihin liittyy muun muassa raivareita ja muuta aggressiota, väkivaltaisuutta, uhkaavaa ja kontrolloivaa käytöstä, levottomuutta sekä kapinointia aikuisia vastaan. Myös muiden viiden haastateltavan vastauksissa oli samansuuntaisia piirteitä häiriökäyttäytymiseen liittyen.

Lasten psykiatrinen problematiikka näkyy myös siinä, että heidän on vaikea nähdä virheitä itsessään ja omassa toiminnassaan. Lapsen tai nuoren on vaikea hahmottaa omassa käyttäytymisessään piileviä vikoja, jolloin viat ja erityisesti syytely kohdistetaan muihin, kuten esimerkiksi ohjaajaan. Lapsilla on usein vaikeuksia myös muissa sosiaalisissa suhteissa, kuten kavereiden kanssa. Lapsien on myös vaikeaa sietää erilaisia eteen tulevia pettymyksiä ja asiat saavat usein kohtuuttomia mittasuhteita.

*.. että on hirveen vaikee nähdä omaa toimintaa.. miten on ite toiminut jos-sain.. ja jos on huono päivä ni kaikki on aikuisten syytä.. tai jonku toisen syytä yleisestikki että.. itsessä on vaikee nähä lasten niinku niitä vikoja..-
Haastateltava 4-*

Psykiatrinen problematiikka näkyy haastateltavien mukaan myös lapsilla ja nuorilla erilaisina tunne-elämän häiriöinä ja mielialojen suurina vaihteluina. Tunne-elämän häiriöihin liittyen kolme haastatelluista mainitsi erityisesti lasten vaikeuden tunnistaa ja hallita omia tunteitaan. Myös tunteiden ilmaisu on lapsille vaikeaa.

*”... sellasta tunteiden hallinnan vaikeutta.. et on vaikee ilmasta tunteita.. vai-
kee niinku puhua erityisesti tunteista ja ilmasta se että miks on vaikka paha
olla, mikä ottaa päähän...” -Haastateltava 4-*

Muina tunne-elämän häiriöinä mainittiin huono itsetunto, masentuneisuus, ahdistuneisuus, levottomuus sekä oma-aloitekyvyn puuttuminen. Tunne-elämänhäiriöt näkyvät haastateltavien mukaan lapsen käytöksessä mököttämisenä ja vetäytymisenä omiin oloihin. Kaksi haastateltavista nosti esille myös lasten itsetuhoisuuden. Lasten käytökseen liittyy usein myös holtittomuutta esimerkiksi seksiasioissa sekä normien vastaista häiriökäytöstä kuten ”pinnausta”, karkailua ja pienten rötösten tekoa sekä itsensä vaarantamista esimerkiksi päihteitä käyttämällä.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi sen, että lapset saisivat korjaavia kokemuksia ja turvallisuuden tunnetta eheytyäkseen psyykkisesti. Lapsia autetaan sopeutumaan ja tulemaan toimeen vaurioidensa kanssa, jotta he tulevaisuudessa pärjäisivät elämässään. Haasteena nähtiin se, että voidaanko laitosisolusuhteissa ylipäänsä korjata lasten vaurioita.

7.1.2 Varhaisen kiintymyssuhteen vaurioiden ilmeneminen ja niiden korjaaminen

Lasten psykiatriseen problematiikkaan liittyen haastateltavilta kysyttiin, miten erityisesti kiintymyssuhteen puute näkyy lasten käytöksessä. Tähän kysymykseen vastasi seitsemän haastateltavaa, joista neljä mainitsi kiintymyssuhteen puuttumisen näkyvän niin, että lapsi ei luota häntä hoitavaan aikuiseen. Käytännössä luottamuksen puute näkyy esimerkiksi siten, että lapsi varmistelee jatkuvasti ohjaajalta asioita eikä luota siihen, että aikuinen pysyy lupauksissaan. Luottamuksen puute ilmenee myös siten, että lapsi kokee tärkeäksi tietää, mitä osastolla tapahtuu. Lapsi yrittää itse hallita asioita ja pyrkii ottamaan aikuisen roolin.

Osalla lapsista kiintymyssuhteen puuttuminen näkyy huonona itsetuntona ja niin, että lapsi ei luota itseensä ja on siksi riippuvainen aikuisesta. Toisilla se näkyy jatkuvana huomion hakemisena häiriökäyttäytymisellä. Lapset ovat usein myös mustasukkaisia muita lapsia ja aikuisia kohtaan. Tyttöillä on myös erityisen paljon riittämättömyyden tunnetta, jolloin he eivät koe olevansa riittävän hyviä eivätkä pysty ottamaan vastaan hyviä asioita.

Lapsilla on myös puutteita empatiakyvyssä, joka ilmenee muun muassa siten, että kellään toisella ihmisellä ei ole merkitystä. Lapsen voi olla vaikeaa kiinnittyä häntä hoitavaan aikuiseen ja myös vaikeaa osoittaa kiintymystä. Kiintymyssuhteen puute tai vaurio ilmenee myös kiintymyksen tunteiden osoittamisen mitoittamisessa väärin.

*”No lähinnä se et kellään ihmisellä ei oikeestaan niinku välttämättä oo mitään merkitystä ja sanotaan tai sitte auktoriteeteillä ei oo mitään merkitystä että.. lähinnä se että semmonen niinku tietynlainen empatiakyvyn puute...” -
Haastateltava 6-*

”vaikeus osottaa kiintymyksen tunteita tai sit on niinku tosi semmonen riippuvainen” -Haastateltava 4-

Haastateltavat kuvasivat kiintymyssuhteen puuttumisen ilmenemistä myös siten, että tilanteissa, joissa struktuuri ei ole tarkka tai tapahtuu jotain odottamatonta, saattaa lapsi hajota täysin eikä hän pysty toimimaan. Kiintymyssuhteeltaan vaurioitunut lapsi kaipaa aikuisen jatkuvaa turvaa ja ohjeistusta arjessa sekä selkeää struktuuria.

”... eikä pysty.. pysty toimimaan niinku semmosissa ennakoimattomissa tilanteissa.. hajoo helposti.. tuota.. ei kestä sitte niitä.. ei kestä.. ei pysty elä-

mään normaalia elämää, jossa ei.. ei aina voi ennustaa.. jotkut vaatii jopa puolen tunnin tarkkuudella sen ennustettavuuden ja jos ei se toimi ni he ha-joo, he hermostuu, sekoo, riehuu...” -Haastateltava 1-

Kiintymyssuhteen korjaamisessa keskeisimmäksi tekijäksi aineiston pohjalta nousi omaohjaajasuhde, joka mainittiin jokaisessa haastattelussa. Omaohjaajasuhteen katsottiin tarjoavan lapselle tämän tarvitsemaa yhteistä aikaa, läsnäoloa, kuuntelua, turvallisuutta sekä mahdollisuuden peilata omia tunteitaan. Tavoitteena on siis, että lapsi saisi luotua kiintymyssuhteen ainakin yhteen aikuiseen ja hänelle pyritään antamaan hyvää siitä huolimatta, että lapsi yrittää työntää sen pois. Tärkeäksi nähtiin myös se, että lapsen vanhemmat antavat tukensa omaohjaajalle.

”...mutta kyllä jos se omahoitajasuhde on ollu niinkun just juttelin yhden entisen lapsen kans, joka on ollu täällä, et mikä sen mielestä on ollu niinku kaikkein merkityksellisintä niinku täällä ollessa ni se sano, että se omahoitajasuhde, et jos se toimii, ni mä uskon jotenki et se lapsi saa paljon eväitä elämään.” -Haastateltava 2-

”No varmaan niinku omaohjaajan tehtävä on se.. kaikkein suurin ja.. sitte toisaalta niinku.. no tääl on välillä on hyvä tilanne ja välillä huono tilanne siihen että kuinka paljon sitte vanhemmat tukee sitä.. et kyl se niinku.. iso merkitys on sillä että jos vanhemmat hyväksyy sen omaohjaajan ni silloin on niinku paljon... helpompi luoda semmonen kiintymyssuhde sitte.. ja lapsiki hyväksyy sen sitte eri tavalla.” -Haastateltava 6-

Haastateltavat nostivat omaohjaajuuden lisäksi esille struktuurin merkityksen kiintymyssuhteen vaurioita korjattaessa. Samanlaisena toistuvaa päiväohjelmaa ja hoitavien aikuisten johdonmukaisuutta pidettiin useamman haastateltavan osalta tärkeinä. Ongelmana haastateltavat kokivat sen, että aikuiset eivät ole keskenään aina samaa mieltä asioista.

*”..se päiväohjelma toistuu samanlaisena ni sillä on suuri merkitys et koska aikuiset vaihtuu ja on paljo muita muuttuvia tekijöitä niin se on yks mikä voi saada niinku mahdollisimman paljo muuttumattomaksi jonka päälle nää lapset voi rakentaa sitä turvallisuuden tunnetta---
et ku me ei voida olla samanlaisia robotteja eikä meidän pidäkkää olla mutta se että kyllä meidän täytyy pyrkiä siihen, että meillä on nää nimenomaa nää tälläset käytännöt ja tavat toimia niinku mahdollisimman pitkälle samat” -
Haastateltava 3-*

*”aikuiset toimis sit johdonmukaisesti sen lapsen kans ja niinku pelais sit sovi-
tuil yhteisil säännöillä.. et sit se lapsi vois luottaa siihen että.. et näin toimi-
taan ja.. lois sitä turvallisuutta sit sitä kautta” -Haastateltava 4-*

Esteenä kiintymyssuhteen muodostumiselle nähtiin vaihtuvuus henkilökunnassa ja toisaalta taas lapsen sijoituspaikan vaihtuminen. Kiintymyssuhteen muodostumisen edellytyksenä mainittiin pysyvyys ja mahdollisuus kiinnittyä ja luottaa hoitavaan aikuiseen. Mikäli hoitava aikuinen tai laitos muuttuu jatkuvasti, on lapsen lähes mahdotonta muodostaa kiintymyssuhdetta ja luottamusta aikuiseen. Myös aikuisilta vaaditaan valmiutta sitoutua lapseen sekä kiinnostusta tämän toiminnasta. Yhdessä haastattelussa nousi esille käsitys siitä, että jokainen lastenkodissa työskentelevä aikuinen ei pysty muodostamaan tarkoituksenmukaista kiintymyssuhdetta hoidettavaan lapseen.

*”...lapset on hirveen tottuneita, varautuneita ja valmistautuneita siihen, et
mitä jos tää aikuinen kuitenkin lähtee tästä et koko ajan on tavalla se uhka il-
massa että et tää aikuinen tulee ja sit se menee et uskallanko mä niinku läh-
teä täysillä tähän juttuu mukaan ja uskallanko mä niinku antaa itestäni niin
paljon...” -Haastateltava 3-*

Haastateltavat kertoivat, että korjaantunut kiintymyssuhde näkyy lapsessa. Kuitenkin sen erittelemisen, mistä muutoksen huomaa, osoittautui vaikeaksi. Erään haastateltavan mukaan korjaantunut kiintymyssuhdemalli näkyy lapsessa kaiken kaikkiaan koko olemuksen muuttumisenä: lapsi on rauhallisempi, seesteisempi, kykenee keskittymään paremmin tekemiseensä sekä suunnittelemaan tulevaisuuttaan.

*”... no kyllä se näkyy varmaan semmosena.. jo ulospäin semmosena että se
lapsi näyttää jo hyvin, paremmin voivalta.. se.. siihen on tullu sellasta seeste-
yttä ja rauhallisuutta ja.. ja hän pystyy sitte keskittymään asioihinsa ja suun-
nittelemaan omia asioitaan, tekemään haaveita, omaa elämäänsä ja.. ja tota..
löytää niinku itensä.. että mitä.. kuka minä olen ja mitä haluan tehdä...” -
Haastateltava 1-*

7.1.3 Työntekijöiden tietoisuus lasten psykiatrisesta problematiikasta

Haastateltavista seitsemän vastasi kysymykseen työntekijöiden lasten psykiatristen ongelmien riittävästä tietoudesta. Haastateltavien arviot siitä, onko työntekijöillä riittävästi tietoutta,

eivät juuri poikenneet toisistaan. Työntekijät kokivat muodostavansa moniammatillisen työryhmän, jossa on työkokemusta ja koulutusta monelta eri alalta. Olemassa olevaa tietoa jaetaan työryhmän ja muun henkilökunnan kesken muun muassa osastokokouksissa. Toisaalta kaksi haastatelluista oli sitä mieltä, että tietoutta psykiatrisesta problematiikasta ei ole tarpeeksi. Haastatteluissa todettiin myös se, että tietoutta lasten psykiatrisista sairauksista tarvitaan.

”Ei oo.. kyllä ihan.. et se on aika.. on aika semmosta.. varmaan ihan sen mukaan mitä kukin on ite opiskellu tai ottanu selvää tai sitte.., osallistunu joihinki talon koulutuksiin...” -Haastateltava 4-

”...mä uskon että täällä on tietoa tosi paljon.. toisilla enemmän, toisilla vähemmän ja.. ja tota hyvin paljonhan niit pystytään jakamaan..et kyl ainaki meidän työyhteisö on semmonen että se.. se toisen tieto jaetaan ja se on hirveen hyvä asia...” -Haastateltava 7-

Verkostotyön kautta saatu tuki ja tietämys vaihtelevat työntekijöiden kesken. Tukea ja apua saadaan tarvittaessa psykiatrisilta poliklinikoilta. Osa Paasikiven nuorisokylän lapsista käy terapiassa. Lastenpsykiatriassa myös vanhempi tai ohjaaja kuuluu tuen piiriin, jolloin he saavat lisää tietoutta ja välineitä toimia lapsen kanssa. Nuorisopsykiatriassa tällaista käytäntöä puolestaan ei ole, jolloin tietoisuus erityisesti nuorten problematiikasta jää vähäiseksi.

”No mulla on siitä hyvä tilanne että.. ku mun omahoidettava on psyykkisesti erittäin sairas.. ni saan.. kolmen viikon välein konsultaatiota psykiatriselta sairaalalta.. ja.. mä en varmaan ikinä tietäs näin paljon jos en mä ois päässy siihen.. myös siihen hoidon piiriin itse tätä kautta.. ja se on ollu niinku ihan äärimmäisen hyvä.. mut et.. siin on semmonen ero et sit taas nuorisopsykiatrisellahan ei hoideta perhettä tai hoitajia ollenkaan.. että.. niinku lasten puolella.. et mä luulen että se tietämys sieltä nuorisopsykiatriselt puolelta on niinku.. aika hataralla pohjalla...” -Haastateltava 6-

Halukkuus saada lisää koulutusta nousi esiin useassa haastattelussa. Psykiatrisen puolen tietämystä tarvitaan enemmän, jotta aikuisten olisi helpompi ymmärtää ja hoitaa. Myös työntekijöiden erilaisten koulutustaustojen todettiin vaikuttavan ymmärrykseen lasten oirehinnasta. Haastateltavat kokivat, että nykyinen sosionomikoulutus ja vanha sosiaaliskasvattajan tutkinto, eivät kumpikaan anna tarpeeksi tietoutta asiasta. Kaksi haastatelluista mainitsi, että lasten psykiatrisista sairauksista saadaan koko ajan uutta tietoa ja sen vuoksi lisäkoulutus olisi tarpeen.

”...kyl siis mun mielestä tähän kylään tarvitaan lisää psykpuolen niinku tietämystä.. ja nimenomaan sitä sit niinku sellasta selittävää.. eli lasten niinku hyvin- tai pahoinvoinnin niinku sellasta.. et meidän on helpompi ymmärtää ja helpompi hoitaa.. ja niinkun.. et me tarvitaan sitä tietoa et mihin suuntaan me lähetään niinku viemään.. mikä on murrosikä ja mikä on mielen sairautta...” -Haastateltava 2-

Paasikiven nuorisokylässä tarjottiin mahdollisuutta suorittaa psykiatrinen erikoisammattitutkinto, mutta kokemukset siitä eivät olleet haastateltavien mukaan kovinkaan hyviä. Erityisesti toivottiin lastensuojelulaitoksille räätälöityä omaa koulutusta aiheesta, josta saisi perusvinkkejä arjen työhön.

”Nii siitähän on hirveesti ihmiset halunu niinku siitä koulutusta ja sehän on hieno juttu että talo tarjos nyt et ois saanu et sai hakee psykiatriseen erikoisammattitutkintoo...” -Haastateltava 2-

”...et vois olla ihan hyväks jotain semmosiaki koulutuksia.. semmosii mis ois jotenki.. selkeesti jotain semmosii perus vinkkejä.. mistä huomaat et miten.. miten jos lapsi oireilee näin ni mikä.. mistä se voi olla.. mis vaihees kannattas puuttuu ja millä tavalla ja.. semmosii ihan semmosii suht käytännöllisii vinkkejä vois olla.. siihen työhön...” -Haastateltava 4-

”...mä en sitä nyt niinkää hyvänä koulutuksena nähnyt ota oppisopimuskoulutusta mut ihan semmosta tiedollista informaatioo tarvitaan paljon ja niinku semmosta konsteja tiivistää...” -Haastateltava 8-

Eräs haastateltava mainitsi, että erityisesti lasten sijoittamisvaiheeseen tarvittaisiin enemmän ammattitaitoa psykiatristen sairauksien hoidossa. Tätä varten tarvittaisiin erillinen osasto tai oma arviointijakso sijoituksen alkuun. Tällöin lapsen tilanne arvioidaan ja suunnitellaan tulevaisuutta ja sitä, minkälaista hoitoa lapsi tarvitsee. Erityisesti tässä suunnitteluvaiheessa asiantuntemus ja lisäkoulutus olisivat keskeisiä.

”... niinku mä ajattelen et meil pitäis olla ihan sellanen oma osasto.. niinku sille vastaanottamiselle.. ja sille arvioinnille.. et meillä olis henkilökunta, joka on juuri tähän koulutettu.. jolla on sitä psykpuolen erikoistumista, osaamista. . Ehkä psykpuolen sairaanhoitajia tai tota.. muuten niinkun psykologi talossa jopa.. tai muuta.. et olis niinku sellasta.. sellanen arviointijakso, jossa voitais

niinku kartottaa sen nuoren tilanne ja psyykkinen vointi sillä tavalla perin juurin et tiedettäis et minkälaista hoitoa hän tarvii...” -Haastateltava 3-

Haastateltavat kokivat tiedolliset puutteet lasten psykiatrisessa problematiikassa haasteelliseksi. Tarpeellisen tiedon puuttuminen näkyy siinä, että työntekijä ei ymmärrä lapsen oireilua, mikä johtaa uupumukseen työssä.

*”...ni niitä puutteita on just siinä että ei ymmärretä että mitä se.. mitä ne psyykkiset oireet tai sairaudet on.. ja miten ne ilmenee.. ja miten niitä voidaan hoitaa.. ja sitte kun tätä ei ymmärretä.. ni sillan tuota se työ käy hirveen raskaaksi ja siinä uupuu ja väsy ja ne tulokset ei oo hyviä...” -
Haastateltava 1-*

Ongelmallista on myös se, että jos työntekijä ei ymmärrä lapsen käytöksen syiden olevan lapsen taustassa, työntekijä saattaa luulla lapsen tekevän asioita ilkeyttään.

”...ei oo ymmärrystä sen lapsen niinku niihin oireisiin, et jotenki ajatellaa et se lapsi tekee ilkeyttään monia asioita ja ei ymmäretä et mistä se johtuu et se johtuu sen lapsen niistä taustoista ja niistä jutuista...” -Haastateltava 2-

Myös se, että ohjaaja ei välttämättä tunnista, mikä lapsen käytöksessä on oireilua ja mikä esimerkiksi murrosikään liittyvää normaalia käyttäytymistä, on ongelmallista. Lasten oireet saattavat jatkua pitkään ja sairaus edetä pitkälle, mikäli merkkejä ei osata tunnistaa ajoissa.

”...ettei aina osata sit nähä niit merkkejä ja... tai niinku huomata niitä merkkejä siitä miten se lapsi oireilee.. psyykkisesti.. et se.. se oireilu voi jatkuu jonku aikaa pidempään ennenku sit se jotenki huomataan tai siihen puututaan.. et sit niinku.. ei välttämättä niinku osata kiinnittää huomiota kaikkiin.. kaikkiin niinku asioihin.. jotenki.. riittävän ajoissa...” -Haastateltava 4

7.2 Kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena

Tässä teemassa keskityimme pääsääntöisesti lasten ei-toivottuun käyttäytymiseen sekä siihen, millä keinoilla kyseiseen käyttäytymiseen voidaan puuttua. Lisäksi kartoitimme psykiatristen ongelmien ilmenemistä laitossolosuhteissa. Aggressiokasvun osalta kysyimme, minkälaisissa tilanteissa lapsi tai nuori käyttäytyy aggressiivisesti, miten näissä tilanteissa toimitaan sekä

miten aggressioon liittyviä tunteita käsitellään. Lisäksi kysyimme, minkälaisia tunteita aggressioon ylipäänsä liittyy. Säännöistä ja rajoittamisesta kysyimme: mitä eroa on kasvatuksellisella rajoittamisella ja lastensuojelulain rajoitustoimenpiteillä? Kysyimme myös, onko näiden kahden rajoittamismuodon erottaminen toisistaan hankalaa ja mikäli on niin miten se ilmenee käytännön työssä? Kysyimme myös, minkälaisilla keinoilla lasten ei-toivottuun käytökseen tällä hetkellä vastataan ja miten laitososolosuhteet huomioidaan kasvatuksessa niin, että niistä olisi mahdollisimman vähän haittaa lapsen kasvulle ja kehitykselle.

7.2.1 Kun lapsi tai nuori käyttäytyy aggressiivisesti

Haastatteluissa lähes poikkeuksetta mainittiin, että lapsi tai nuori käyttäytyy aggressiivisesti pääasiassa rajaamistilanteissa sekä kohdatessaan pettymyksen tai turhautumisen tunteen mil- lä tahansa elämän osa-alueella. Muutokset sekä negatiiviseen että myös positiiviseen suun- taan saattavat toimia aggressiivisen käyttäytymisen laukaisijana. Lisäksi eräässä haastattelus- sa muistutettiin, että lapsella on voinut olla jo valmiiksi ollut huono päivä esimerkiksi koulus- sa, mikä saattaa madaltaa kynnystä aggressiiviselle käyttäytymiselle. Aggressiiviseen käytök- seen voivat johtaa myös tilanteet, joissa lapsi on ymmärtänyt jonkin asian eri tavalla kuin aikuinen on tarkoittanut. Myös sellaiset tilanteet, joissa lapsi kokee ettei tule ymmärretyksi, saattavat laukaista aggression. Taustavaikutin saattaa olla myös ympäristössä, sillä ympärillä elävien ihmisten paha olo voi tarttua lapseen. Tyytymättömyys tai jonkin asian saavuttamat- tomuus saattavat synnyttää aggressiota. Lisäksi päihteiden käyttäminen ja puutteet lapsen pettymyksensietokyvyssä voivat johtaa lapsen tai nuoren aggressiiviseen käytökseen.

Lapsen aggressiivinen käytös voi suuntautua sekä sisään- että ulospäin. Sisäänpäin suuntautu- va aggressiivisuus voi ilmetä esimerkiksi masentuneisuutena kun taas ulospäin suuntautuva aggressiivisuus ilmenee fyysisesti aggressiivisena käytöksenä joko esineitä, rakenteita tai toi- sia ihmisiä kohtaan. Ulospäin suuntautuvan aggression taustalla saattaa olla lapsen tarve saa- da huomiota aikuiselta, joka mahdollistaa turvallisuuden tunteen synnyn.

Paasikiven nuorisokylässä pyritään ensisijaisesti ennakoimaan ja ennaltaehkäisemään aggres- siivisiä tilanteita esimerkiksi sillä, että päiväohjelman ja muun struktuurin avulla arki tehdään lapsen näkökulmasta mahdollisimman ennakoitavaksi.

”arki ois mahollisimman ennustettavaa.. että niitä muutoksia tulis maholli- simman vähän - - ruoka-ajat ja kaikki muut on tärkeit” -Haastateltava 1-

”Ne (kiinnipitotilanteet) pyritään välttää yleensä viimeeseen asti ” -Haastateltava 7-

Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, jolloin henkilökunnan ensisijainen toimintamalli kohdatessa lapsen aggressiivista käyttäytymistä on rauhoittaminen puhumalla ja mahdollisesti ohjaaminen omaan huoneeseen tai muuhun toimintaan. Ohjaajan oma käyttäytyminen nostettiin myös eräässä haastattelussa keskeiseen asemaan.

”itse pysyy just rauhallisena ja ei lähe.. ei provosoituis itte siinä”

-Haastateltava 4-

”no aikuisen pitäis olla niin ku se rauhoittava...rauhoittava tekijä siinä ja niinku jotenki omalla omalla tota persoonalla ja tilannetajulla niinku katsoa et miten voi toimia ja ja sitte niinku aika pian sen pystyy näkemää mikä on niinku missä se menee” -Haastateltava 8-

Lapsen käyttäytyessä tavalla, jolla hän vaarantaa oman tai muiden turvallisuuden, rajoittavat ohjaajat fyysisesti lasta:

”jos on semmosii et tullaan niinku ihan.. ihan päin näköö niinku.. väkivaltaisesti rupee käyttäytymään” -Haastateltava 6-

Henkilökunnalla oli haastattelujen toteutusvaiheessa menossa koulutusvaihe, jonka tavoitteena oli että kaikilla ohjaajilla olisi AVEKKI - koulutus. AVEKKI - koulutus tarjoaa henkilökunnalle työvälineen toimia kiinnipitotilanteissa.

”se on tuonu niinku sellasta tietynlaista varmuutta kohdata niitä tilanteita et-tä et nimenomaan se et sä tiedät miten työkaveri toimii ja miten niihin tilanteisiin mennä se tuo jo tosi paljo semmost varmuutta kohdata niinku aggressiivisesti käyttäytyvä ihminen” -Haastateltava 3-

AVEKKI -toimintatapa mainittiin useassa haastattelussa toimivana työvälineenä, joka on mahdollistanut suunnitelmallisen ja kontrolloidun toimintatavan aggressiivisissa tilanteissa. AVEKKI -toimintamalli vähentää riskiä sille, että joko lasta tai aikuista satutetaan kiinnipitotilanteissa. Lisäksi tilanteen kaottisuus vähenee, jolloin ohjaajien toiminta aggressiivisessa tilanteessa on rauhallisempaa ja organisoidumpaa.

”hirveen tärkeätä on se et on niinku koulutusta ja on niinku selvät sävelet siinä tilanteessa et miten niinku miten näitä ihmisiä kohdataan ja miten ne ti-

lanteet hoidetaan miten pidetään kiinni oikein...mutta sitte vältytään niinku satuttamasta näitä nuoria tai satuttamasta itseämme.”

-Haastateltava 3-

”no meil on avekki koulutus suurimmal osal talosta ja koko talon vakituiset työntekijät ja sijaisiaki on aikomus kouluttaa sitten avekki kiinnipitokoulutukseen” -Haastateltava 5-

Paasikiven nuorisokylässä on mahdollista kutsua myös vartiointipalvelu paikalle tarpeen vaatiessa.

”joskus on esimerkiksi kiinnipitoon menevä tilanne, jossa sitte saatetaan tarvita jo ulkopuolistaki apua, esimerkiks toi vartiointipalvelu rauhoittamaan sitte” -Haastateltava 1-

”vartija nappi on olemas toki ne ei kauhean nopeast aina tuu et siin ehtii jo tapahtuu paljo mut että turvana.. kuitenkin” -Haastateltava 5-

”sit meil on se hyvä et voidaa pyytää vartijat ja joissaki tapauksis poliisit” -Haastateltava 8-

Toisinaan aggressiivisiin tilanteisiin voidaan myös ennalta varautua. Tällaisissa tilanteissa hoitava henkilökunta tietoisesti antaa lapselle pettymyksen esimerkiksi kertomalla lapselle jonkin asian, jonka tiedetään jo etukäteen johtavan aggressiiviseen käyttäytymiseen, mutta jonka läpikäyminen on lapselle hoidollisesta näkökulmasta hyväksi.

”annettiin se pettymys ja se huuto, kiljuminen, raivoominen.. se vaan otettiin vastaan ja .. sillä tavalla et hän turvallisesti sen pysty käsittämään.. sen pettymyksen.” -haastateltava 1-

”jos lapsi näyttää ikään kuin tarvitsevan kiinnipitoa hoitomuotona.. jos sen niin voi sanoa.. et se halua sen sylin ja sen pahan olon pois... ni sitte se ajetaan se lapsi siihen ja siin ollaan yhdessä” -Haastateltava 7-

Aggressiivisiin tilanteisiin liittyy erilaisia tunteita, joiden käsittely on tärkeää heti lapsen rauhoituttua. Lapsilla aggressioon liittyvinä tunteina mainittiin useimmin suru, raivo, pettymys, viha ja pelko. Lisäksi mainittiin masennus, kiukku, salailu, kateus, turhautuminen ja tyytymättömyys.

"varmaan juurikin sitä surua, vihaa ja pettymystä" -Haastateltava 6-

Tunteiden käsitteleminen aggressiivisen tilanteen jälkeen nähtiin erittäin tärkeänä, jotta lapsi oppii nimeämään omia tunteitaan ja löytämään vaihtoehtoisia toimintamalleja esimerkiksi tavaroiden rikkomiselle tai toisten henkilöiden satuttamiselle. Tilanteen ja siihen liittyvien tunteiden käsittely tarjoaa lapselle myös mahdollisuuden tuntea tullessa kuulluksi ja hyväksytyksi.

"monesti lapsi sitten pystyy jossain vaiheessa, kun on kehittynyt ja lapsen kans on niitä keskusteltu niin ne osaakin nimetä niitä tunteita, että mikä siinä ihan oikeesti loppujen lopuks on tai kertoo sitte, et mä olinki niin pettynyt tai niin surullinen tai jos on sattunu jotain ennen sitä koska lapset ei osaa kertoa mistä ne raivostuu ja sitte se tulee niillä myöhemmin ku niiden kans keskustellaa" -Haastateltava 2-

"...yhdessä mietitty vaihtoehtoja sille raivoamiselle ja sille tavaroiden hajotamiselle tai muiden ihmisten vahingoittamiselle et siin voidaa päästä eteenpäin et ihan hirveen tärkeetä niinku sen kannalta et siin voi niinku tulla muutoista tai päästää niinku jotenki eteenpäin sen asian kanssa että ne tilanteet käydää jälkee päin läpi..." -Haastateltava 3-

"et se lapsi sitte tajuaa et se on tullu hyväksytyksi vaik se on toiminu ihan niinku tosi ikävästi ja vaarallisesti" -Haastateltava 8-

Keskustelemalla lapsen tai nuoren kanssa pyritään analysoimaan tapahtunutta ja käydään tilanne läpi lapsen tai nuoren kanssa. Ohjaaja selittää, miksi on itse toiminut tietyllä tavalla ja lapsi pohtii, minkä vuoksi rajoitustilanteeseen päädyttiin. Tavoitteena on, että lapsi tai nuori oppii käsittelemään negatiivisia tunnetiloja, kuten pettymyksiä, itsenäisesti. Eräs haastateltava kuvasi omaa keskustelutapaansa "kuvittamisena" - lapsen kanssa keskustellaan ja kuvataan tapahtunut läpi, jolloin siitä tulee lapselle "näkyvää".

"ja sit pyritään käymään se tilanne läpi.. et mistä se on lapsen mielest alkanu tai.. mikä on ollu sit se syy mikä.. mikä on sit johtanu siihen raivoomiseen tai kiukkuun" -Haastateltava 4-

"käydään tilanne läpi lapsen kanssa ja mietitään, miten muuten olis voinu mahollisesti toimia.. niit vaihtoehtoratkasuja." -Haastateltava 7-

”et hän itte alkais niinku mieltii sitä.. sitä että.. että miks.. miks mä niinku kunnolla näitä raivontunteita tai pettymyksen tunteita tai suuttumuksen tunteita tulee.. niin miksi mä reagoin niihin niin että mä haluan hajottaa paikkoja tai käydä toisen ihmisen kimppuun et ne jotenki sitte niinku pikku hiljaa sitte siitä voitais päästä sillä tavalla eteenpäin et löydettäis muita keinoja purkaa niitä pahan olon tunteita” -Haastateltava 3-

Toisaalta aineistosta nousee esiin se, että myös aikuisten tunteet tulisi käsitellä aggressiivisen tilanteen jälkeen.

”aikuisel pitäis olla debriefing systeemit ja purut ja ja häntähän ei sais työvuorosa päästää lähtemään niinku ennen ku tilanteet on käyty läpi” -Haastateltava 3-

Ongelmakohtaksi tunteiden käsittelyssä mainittiin myös yhteisten käytäntöjen puuttuminen sen suhteen, miten aggressiivisen tilanteen läpikäynti tapahtuu sekä vastuun läpikäynnistä kasaantuminen erityisesti omaohjaajan harteille. Aineistossa mainittiin myös halukkuus saada lisää koulutusta nimenomaan sen suhteen, miten niiden lasten kanssa, joille tunteiden sanottaminen on erittäin tärkeää, olisi paras toimia.

”et miten niitä.. just niitä lapsii joil on oikeesti tosi vaikee sanoin sanottaa ja selittää.. ni jotain muita keinoja enemmän.. siis semmosii ihan.. ihan niinku.. niinsanotusti ammattilaistenkin käyttämiä vuorovaikutusmenetelmii.. ois kiva.. kiva saada ite semmoseen jonkinlaista perehdytystä tai.. koulutusta lisää.. että.. et ne on välil vähän semmosii.. et aina ei saada kyllä niitä tilanteita välttämättä kunnolla.. kunnol sit niinku käsiteltyä.” -Haastateltava 3-

7.2.2 Kasvatuksellisen rajoittamisen ja rajoittamistoimenpiteiden eroja

Kaikki kahdeksan haastateltavaa vastasivat kysymykseen kasvatuksellisen rajoittamisen ja lastensuojelulain rajoitustoimenpiteiden eroista ja niiden erottamisesta. Kasvatuksellisella rajoittamisella ja lastensuojelulain määrittelemillä rajoitustoimenpiteillä nähtiin olevan ensisijaisesti eroa siinä, minkä asteisesta rajoittamisesta on kyse ja kuinka vahvasti sillä puututaan ihmisen oikeusturvaan. Kasvatukselliset rajoitukset nähtiin ohjaajien välineinä keinona opettaa lapsille, että elämässä ei voi toimia tietyllä tavalla ja niitä voidaan käyttää myös sanktioina. Kasvatuksellisten rajoitusten nähtiin olevan perusturvaa luovia rajoja ja struktuuria ja ne

koetaan tilanne- ja yksilökohtaisiksi. Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet puolestaan täytyy aina perustella lapsen suojaamisella ja turvaamisella.

”no jos nyt vaikka esimerkkinä sanotaan et nyt oot ollu karkuteillä.. menny luvatta vaikka koulusta jonnekki et ei ois pitäny, nyt laitetaanki sulle tästä liikkumisvapauden rajotus, joka on sitte lain mukainen rajotuspäätös.. ni.. niin se ei saa toimia, vaan sitte se pitää olla niin että.. että siihen on perustelu.. sille rajottamispäätökselle.. että sä saatat näin jatkaen sitte vaarantaa oman terveyttä ja kehitystä ja se on pysäytettävä sen takia” -Haastateltava 1-

Kasvatukselliset seuraamukset määriteltiin lievemiksi arkipäiväisten asioiden kieltämiseksi ja sanktioiksi, kuten esimerkiksi pienet kotityöt. Niitä voidaan pitää vähäpätöisinä ja pieninä seuraamuksina, joita voidaan käyttää osastoilla, mutta ei kuitenkaan mielivaltaisesti. Lain määrittämät rajoitustoimenpiteet puolestaan mainittiin kahden haastateltavan mukaan rannemmaksi, niin sanotusti ”hevimmäksi osastoksi”, puuttua lapsen yksityisyyteen ja oikeusturvaan. Lastensuojelulain rajoitustoimenpiteillä voidaan puuttua lapsen yksityisyyteen esimerkiksi käymällä hänen tavaroitaan läpi, estämällä liikkumista tai pitämästä yhteyttä. Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden koettiin suojaavan lapsia aikuisten mielivaltaisuukselta sekä yhdistävän aikuisten seuraamuskäytäntöjä.

Kasvatuksellinen rajoittaminen tapahtuu ohjaajan harkinnan mukaan ja maalaisjärkeä käyttäen, kun taas rajoittamistoimenpiteiden perusta on määritelty suoraan laissa eikä niitä saa käyttää rangaistuksina. Kolme haastatelluista nosti esille sen, että lainmukaisesta rajoittamistoimenpiteestä on aina tehtävä kirjallinen selvitys, jossa on mainittava myös perustelut rajoittamiselle.

”...ja sit ehkä kasvatuksellinen rajottaminen.. mä voisin kuvitella että se ois sit vähän niinku aina enemmän tilannekohtasta.. ja ehkä viel vähän niinku yksilökohtasempaa.. että sen lapsen mukaan et miten se lapsi tarvitsee.. et se ois enemmän sit sellasta niinku.. aikuisen harkintakyvyn mukaan...” -Haastateltava 4-

”No mun mielestä se on selvä, että ne kasvatukselliset toimenpiteet.. et nii.. ne saattaa olla myös sanktioita.. että pienimuotisia sanktioita.. ne toimii ihan kasvatustyössä.. mut sitte nämä lastensuojelulain mukaiset rajoittamistoimenpiteet ni.. nehän ei saa olla muuta kun lapsen suojaamiseksi ja turvaamiseksi.. että niitä ei saa tehdä tuota sanktioina” -Haastateltava 1-

Lastensuojelulain määrittämien rajoitustoimenpiteiden nähtiin suojaavan lapsen lisäksi myös työntekijää ja antavan näin molemminpuoleisen turvan. Vahva perustuminen lakiin tarjoaa lapselle suojaa mielivaltaista sanktiointia vastaan, kun taas aikuista se suojaa esimerkiksi sitä vastaan, että ohjaaja ei saa syytettä yksityisyyden loukkaamisesta. Lisäksi lastensuojelulaki varmistaa sen, että hoito kestää tarkastelun joka suunnalta.

”...mun mielestä on hyvä että on tullu tarkennusta lastensuojelulakiin ja ja se antaa niinku molemminpuoleisen turvan et se turvaa myöskin työntekijän selustan että ei.. ja sitte antaa sen avoimen, että niinku pitää sitä hoitoa avoimempaa että se on, että se kestää tarkastelun joka suunnasta vanhemmilta sosiaalityöntekijältä kaikilta...” -Haastateltava 8-

Yhdessä haastattelussa molemmat rajoittamistoimenpiteet nähtiin samanlaisina toimintamalleina kuin normaaliperheessäkin, mutta niiden nimikkeet ovat vain erilaiset.

”...kukapa äiti tai isä ei ottais lapseltaan tupakka-askia stendaria 11-vuotiaalta lapseltaan pois jos sellanen niinku jostain laukusta löytyis tai kuka huolissaan.. riittävän huolissaan oleva vanhempi ei koskaan niinku tutkis lapsensa laukkaa tämän tulesa kotiin jostain luvattomilta yön yli kestäneiltä ryyppyreissuiltaan että et ne niinku ne nimikkeet on eri” -Haastateltava 3-

Kasvatuksellisen rajoittamisen ja lastensuojelulain mukaisen rajoittamistoimenpiteen erottamista toisistaan ei pääsääntöisesti nähty ongelmalliseksi. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että niiden erottamisessa ei ole mitään vaikeuksia. Muut kuusi haastateltavaa piti niiden erottamista niin sanottuna harmaana-alueena ja häilyvä rajaisena. Tällöin saattaa ajoittain esiintyä tilanteita, joissa ohjaaja on hieman epävarma siitä, kummasta rajoittamisesta on kyse. Esimerkiksi kasvatuksellisia rajoituksia annettaessa joudutaan pohtimaan ovatko ne riskitiedassa lain kanssa. Epäselvissä tilanteissa asian saa kuitenkin useimmiten helposti tarkistettua esimerkiksi lastensuojelulaista. Aina lastensuojelulain ei todettu tarjoavan ratkaisua ongelmiin eikä riittäviä perusteita lainmukaisille rajoituksille aina löydetä. Jos laissa ei ole olemassa sellaista rajoituspäätöstä jonka voisi tehdä, niin silloin kyseessä on todennäköisesti kasvatuksellinen seuraamus.

Suuremmaksi ongelmaksi sanktioinnissa mainittiin ohjaajien erilaiset maalaisjärjet ja siitä pohjautuvat erilaiset näkemykset kasvatuksellisissa rajoituksissa. Kaksi haastatelluista mainitsi ongelmalliseksi työntekijöiden näkemyserot siitä, mikä on kasvatuksellista. Näitä näkemyseroja ja yhteisiä linjoja työntekijät pohtivat työohjauksessa sekä omakokouksissa.

Lisäksi rajoitusten käytössä ongelmalliseksi koettiin se, että eri osastoilla toimitaan eri asioissa eri tavoin ja näitä eroja esiintyy myös osastojen sisällä työntekijöiden kesken.

”...et meil on erilaiset tavat tehdä tätä työtä meil on erilainen historia meil on erilainen kokemus omasta lapsuudesta ja nuoruudesta et mikä on ollu tarpeellista rajottamista ja mikä on ollu sellasta mitä nää nuoret tarvis mikä on järkevää, mikä on niinku jotenki, mikä on kenenki mielest tiukkaa tai löysää kasvattamista siin on hirveesti eroja...” -Haastateltava 3-

”...tuntuu ainaki et eri osastoilla toimitaan tosi..tosi eri tavalla eri tilanteissa.. ja myös saman osaston just sisällä eri työntekijät toimii semmosis tilanteis sitte.. vaik ois puhuttu jopa niinku yhdessä omassa kokouksessa niinku työntekijöiden kesken et toimitaan täs tilantees näin, ni silti monestiuntuu et ne lähtee sit.. et kukin työntekijä kuitenkin sit toimii ihan omalla tavalla..” -Haastateltava 4-

Tärkeää olisikin että jokaisessa tilanteessa aikuiset toimisivat samalla tavalla ja antaisivat samanlaisen seuraamuksen. Toisen lapsen saadessa samasta teosta eri sanktion, kuin toinen lapsi, syntyy herkästi ongelmia tasa-arvoisuuden suhteen. Lapset myös arvottavat itseään sen perusteella minkälaisen rangaistuksen he saavat.

”nuoret on sit taas hirveen tarkkoina et heit kohdellaan niinku tasa-arvoisesti ja tasapuolisesti et he kokee kokevansa suunnatonta vääryyttä jos joku toinen saa yhdenki illan niinku keskustaa meno kiellon jostain pikkurikkeestä niin sanotusti kun sit taas joku toinen aikuinen ei oo on pitän jotain koulusta myöhästymistä vähäisenä juttuna eikä oo antanu siitä sen kummempaa seuraamusta.. -Haastateltava 3-

7.2.3 Lasten ei-toivottuun käytökseen vastaaminen käytännön työssä

Kuusi haastateltavista vastasi kysymykseen siitä, kuinka lasten ei-toivottuun käytökseen vastataan. Pääsääntöisesti haastateltavat totesivat, että lasten ei-toivottuun käytökseen puututaan ensisijaisesti sanallisoin keinoin: lasta huomautetaan, opastetaan, ohjataan, nuhdellaan ja hänelle selitetään, miksi tietyt rajat on olemassa. Sanallisten keinojen lisäksi lapselle voidaan asettaa sanktio ja toisaalta palkita toivotusta käytöksestä tai jättää huono käytös huomioimatta. Tavoitteena ei-toivottuun käytökseen puuttumisella on opettaa lapsille että rajoja

tulee vastaan muuallakin elämässä ja näin hänellä olisi eväitä kasvaa sellaiseksi aikuiseksi, jolla kaikki asiat ovat hyvin.

Ei-toivottuun käytökseen vastattaessa tulisi huomioida yksilöllisyys: lapset ovat erilaisia, omia persooniaan sekä eri-ikäisiä. Tämän vuoksi aineistossa kyseenalaistetaan samojen sanktioiden antaminen tietyissä tilanteissa eri lapsille ja korostetaan enemmän lapsen yksilöllistä kohtaamista.

”...siis mun mielipide on se että osastot on hirveen erilaisia lapsiryhmät on erilaisia lapset on erilaisist lähtökohdista ja ryhmät tulee toimeen lapset tulee toimeen eri tavat et kyl lähdetää aika henkilökohtasist tarpeista siitä et miten ketäki lasta kannattaa rajottaa...et kannattaako enää 17 vuotiasta jokaisesta röökin hajusta esimerkiks pistää pistää niinku selkä seinää vasten” - Haastateltava 5-

Lisäksi kaksi haastateltavista toi esille sen, että lasten tekemisten kyttääminen voi toimia yllykkeenä ei-toivotulle käytökselle.

”...et ei lähe sit semmoseen kyttäilyyn.. että kytätään jossain pusassa tai jotain tällaista.. että toi poltti ja otetaan ylös monta tupakkaa on polttanu tänään joku nuori.. et ei niinku sitte.. et siitähän niinku periaatteessa ne vielä.. tai siinä saavat yllykettä et sit niinku.. sit se vast onki siistii se röökinpolttaminen siellä piilossa...” -Haastateltava 4-

Aineistossa ohjaajan rooli ei-toivottuun käytökseen vastatessa nostetaan esiin tärkeänä asiana. Ohjaajan tulisi olla tietyllä tavalla ”jämpä”, sillä hän on rajat asettava aikuinen. Lisäksi kaksi haastateltavaa mainitsi, että ohjaaja ei saa provosoitua lapsen käytöksestä, vaan käyttäytyä järkevän aikuisen tavoin. Konkreettisine sanktioina aineistossa mainittiin muun muassa omaan huoneeseen ohjaaminen, erilaiset kotityöt sekä television katselukielto.

7.2.4 Laitosolosuhteista aiheutuvien haittojen minimointi vaatii jatkuvaa kehittämistä

Laitosolosuhteiden haittojen minimointi koettiin joissakin haastatteluissa jatkuvaa kehittämistä vaativaksi seikaksi. Haittoja pyritään vähentämään toimimalla mahdollisimman paljon niin kuin tavallisessa kodissakin toimittaisiin. Ammatillisuus, arkiaskareet, vuorovaikutus ja omaohjaajuus nousivat haastatteluissa keskeisiksi elementeiksi.

”Nii, sitä pitäis vielä paljo enemmän yrittää mun mielestä. Että se on jotenki sellanen asia, että se vaatis paljo keskustelua henkilökunnan kanssa yhdessä semmosta yhteistä keskustelua ja pohdintaa.” -Haastateltava 2-

Laitosolosuhteiden haittoja minimoitaessa konkreettisiksi keinoiksi mainittiin lasten ulkopuolisten kaverisuhteiden sekä harrastusten tukeminen, erilaisiin lastenkodin ulkopuolisiin tapahumiin osallistuminen, arkiaskareet, kuten ruoanlaitto, leivonta, siivoaminen ja pyykkihuolto sekä siistin vaatetuksen varmistaminen lapselle. Myös oman huoneen sisustaminen ja yleinen ympäristön viihtyvyys nähtiin laitostumisen haittoja vähentävänä asiana.

”kodinomaisella tilalla.. että meillähän laitoksessa tehdään kaikki ruuat itse.. mikä tukee.. tukee sitä kodinomaisuutta.. päivittäisi askareita.. siel siivotaan, aikuiset siivoo, lapset siivoo.. yhdessä voidaan tehdä asiota.” -Haastateltava 7-

Laitostumista voidaan vähentää myös tarkoituksellisella rutiinien rikkomisella. Yhteisillä päätöksillä voidaan sallia poikkeuksia aivan kuten normaaleissa kotiooloissakin. Silloin tällöin on mahdollista lähteä ”ex-tempore” esimerkiksi jäätelölle tai elokuviin. Rutiinien tarkoituksellinen rikkominen ajoittain valmentaa lasta toimimaan muuttuvissa tilanteissa myös aikuisena.

”yhdessä päättämällä ikään kuin rikkoo sääntöjä.. tehä poikkeuksia.. ihan niinku kotiooloissaki” -Haastateltava 7-

”mut ettei ihan kangistuttas sillee kaavoihin.. et vähän opetettas sellast joustavuutta.. et se ruoka nyt ei välttämättä oo aina sillon kellon neljä” -Haastateltava 4-

Konkreettisten keinojen lisäksi laitosmaisuuuden nähtiin kytkeytyvän vahvasti ilmapiiriin. Lasten kuunteleminen siinä, mitä he haluavat tehdä, lisää kodinomaisuutta. Lapsen yksilöllinen kohtaaminen esimerkiksi sääntöjen ja seuraamusten osalta hänen ikäänsä ja toimintakykyään vastaten nähtiin tärkeänä kodikkuuden tunteen luojana. Omaohjaajuus ja ohjaajan ammatillisuus lisäävät turvallisuuden tunnetta, mikä puolestaan tuo kodinomaisuutta ilmapiiriin.

”kaikilla lapsilla ei tarvitse olla samoja sääntöjä tai samanlaisia asioita tai toimia samalla tavalla niinku vaikka eletää laitoksessa” -Haastateltava 5-

”lapselle on suuri merkitys sillä et sillon ku omaohjaaja on töissä ni se.. se niinku.. luo sitä turvallista aikuista” -Haastateltava 6-

Ohjaajien suhtautumisen mainittiin olevan keskeisessä asemassa kodinomaista ilmapiiriä luotaessa. Ohjaajien käyttäytyminen ja puheet esimerkiksi työajasta, työvuoroista yms. vähentävät kodinomaisuuden tuntua. Myös jatkuva suorittamisen tarve töissä mainittiin kodinomaisuutta vähentäväksi seikaksi, sillä se vähentää mahdollisuutta aidolle läsnäololle lasten elämässä.

”miten sä oot osastolla niitten lasten kanssa.. minkälaisia juttuja te teette.. miten sä puhut.. miten sä kohtaat ja miten paljon.. no ihan esimerkiksi puheissa puhuu siitä että olen työvuorossa.. olen töissä täällä.. ja joskus me puhuttiin hirveen hyvä keskustelu X-tytön kanssa siitä että.. Että ollaanko.. et asuuko nää lapset meidän työpaikalla.. vai ollaanko me töissä näiden lasten kotona.. et miten niinku aikuinen itse omassa päässään siihen asiaan suhtautuu.. et kunnioitetaanko me tietyllä tavalla tätä taloa.. niinku lasten kotina jonne me tullaan vaan niinku tietyllä tavalla käymään ja.. ja hoitamaan tietyt jutut.. vai tota miten jotenki siinä niinku omassa mielessään siihen asiaan suhtautuu” -Haastateltava 3-

Laitosolosuhteiden haittojen vähentäminen mahdollistaa lapsen itsetunnon kehittymisen ja elämässä tarvittavien valmiuksien lisääntymisen. Elämä ei suju aina suunnitelmien mukaan, jolloin lapsella tulisi olla aikuisena valmiudet toimia muuttuvissa tilanteissa. Kodinomaisuuden ja joustavuuden myötä lapsi oppii toimimaan erilaisissa tilanteissa ja kulkemaan erilaisissa paikoissa, eikä kangistu kaavoihin.

”erilaisiin tapahtumiin osallistuu lasten kanssa, et ne oppis sit kulkemaan” -Haastateltava 2-

Laitosolosuhteiden vähentäminen nähtiin kehittämistä vaativana piirteenä Paasikiven nuorisokylässä. Työryhmän keskinäiselle työn reflektoinnille nähtiin olevan tarvetta. Esimerkiksi ruokakaupassa käyminen yhdessä lasten kanssa mainittiin kehitysehdotuksena arjen konkreettisesti toiminnassa. Laitostumisen nähtiin vaikuttavan lapsiin väistämättä ainakin jonkin verran. Haasteena mainittiin myös lasten psyykkinen tilanne, sillä mitä sairaampi lapsi, sen tiukemman struktuurin hän tarvitsee elinympäristössään, mikä puolestaan lisää laitostumisen mahdollisuutta.

”laitosolosuhteet vaikuttaa väkisinki” -Haastateltava 4-

7.3 Lasten osallisuuden ja lapsilähtöisyyden mahdollistaminen käytännön työssä

Tässä osiossa pyrimme kartoittamaan lasten osallistamista sekä lapsilähtöisyyden huomioimista työntekijöiden näkökulmasta. Kysyimme, kuinka lasten lapsilähtöisyys huomioidaan ja miten lapsia osallistetaan toimimaan Paasikiven nuorisokylän arjessa. Kysyimme, kaivattaisiinko viikoittain pidettävien kotikuntakokousten lisäksi muita foorumeita, joilla lapset voisivat ilmaista mielipiteitään sekä miten lapsi osallistuu hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon.

Lasten subjektiivisuuden mahdollistuminen heidän omassa elämässään sekä lapsilähtöisyyden huomioimisen nähtiin muodostuvan kolmesta pääseikasta: rakenteista, henkilökunnan muodostamasta ilmapiiristä sekä henkilökunnan työorientaatiosta. Arkipäivän rakenteet, kuten erilaisten kotitöiden tekeminen, harrastuksiin tukeminen sekä erilaisten retkien tekeminen nähtiin lapsia osallistavina elementteinä.

Viikoittain järjestettävät osastokohtaiset kotikuntakokoukset nähtiin hyvänä asiana, sillä ne toimivat lasten foorumina ja antavat siten lapsille mahdollisuuden tuoda esille mielipiteitään ja näkemyksiään. Toisaalta eräässä haastattelussa mainittiin, että ainakin heidän osastollaan kotikuntakokoukset painottuvat pääasiassa aikuisten esittämiin asioihin, sillä lapsilla ei ole erityisen paljon asioita, joita tuoda esille. Myös lisäkokousten pitämisen mahdollisuus mainittiin eräässä haastattelussa. Paasikiven nuorisokylässä on aiemmin ollut käytössä myös kyläkuntademokratia, jossa kaikille kylän lapsille on yhdessä selvitetty nuorisokylän asioita. Tästä käytänteestä on sittemmin luovuttu. Osastokohtaiset kotikuntakokoukset koettiin riittäviksi foorumeiksi, mutta toisenlaisten käytänteiden kehittämistä lasten mielipiteiden esittämiselle ei myöskään tyrmätty. Eräs haastateltava koki kotikuntakokouksen niin hyväksi käytännöksi, että on soveltanut sitä myös kotioloissa.

”mä pidän itse kotikuntakokousta tosi hyvänä.. olen ottanut sen perhe-elämässä käyttöön suurperheen äitinä” -Haastateltava 7-

”Aivan loistava.. ja lapset tykkää ihan hirveesti.. ne.. niinku.. niinku oottaa.. ja meil on aina välillä lisäkokouksia.. et jos on niinku ollu.. joku.. tärkeä asia ni.. saatetaan pitää lisäkokous tai sit jos suunnitellaan jotaki.. käydään vaikkon linnanmäellä tai jossain.. ni sitä varten pidetään usein semmonen ku lisäkokous.. ja tota.. ne on ihan innoissaan” -Haastateltava 6-

Myös erilaisten velvollisuuksien osoittaminen lapselle nousi aineistosta osallisuutta lisäävänä piirteenä. Erilaiset kotityöt, kuten oman huoneen siivoaminen, pöydänkattausvuorot sekä roskien vieni mainittiin lasten velvollisuuksina. Erilaisissa arkiaskareissa toki huomioidaan lapsen ikä ja tarjotaan tarpeen vaatiessa apua ja tukea. Lapsille voidaan myös tarjota näiden kotitöiden lisäksi erilaisia pieniä ahkeruustöitä, joilla lapsi tai nuori voi ansaita ylimääräistä tasurahaa.

”kerran viikossa siivous.. siivotaan oma huone ja katetaan ja.. ja niinku ruoka.. ruokailuks pöytä ja... viedään roskat ja.. ja sitte.. sängyt pedataan.” - Haastateltava 4-

”bonusjärjestelmä meillä.. taulukko, missä tekemällä kotiaskareita sä ikään kuin voit saavuttaa itelles plussia..” -Haastateltava 7-

Toisaalta lasten osallistaminen ja lapsilähtöisyyden huomioimisen nähtiin kytkeytyvän vahvasti ohjaajan työorientaatioon ja siitä muodostuvaan työskentelykulttuuriin. Liiallisen autoritäärisyyden nähtiin vähentävän kodinomaisuutta ja sitä kautta lisäävän laitostumista. Lasten kuuntelemisen ja heidän mielipiteidensä arvostamisen nähtiin lisääntyneen lähivuosina, mikä koettiin hyväksi. Eräässä haastattelussa mainittiin, että nykyisen lastensuojelulain mukaan lasta täytyy kuulla kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsella on oikeus esimerkiksi olla mukana häntä koskevissa hoito- ja kasvatussuunnitelmissa ja ilmaista niissä mielipiteensä. Kaiken kaikkiaan kuulemisen nähtiin kuitenkin lisääntyneen myös arkipäiväisissä asioissa. Lapselle pyritään antamaan mahdollisuus päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista niin pitkälle, kuin se käytännössä on mahdollista.

Myös omaohjaajuus mainittiin tärkeänä työvälineenä lasten osallistamisen ja lapsilähtöisyyden huomioimisessa. Omaohjaajuuteen liittyen haasteena mainittiin henkilökunnan erilaiset näkemykset siitä, miten omaohjaaja-aikaa olisi paras käyttää.

”kahenkeskisiä hetkiä, jossa lapsi saa rauhallisissa oloissa ja.. suotusissa oloissa vaikkapa kahenkesken ni sitte niitä omia tunteitaan sanoa” -Haastateltava 1-

”toiselle se omahoitaja-aika ei tarkoita samaa ku se tarkoittaa naapurihuoneen lapselle.. ja sekään ei sit.. se ei oo hyvä asia tässä näin että.. jotku ehkä siivoo huonetta ja jotku ehkä menee elokuviin..” -Haastateltava 7-

Lasten osallistamisen tavoitteena on, että lapsi tai nuori tulisi tietoisemmaksi häntä koskevista asioista ja saisi mahdollisuuden ilmaista oman mielipiteensä. Esimerkiksi osallistuminen hoito- ja kasvatusneuvotteluihin antaa lapselle mahdollisuuden olla eri mieltä asioista. Osallistamisen myötä lapsi oppii tekemään asioita mahdollisimman paljon itse sekä ottamaan vastuuta koko yhteisöstä sekä elinympäristöstään.

”pitäis niinku näitten lasten kanssa aikuisen olla tukena enemmän ku kotioloissa ja kotioloissaki pitää olla tukena että vielä murrosikästäki niinku nostelemassa sukkaa ja muita ni miten nämä lapset jotka tota asuu täällä ja jotka ovat kipeitä ja niinku jäsentymättömiä ja...mutta kuitenkin että pitää osallistua ja et että et jotenki tajuta se et tää tää on paikka missä joutuu niinku jotakin vastuuta kantamaan tästä koko yhteisöstä missä me eletään et yhteisöhän tämä on, semmosta yhteisvastuuta” -Haastateltava 8-

Lasten osallistamisen eräänä haasteena on yhteisön ja yksilön rooli. Toisaalta yhteisössä eletäessä tulisi toimia yhteisten pelisääntöjen mukaan, mutta ammatillisuutta on myös huomioda lasta yksilöllisesti tarvittaessa ohi yhteisten sääntöjen. Lapsen psyykkisen tilan, voimavarojen sekä iän huomioon ottaminen on tärkeää osallistamisessa:

”no lapset osallistuu niinku siihen kodin.. tehtäviin niinku jollakin tavalla...et et niinku aika vähäisessä määrin jos ajattelee ihan tavallista kotia mutta että kykyjensä mukaan ja kuntonsa mukaan” -Haastateltava 8-

Useilla lapsilla on hankaluuksia erilaisissa arjen askareissa, jolloin liikkeelle lähteminen pienistä asioista ja hitaasti eteneminen vaatii ohjaajilta tukea ja ohjausta. Useilla lapsilla on myös pelkoa ja epäluuloisuutta uusista asioista kohtaan, mikä puolestaan lisää haasteita osallistua erilaisiin harrastuksiin. Konkreettisten työtehtävien osalta haasteena mainittiin lasten mahdollisuus kiusata toisia.

”sillon saatettiin laittaa jollekkin epämieluisalle kaverille kiero veitsi tai sitte tahalteen laitettiin samalle lapselle kokoajan niinku joku.. joku muki mist se ei tykännykkää juoda et vaikka kaikki ties et se ei tykkää tosta ni saatettiin laittaa semmonen ja.. sitte tehtiin semmost.. meil oli.. lista seinällä.. koska on kenenki roskisvuoro ja valitettavasti siirrettävillä lapuilla.. ni sitte yhtenä viikkona esimerkiks huomattiin et yhen lapsen kohal niinku rupes joka päivä oleen roskisvuoroja.. et joku kävi siirtämäs niin lappuja” -Haastateltava 6-

Henkilökunnan laitostuminen omassa työssään nähtiin lasten osallistamiseen negatiivisesti vaikuttavana elementtinä. Henkilökunnan nähtiin herkästi ”urautuvan” vanhoihin toimintamalleihin. Henkilökunnan laitostumisen ehkäisyssä keskeisiksi tekijöiksi mainittiin oman työn jatkuva reflektointi sekä opiskelijoiden ja uusien ihmisten tuomien näkemysten ja mielipiteiden kuunteleminen. Myös liiallinen työtehtävien suorittaminen nähtiin lapsilähtöisyyteen negatiivisesti vaikuttavana tekijänä. Eräs haastateltavista toivoi, että ohjaajat muistaisivat, että jatkuva suorittaminen ei välttämättä ole aina hyvästä, vaan välillä lasten ja nuorten kanssa on hyvä viettää aikaa esimerkiksi televisiota katsoen.

”muistas työntekijät sen.. priorisoida sitä omaa työaikaansa jotenki.. tai sitä.. työtehtävien jotenki sillei muistas sen et se tärkein tehtävä on olla niitten lasten kans ja.. ja.. ja niinku.. niinku sit tietenki just semmonen kasvatuksellinen tehtävä.. et olla niinku.. olla heitä varten siellä” -haastateltava 4-

7.4 Lastensuojelulaki toiminnan viitekehyksenä

Tässä teemassa pyrimme kartoittamaan rajoitustoimenpiteiden käyttöä arjen tilanteissa sekä sääntöjen ja rajoittamisen merkitystä lastensuojelun laadun kannalta. Lisäksi kysyttiin, miten lasten traumaattiset taustat huomioidaan arjessa käytännön osastoilla erityisesti kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton osalta. Lastensuojelulakiin liittyen kysyimme, minkälaisissa tilanteissa rajoitustoimenpiteitä joudutaan käyttämään ja käytetäänkö niitä oikein. Tilanteissa, joissa rajoitustoimenpiteitä ei käytetä oikein, kysyimme, onko kyseessä yli- vai alimitoitettu suhteessa tilanteeseen.

7.4.1 Näkemyksiä rajoitustoimenpiteiden käytöstä arjen työssä

Kuudelta haastateltavalta kysyttiin, missä tilanteissa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä joudutaan Paasikiven nuorisokylässä käyttämään. Haastateltavat kertoivat niiden olevan niin sanotusti pitkälle menneitä tilanteita, joissa keskustelu tai muu ei enää auta. Lapsi tai nuori on tällöin vaaraksi itselleen tai muille.

”...jos ajatellaan vaikka kiinnipitoa tai just näitä liikkumisvapaudenrajoittamista tai jotain muita ni kylhän se lapsi on silloin ollut vaaraksi itselleen tai muille tai.. tai jollain tavalla niinku sitä paha oloaan sitte tuonut ulos sillä tavalla voimallisesti että siinä ei enää niinku normaalit keskustelut tai muut tämmöset oo auttanu.. et on ollu tarvis niinku rajummin puuttua..” - Haastateltava 3-

Konkreettisia esimerkkejä tilanteista, joissa rajoitustoimenpiteitä joudutaan käyttämään, mainittiin esimerkiksi lasten karkaaminen lastenkodista eli hatkailu, päihtymystila tai perusteltu epäily siitä että lapsi aikoo käyttää päihteitä sekä tilanne, jossa lapsi käyttäytyy fyysisesti aggressiivisesti.

”Ensimmäisenä tulee nyt just nää lasten hatkaamiset.. et voidaan rajottaa sitä liikkumista.. liikkumisen vapautta.. varsinki jos on päihtymysepäily.. ja voidaan sitten ratsata lapsen huone tai.. tai tehä henkilö.. henkilötarkastuksia, jos on epäily et on hallussa jotain päihteitä.. tai on päihtyny ni voidaan tehdä henkilökatsastus...” -Haastateltava 4-

Eniten käytettyjä rajoitustoimenpiteitä ovat haastateltavien mukaan kiinnipito ja liikkumavapauden rajoitus. Neljä haastateltavaa mainitsi kysymyksen yhteydessä kiinnipidon ja viisi liikkumavapauden rajoittamisen. Muita yksittäisissä haastatteluissa esille tulleita rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, henkilöntarkastus ja - katsastus, esineiden haltuunotto sekä huoneiden ratsaaminen.

”...niinku esineiden haltuunotto ne rajoituspäätökset esineiden haltuunotosta et nyt jos puukkoja ja mattoveitsiä ja ja vasaroita ja sahoja ja porakoneita rupee ilmestymää omaa huoneeseen ni silloin ne on syytä ottaa pois, et semmoiset mitkä niinku vaarantaa tai uhkaa niinku sitä lasta tai muita lapsia...” - Haastateltava 8-

Konkreettisena ja samalla haasteellisena esimerkkinä esineiden ja tavaroiden poisottamisesta mainittiin tupakoiden poisottaminen, sillä työntekijöillä ei ole varmuutta siitä, millä perusteilla lapsilta tai nuorilta voidaan ne ottaa pois.

”...ja tota muuten.. tupakoita ei saa nyt ottaa haltuun.. näiltä.. ennen on saanu niitä ottaa haltuun.. nyt jos on yli viistoistavuotias ni ei voi ottaa niitä haltuun ilmeisestikään.. niin mä käsitin...” -Haastateltava 4-

Yksi haastateltavista nosti esille sen, että koska Paasikiven nuorisokylässä lapsilla on varsin vapaat oltavat ja heidän liikkumistaan ei ilman syytä rajoiteta, niin osa lapsista ei pysty kantamaan tätä vastuuta, jolloin heidän liikkumistaan joudutaan rajoittamaan.

”No liikkumavapauden rajotus on varmasti semmonen mitä.. aika paljon joudutaan.. niinku C:ssa käyttämään.. meil on aika semmosta.. menevää nuorta

sakkia siinä.. jotka niin tota.. ja sitte sattuu ja tapahtuu kaikennäköstä.. et ku täällä on vapaa liikkuminen, saa kulkea kavereitten kanssa.. on kotiintuloajat ni sitte.. jos ei pystykkään sitä vastuuta kantamaan ni sit.. joudutaan rajoittamaan...” -Haastateltava 6-

Seitsemän haastateltavaa vastasi kysymykseen siitä, osataanko lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä käyttää oikein vai tapahtuuko niissä mahdollisesti yli- tai alilyönnejä. Rajoitustoimenpiteiden käytön nähtiin nykyään tapahtuvan pääsääntöisesti oikein eikä niitä käytetä liikaa, vaikka mahdollisuus myös yli- ja alilyönneihin rajoitustoimenpiteissä nähtiin. Rajoitustoimenpiteiden käyttöä mietitään hyvin ja perusteellisesti sekä harkiten. Työryhmän ja erityistyöntekijän tuki rajoitustoimenpidettä harkittaessa koettiin positiiviseksi asiaksi.

”Kyl mun mielest nykysin niinku harkitaan niinku paljon niitä, että musta tuntuu et ennen tehtiin niitä paljo helpommin, et nythän hirveen tarkkaa harkitaa jokainen juttu.” -Haastateltava 2-

Toisaalta kolme haastateltavista toi esiin sen että myös ali- tai ylilyönnejä tapahtuu, kun tilanteita arvioidaan väärin. Rajoitustoimenpiteiden käyttöön johtavat tilanteet pitäisi myös pystyä estämään jo ennalta. Yksi haastateltavista toi esille, että lastensuojelulain muutoksen (2006) jälkeen rajoitustoimenpiteiden käytössä on varmasti tullut alilyönnejä, koska työntekijät rupesivat varovaisemmiksi. Tämän nähtiin johtuvan lastensuojelulain muuttumisesta tiukempaan suuntaan. Ongelmia tuottaa myös se, että työntekijöillä ei aina ole tarkkaa käsitystä siitä, missä tilanteissa rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää.

”...mä luulen että sekä alilyönnejä että ylilyönnejä varmasti tulee että.. ehkä enemmän ylilyönnejä ja saatetaan reagoida... just ehkä.. tai niinku semmonen tilanne, et arvioidaan joku tilanne ehkä jotenki väärin...” -Haastateltava 4-

”Alilyönnejä varmasti niinku.. sillon ku se laki muuttu.. ni kaikki rupes kaaheen varovaiseks ni sit ei ollu ehkä semmost käsitystä et millases tilantees sitä voi niinku käyttää.. ja kyl se.. se oli mun mielest ehkä semmonen asia mikä tarvii perehtyneisyyttäkin...” -Haastateltava 6-

Yksi haastateltavista puolestaan oli tyytyväinen siihen, että rajoitustoimenpiteitä ei enää voida käyttää mielivaltaisesti, kun ne joudutaan lain mukaan perustelemaan.

”...mun mielest se on hyvä juttu, et siin ei voi käyttää niinku mielivaltaa, että se on niinku perustellaa, se on todella hienoa, jotenki siinä tulee niinku lapsen oikeudet esille paremmin.” -Haastateltava 2-

Yksi haastateltavista korosti, että AVEKKI - toimintamallin käyttöönoton ja koulutuksen myötä ylilyönnit kiinnipitotilanteissa ovat vähentyneet ja kiinnipitotilanteiden ammatillisuus, hoidollisuus ja terapeuttisuus ovat lisääntyneet.

”No tilanne on parantunu huomattavasti tän AVEKIN myötä.. et sanotaan et silloin ku mä tulin tähän taloon ni mä olin paljon enemmän huolissani tästä asiasta.. et tota.. ja varsinki jos ajatellaan esimerkiksi kiinnipittoa.. ni käytännöt oli hirvittävän kirjavat.. tapoja oli todella monia.. kiinnipidot aiheutti pelkoa, jännitystä.. sellasta epävarmuutta...---

... tuntu kyllä silloin että ei näin.. näin ei niinku hoideta.. et tätä ei tarkoteta lastensuojelulaissa kun puhutaan kiinnipidosta.. et sen täytyy olla ammatillista ja sen täytyy olla terapeuttista ja siinä täytyy olla se elementti.. niinku se hoidollinen elementti.. et me hoidetaan näit lapsia.. et me ei pistetä niit nippuun ja ruotuun ja järjestykseen.. vaan me nimenomaan hoidetaan heitä...” - Haastateltava 3-

Haasteelliseksi rajoitustoimenpiteiden määrittelyn tekee koko talon yhtenäisten linjojen puute, joka toisaalta on seurausta myös lapsen yksilöllisestä kohtaamisesta ja kehitystason huomioimisesta. Eräässä haastattelussa nähtiinkin rajoittamistoimenpiteiden käyttö siten, että sen kuuluu perustua lähtökohtaisesti lapsen kehitystasoon, jolloin samasta teosta voidaan antaa eri seuraamus eri lapsille.

”...ja sitte toisaalta niinku.. mä en tiedä onks se hyvä vai huono että.. meilläkään niit ei oo käytetty niinku johdonmukaisesti vaan niinku.. jokasen lapsen omaa kehitystasoa harkitaan niinku.. siihen viitaten ja harkiten.. et joillekin saattaa riittää se et on niinku.. tiukka keskustelu asiasta ja.. ja vähän rauhoitetaan sitä.. sitä liikkumista.. mut et jotku sit tarvii ihan semmosen selkeen pysäytyksen.. et nyt ei enää mennä mihinkään että.. et ollaan.. ollaan paikalla.” -Haastateltava 6-

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että rajoitustoimenpiteiden käytössä on aina oma riskinsä ja aina niiden tekeminen on yhtä vaikeaa erityisesti silloin, kun rajoitetaan lapsen ja vanhempien yhteydenpitoa. Tällöin rajoitus voi vain pahentaa tilannetta ja haitata yhteistyötä vanhempien kanssa.

”... mutta sitte joskushan se voi olla et väärin tehty tommonen rajottamispäätös.. esimerkiks toi just toi yhteydenpidon rajottaminen.. ni se voi vaan provosoida entisestään sitä tilannetta vanhemman kans.. et sitte ei ainakaan pääse siihen yhteistyöhön.. ku käyttää sitä valtaa tavallaan niinku liian.. liian rajulla kädellä tai.. että kyllä.. kyllä niissä se riski on ja aina ne on tosi vaikeita...” - Haastateltava 1-

Liikkumisvapauden rajoittaminen, eli LVR, koettiin hankalaksi, koska usein on epäselvää, kuinka pitkäksi ajaksi sitä voi määrätä. Erään haastateltavan mukaan tämän rajoituksen kohdalla tulee usein esille myös ”sanktiomieli” eli rajoitus annetaan ikään kuin rangaistukseksi, vaikka rajoitustoimenpiteiden käyttö rangaistuksina on lastensuojelulaissa kiellettyä. Yksi haastatelluista totesi, että LVR:n kohdalla joudutaan usein katsomaan ”läpi sormien” joitakin asioita, koska muuten joillakin lapsilla liikkuminen olisi koko ajan rajoitettua.

”...niin ni mul on semmonen näkemys, et rajoitustoimepiteitä tai siis esimerkiksi liikkumisvapauden rajoitusta on pikkusen niinkö lievennetty että on jouduttu niinku että ku jollakin lapsella ois koko ajan niinku sitä liikkumisvapauden rajoitusta et se ei siis niinku vaa onnistu se elämä...ni tota...sitä on sit vähän sitte katottu läpi sormien joitaki asioita...” -Haastateltava 8-

7.4.2 Sääntöjen ja rajoittamisen merkitys sijaishuollon laadun kannalta

Kuudelta haastateltavalta kysyttiin, minkälainen merkitys säännöillä ja rajoittamisella on sijaishuollon laadun kannalta. Laadukkaan toiminnan mainittiin olevan perusteltua silloin, kun rajoittaminen on tehty lastensuojelulain mukaisesti. Tällöin kaikkia osapuolia on kuultu ja päätös on valmisteltu asianmukaisella tavalla. Laadukkaan toiminnan nähtiin tukevan hoito- ja kasvatustyötä jokaisen lapsen osalta yksilökohtaisesti. Toisaalta laadukkaaksi mainittiin eräässä haastattelussa myös toiminta, jossa rajoittamista on mahdollisimman vähän. Toisessa haastattelussa mainittiin puolestaan ”maalaisjärjen” käyttäminen erityisesti kasvatuksellisissa rajoituksissa, jotta lapsen elämästä ei muodostuisi rajoittamiskeskeistä. Myös johdonmukaisuus mainittiin laadukkaan toiminnan elementiksi.

”se on laadukasta kun se tuottaa sen toivotun tuloksen.. eli se tukee sitä hoitokasvatustyötä.” -Haastateltava 1-

”vähä sillai säästellä että niitä ihan joka pienest rikkeestä ei sanktioida, koska se menettää sit sen tehon ja merkityksen.. ja sit se sitte.. voi johtaa siihen et-

tä sit keksitään tai kehitetään.. tiukempia sanktioita.. ja.. ja sit jotenki niinku jää se.. sit voi sit jäädä et se on se lapsen elämä yhtä sanktiointia vaan koko ajan” -Haastateltava 4-

Laadukkaan rajoittamistoiminnan tavoitteena on valmentaa lasta elämään yhteiskunnassa. Toiminnan nähtiin olevan laadukasta silloin, kun lapsi on saanut valmiuksia toimimaan yhteiskunnan normien mukaisesti. Säännöt ja rajoittaminen ovat puolestaan keino saavuttaa tämä tavoite.

*”Elämässähän vaan on rajat, et meil on kaikilla rajat ja lasten kuuluu niinku niistä rajattomista lähtökohdista mistä jokainen on tullu tähän taloo, ni se on niinku ehdotonta että on tietyt sydeemit, mikskä niitä nyt sit kutsutaa, onko ne rajat et sulla on ruoka-ajat, monelta sä meet nukkumaa, aamulla heräät, menet kouluun, säännöt, niin me opetellaa niitä sääntöjä, ei sääntöjä itsensä takia vaan että elämä, elämä vaan on semmosta että sun pitää mennä tiettyyn aikaan töihin, jos sä oot työelämässä ja sitte sun pitää osata mennä nukkumaa, et sehän ois se idea, että lapset sisäistäis itse sen...niinku ne ja parhaimmassa tapauksessa näin tapahtuuki, mutta usein pitkässä juoksussa vasta.” -
Haastateltava 8-*

Haasteina laadukkaan toiminnan toteuttamiselle mainittiin lastensuojelulain ristiriitaisuus tietyissä tilanteissa. Yhteistä perehdytystä kaivattiinkin siihen, millä tavoin sääntöjä ja rajoittamista sovelletaan siten, että lapsi kohdataan yksilökohtaisesti, mutta että toiminta ei samanaikaisesti aseta lapsia tai nuoria eriarvoiseen asemaan suhteessa toisiinsa. Reflektointi koko työryhmän kesken nähtiin keinona saavuttaa jonkinasteinen yhteinen näkemys siitä, kuinka erilaisissa tilanteissa toimitaan, jotta toiminta säilyisi johdonmukaisena. Eräs haastateltava pohti myös sitä, millä mittarilla toiminnan laadukkuutta olisi mielekästä mitata. Keskeytäänkö arvioinnissa yhteisölliseen vain yksilökohtaiseen hoitoon.

”oisikin tosi hyvä saada sellast yhteist perehdytystä.. et miten niitä sovelletaan.. niitä sääntöjä ja rajoittamisia.. päästä johonki semmoseen yhteisymmärrykseen siit yhteisest linjasta.. ja ollaan niinku sitte johdonmukasesti.. toimii niitten sääntöjen.. rajoittamisten suhteen.” -Haastateltava 4-

”onko laadukasta se että on niinku.. laadukasta yhteisöllistä hoitoa vai laadukasta.. niinku henkilökohtast hoitoa.” -Haastateltava 6-

7.4.3 Lasten traumaattisten taustojen huomioiminen arjessa

Lapsen huostaanottoon tai kiireelliseen sijoitukseen liittyy usein traumaattisia ja pelottaviakin kokemuksia, jotka työntekijöiden kannalta ovat usein haasteellisia. Johtajalta ja erityistyöntekijältä kysyimme, kuinka nämä traumat ja kokemukset huomioidaan lapsen tullessa Paasikiven nuorisokylään. Molemmat haastateltavista kokivat tärkeäksi sen, että sijoituksen alussa tilanne rahoitetaan ja lasta ei jätetä yksin. Tärkeää on, että lapsi saataisiin kotiutumaan ja asettumaan omalle osastolleen. Läsnäolo ja lapsen kuuleminen ovat sijoitusvaiheessa tärkeitä. Mahdollisuuksien mukaan myös lapsen vanhemmat ovat aluksi mukana. Myös omaohjaajan läsnäolo sijoituksen alusta alkaen on tärkeää.

“...yritetään saada se omaohjaaja siihen paikalle siihen ensimmäisiin vaiheisiin.. tässäkin meil on ollu.. tää on meillä kehitystyön alla, että pitäiskö siihen varata ihan resursseja viikko kaks enemmän tähän alkuvaiheeseen...” - Haastateltava 1-

“...lapsi tarvii paljon tukee siinä ja semmosta rauhottumista mut et on varmaa hätä sit niinku niille omaisilleki et nehän mielellää tulis sit tänne katsomaan ja toiset tuleeki ja mun mielest se on ihan hyvä et ne tuleeki tukemaa sit lapsen oloo tänne.” -Haastateltava 2-

Sijoituksen alussa järjestetään mahdollisimman pian aloitusneuvottelu lapsen sosiaalityöntekijän ja lapsen vanhempien sekä mahdollisten muiden tahojen kanssa. Aloitusneuvottelussa kartoitetaan lapsen tilannetta ja mietitään yhdessä millä keinoilla sijoitukseen johtaneita syitä aletaan ratkoa. Aina sijoituksen alkua ei pystytä suunnitelmallisesti ja rauhassa aloittamaan, vaan joskus joudutaan odottamaan, että lapsi kiinnittyy paikkaan ja hänen tilanteensa saadaan ensin rauhoittumaan.

*“...mutta nyt meillä on viimeisimmät sijoitukset on ollu valitettavasti semmosia että me ei saada mitään semmosta ideaaliratkasua tuohon prosessiin.. kun meillä ne on niin hatkaavia nää nuoret että me ei saada niitä edes paikalle.. että me päästäs asettuu.. meil on tehty sijotuksii että mä tiedän vaan että ahaa, päivämäärä on toi, mistä on alkanu mutta nuorta ei näy missään...--
mutta.. riippuu siitä, mihin kierteeseen hän on joutunu, onko hän.. missä vaiheessa hän on vaikka päihdeasioiden kans tai kaveripiin kans.. että ei pääse asettuu, kiinnittyy.. että aika vaikeita tilanteita ne on kyllä..” -Haastateltava 1-*

7.5 Kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa

Viimeinen teema oli kaikista suurin, kattaen lähes puolet haastattelurungosta. Tämän teeman tarkoituksena oli kartoittaa Paasikiven nuorisokylän sääntöjä osana kasvatustyönä, kristillisen arvopohjan merkitystä arjen toiminnassa, Paasikiven nuorisokylän käytössä olevia työmenetelmiä sekä näkemyksiä asiakassuhteen vuorovaikutuksellisuudesta ja asiakassuhteen dialogisuudesta. Haastateltavilta kysyttiin myös tämän teeman yhteydessä sitä, onko työntekijöillä riittävästi tietoutta lasten psykiatrisesta problematiikasta ja jos ei ole, niin miten se vaikuttaa työskentelyyn. Näiden kahden kysymyksen vastaukset on käsitelty tulosten ensimmäisessä teemassa, kohdassa 7.1.3.

Paasikiven nuorisokylän voimassaolevia sääntöjä sekä niiden toimivuutta ja mahdollisia kehitysehdotuksia pyrittiin kartoittamaan seuraavilla kysymyksillä: Millainen merkitys talon yhteisillä säännöillä on?, Miten toimitaan tilanteissa, joissa lapsi ei noudata sääntöjä?, Onko osastojen välisessä toiminnassa eroja?, Kuinka toimivana pidät nykyisiä sääntöjä?, Mitä kehitysehdotuksia sinulla olisi nykyisten sääntöjen parantamiseksi arjen toimivuuden näkökulmasta? Ja minkälaisia haasteita koet olevan tuen ja kontrollin yhteensovittamisessa arjen kasvatustilanteissa?

Kysyimme myös: Kuinka Paasikiven nuorisokylän kristillinen arvopohja näkyy työskentelyssäsi?

Työmenetelmien osalta kysyimme: Miten erilaisilla työmenetelmillä tuetaan lapsen kasvua? Pyysimme tämän kysymyksen kohdalla haastateltavia kertomaan esimerkein perhetyöstä, verkostotyöstä, omaohjaajuudesta sekä suunnitelmallisuudesta. Kysyimme, minkä merkityksen haastateltavat näkevät omaohjaajatyössä lapsen kasvun kannalta ja miten osastoilla toteutetaan perhetyötä käytännössä. Pyysimme haastateltavia myös arvioimaan, mitkä käytössä olevista työmenetelmistä ovat heidän mielestään toimivia ja mitkä haasteellisimpia.

Vuorovaikutuksellisuutta ja asiakassuhteen dialogisuutta kartoitimme kysymällä, miten lapsen ja tämän perheeseen voidaan muodostaa hyvä vuorovaikutussuhde ja kuinka sosiaalityöhön liittyvä työntekijän valta-asema huomioidaan. Haastattelurungon mukaisesti vuorovaikutukseen liittyen oli tarkoitus kysyä myös kasvatussuunnitelman merkityksestä dialogisuuden toteutumisen näkökulmasta ja itsenäistymiskansion teon vaikutuksesta lapsen kanssa rakennettavaan vuorovaikutussuhteeseen. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan esitetty, sillä haastateltujen edetessä totesimme, että niistä ei todennäköisesti olisi saatu opinnäytetyön tavoitteen kannalta oleellista tietoa.

7.5.1 Yhteisten sääntöjen merkitys toiminnan, lasten hyvinvoinnin ja kasvatustyön kannalta

Yhteisten sääntöjen merkitystä kartoittavaan kysymykseen vastasi seitsemän haastateltavaa. Yhteisillä säännöillä nähtiin olevan tärkeä merkitys lasten tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun kannalta. Nykyiset säännöt koettiin useassa haastattelussa kuitenkin toimimattomiksi ja ”vanhanaikaisiksi”. Säännöt koettiin liian yksityiskohtaisiksi, mikä vähentää ohjaajien mahdollisuutta käyttää omaa harkintakykyä. Kaikki haastateltavat eivät tieneet tai muistaneet, mitä kaikkea nykyiset säännöt sisältävät mahdollisesti sääntöjen liiallisen yksityiskohtaisuuden vuoksi. Lisäksi liian yksityiskohtaisten sääntöjen nähtiin vähentävän ohjaajan tarvetta ottaa vastuuta kasvatuksellisista ratkaisuista lasten ei-toivotun käyttäytymisen kohdalla:

”ei tartte kenenkää ajatella mitään hoitajan, et ne voi paeta niinku niiden sääntöjen taakse. Sun ei tartte ite ottaa hoitajana mitää vastuuta sanot vaa että et siellä säännöissä sanotaa näin silloinhan se niinku päästää sen siitä niinku pälkähästä” -Haastateltava 2-

Neljä haastateltavaa mainitsi, että yhteisillä säännöillä tulisi pyrkiä varmistamaan kaikkien turvallisuus. Viihtyvyyden varmistaminen mainittiin kahdessa haastattelussa. Lisäksi yhteisillä säännöillä varmistetaan jokaisen koskemattomuus ja kunnioitus. Lisäksi on asioita, joita ei voida sopia toimipaikkakohtaisesti, vaan ne perustuvat lakiin.

”turvallisuuden varmistamiseksi.. ja viihtyvyyden varmistamiseksi.. joitaki sääntöjä on oltava.. että ei rikota paikkoja, tuhota eikä vahingoiteta yhteistä ympäristöä tai toisia.. se.. ja sitte työntekijöitten.. tota.. työhyvinvoinnin kannaltaki jotkut on varmaan hyviä.. että heillä on joku selkänöja” -Haastateltava 1-

”lakihan velvoittaa esimerkiksi et ei voi tupakoida” -Haastateltava 2-

Erityistä kasvatuksellista merkitystä yhteisillä säännöillä ei kuitenkaan nähty olevan. Koko taloa koskevien yhteisten sääntöjen tulisi olla haastateltavien mielestä suoraviivaisia, sillä jokaisella osastolla on erilaisia lapsia, joiden yksilöllinen tilanne tulisi ottaa huomioon. Lasten erilaisen kehitystason vuoksi eri osastot edellyttävät erilaista struktuuria, jonka muuttaminen voi olla tarpeen esimerkiksi osastotilanteen muuttumisen myötä. Tämän vuoksi säännöissä tulisi olla myös joustavuutta. Yhteisten sääntöjen tarkoitus on ennemminkin mahdollistaa osastoilla tehtävä yksilökohtainen kasvatustyö.

”on hyvä olla mut et sit on hyvä et jokaisel osastol on myös omat säännöt, koska kaikki osastot on tosissaan erilaisia ja niit sääntöjä pitäs pystyy muokkaamaan myös sen osastotilanteen mukaan --- jos osastossa vaikka tilanne muuttuu aivan täysin että lähtee paljon jotain lapsia pois, tulee ihan erilaisia lapsia ni sitte.. jos ne säännöt on vaikka liian tiukat tai liian löysät näitä lapsia.. näille lapsille.. ni sitte pitää pystyy.. pitää pystyy työntekijöiden.. reagoimaan.. ja yhdessä sitte keskustelemaan että oisko aihetta vähän niinku päivittää tätä” -Haastateltava 4-

Kysymykseen siitä, minkälaisissa asioissa kaivattaisiin yhteisiä sääntöjä, vastasi neljä haastateltavaa. Kahden haastateltavan osalta tähän kysymykseen vastattiin jo edellisessä kysymyksessä. Yhteisten sääntöjen nähtiin olevan tarpeellisia suurina linjoina, joihin koko Paasikiven nuorisokylä sitoutetaan. Koko taloa koskevin tarpeellisin yhteisinä sääntöinä mainittiin esimerkiksi se, että paikkoja ei saa rikkoa ja ketään ei saa satuttaa. Tupakoinnin nähtiin myös olevan seikka, joka vaatisi yhteistä linjausta kaikilta osastoilta. Lisäksi toimimisen yhteisillä alueilla ja toisilla osastoilla vierailun nähtiin olevan asia, joka vaatii yhteisiä sääntöjä. Myös päihteiden käyttö, ”hatkaaminen” sekä kotiintuloaika mainittiin. Lisäksi mainittiin, että lapsilta kysymällä saataisiin tietoa siitä, minkälaisia epäkohtia he näkevät.

”ja lapsilta kysymällähän niitä saa.. koska heiltä varmaan tulis heti puolen tusinaa niinku epäkohtaa” -Haastateltava 3-

”tupakassa, päihteiden käytössä.. hatkaamisessa” -Haastateltava 7-

”no tää sisääntuloaika on varmaa semmonen” -Haastateltava 8-

Haasteena yhteisten sääntöjen muodostamiselle mainittiin eri osastojen erilainen kulttuuri sekä erilainen tarve yhteisille säännöille. Eri osastoilla on eri-ikäisiä ja erilaisessa psyykkisessä tilanteessa olevia lapsia ja nuoria, jolloin yksilöllisen kohtaamisen mahdollistuminen sääntöjä ja sanktioita asetettaessa nähtiin tärkeänä. Kuitenkin lapset ja nuoret toimivat ja viettävät aikaa yhdessä yli osastorajojen. Esimerkiksi tilanteessa, jossa suunnilleen samanikäiset lapset eri osastoilta ovat karanneet, ovat eri osapuolet saattaneet saada erilaisen seuraamuksen, minkä nähtiin puolestaan asettavan lapset eriarvoiseen asemaan suhteessa toisiinsa.

”kyllä niinku ton ikäsillä lapsilla mitkä pyörii sitte ulkopuolella keskenäänki ni kyllä niillä pitäs lähtökohtasesti olla aika samat.. ihan samalla tavalla” - Haastateltava 7-

*”meillä on niin erilaiset lapset.. eri osastoilla on niin erilainen kulttuuri.. erilainen se tarve.. et kuinka tiukkoja tai löysiä sääntöjä niinku lapset tarvitsee tai kestää.. et jollain toisella osastolla lapset on niin kipeitä,, että ne tarvitsee huomattavasti tiukemman struktuurin ja tiukemmat rajat.. kun sit taas toisella osastolla pystytään niinku joustamaan ja niinku suhtautumaan” -
Haastateltava 3-*

Kysymykseen osastojen välisistä eroista vastasi viisi haastateltavaa, joista jokaisen mukaan eri osastojen toiminnassa on eroja toimintatavoissa silloin, kun lapsi tai nuori ei noudata sääntöjä. Tilanteessa, jossa lapsi ei noudata sääntöjä, käytetään joko rajoittamistoimenpiteitä kuten liikkumavapauden rajoittamista tai aineiden ja esineiden haltuunottoa tai kasvatuksellisia rajoituksia kuten ylimääräisten kotitöiden tekemistä, omaan huoneeseen ohjaamista tai tv-, tietokone- tai pelivuoron peruuttamista.

Lisäksi toimintatavat sääntöjä rikottaessa kaipaivat haastateltavien mukaan yhtenäistämistä. Sekä kasvatuksellisia rajoittamisia että lastensuojelulain määrittelemiä rajoitustoimenpiteitä käytettiin eri tavalla eri osastoilla ja toisaalta myös saman osaston sisällä eri tavoin sekä lapsesta että ohjaajasta riippuen. Aineistosta nousi esiin tarve yhteiselle foorumille, jossa olisi mahdollista keskustella asioista, jotka koskettavat koko nuorisokylää. Esimerkiksi tupakointi koettiin asiaksi, jonka suhteen tulisi jokaisella osastolla olla yhtenäinen toimintatapa:

*”tupakoinnist ki esimerkiks ni toisil tulee sanktioita ja toisil ei” -haastateltava
2-*

Yhteinen toimintatapa koettiin tärkeäksi lasten tasa-arvoisen kohtelun kannalta. Lisäksi kaksi haastateltavaa mainitsi, että on haasteellista pyrkiä perustelemaan lapselle, miksi tupakoinnista on seurannut tietty seuraamus, kun viereisen osaston lapsi ei ole saanut tupakoinnista seuraamuksia ollenkaan. Paasikiven nuorisokylästä puuttuu kuitenkin yhteinen foorumi, jossa yhteisistä säännöistä voisi keskustella. Eräs haastateltava mainitsi myös, että lasten kuuleminen asian suhteen saattaisi olla erittäin hedelmällistä.

”koska heiltä varmaan tulis heti puolentusinaa niinku epäkohtaa, joita he varmaan ajattelee että... et mistä me ollaan jääty paitsi, et mitä muut saa enemmän tai muuta” -haastateltava 3-

”Toinen osasto kieltää tupakoinnin ja toinen sallii sen.. esimerkiks.. se on aika radikaali ero kun aatellaan et osastoilla on samanikäisiä lapsia.. molemmilla..” -Haastateltava 7-

Toisaalta useissa haastatteluissa mainittiin myös, että osastojen erot ei-toivottuun käyttäytymiseen suhtauduttaessa ovat hyvä asia, sillä ne osoittavat, että lapsia kohdellaan yksilönä ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

on eroja että ja ja niin kuuluu ollakki, et minusta kuuluu, et ihan et, jokaisen kohdalla vois miettiä et mikä on se seuraamus ja mitä tämä lapsi niinku parhaiten ymmärtää sillä seuraamuksella.” -Haastateltava 8-

”joudutaan soveltaa varmasti niit sääntöjä sen.. ikäryhmänki tasoseksi” - Haastateltava 6-

7.5.2 Tuen ja kontrollin yhteensovittamisen haasteet

Tuen ja kontrollin yhteensovittamisen haasteita kartoittavaan kysymykseen vastasi viisi haastateltavaa. Kaikki haastateltavat näkivät haasteita näiden kahden aspektin yhteensovittamisessa. Lapsen tarvitsema ymmärrys, kyky olla aidosti empaattinen sekä aito kohtaaminen vaativat henkilökunnalta jaksamista ja hyvää työyhteisöhenkeä. Vastakohtana työssä jaksamiselle mainittiin ”leipääntyminen” omaan työhön, kynnistyminen sekä voimavarojen väheneminen. Voimavarana oman jaksamisen ylläpidossa mainittiin työtiimi:

”ymmärtäminen, välittäminen, jolloin se vaatii tota hirveen paljon jaksamista ja hirveen hyvää työyhteisöhenkeä.. onko se siellä sitä vai.. vai tuota.. ollaanko siellä työssä niinku.. tota.. onko siinä semmosta pientä tuota.. kynnistymistä, leipääntymistä.. omaan voimavarojen niinku ehkä vähä ehtymistä” - Haastateltava 1-

”yksin sä et oo täällä, yksin sä et niitä lapsia kasvata ja sit se työtiimi.. työtiimin tuki on aika.. aika iso” -Haastateltava 7-

Henkilöstöressurit mainittiin tärkeäksi tekijäksi kontrollin ja tuen yhteensovittamisessa. Esimerkkinä haasteellisesta tilanteesta mainittiin lapsen siirtymävaihe, jossa aikuisen mukanaolo esimerkiksi saattajan roolissa nähtiin tärkeänä. Jokainen lapsi tarvitsee myös tukea yksilöllisesti eri tavalla, jolloin ohjaajan tulee pohtia, miten jakaa tukeaan yksilöllisesti, mutta samalla oikeudenmukaisesti.

”niin erityyppisiä lapsia.. et osa on semmonen et tarvitsee tukea kaikissa päivittäisissä toiminnoissa.. jopa vessassa käymisessä.. ja sitte taas on semmosia jotka.. tarvitsis tukea niinku.. pikkusen isommissa asioissa” -Haastateltava 6-

”ni toimis mahdollisimman oikeudenmukaisesti” -Haastateltava 4-

”on haastellinen tällöinen siirtymävaihe.. johon jokainen tarvitsisi erityistä tukea.. esimerkiksi saattamista tai kuljettamista tai valvomista ja.. toisaalta sitte taas niinku se.. henkilöstöresurssi siihen että päästään niinku.. esimerkiksi kuljettamaan tai.. hakemaan kotilomilta ja.. kontrolloimaan sil taval sitä lähtemistä ja tulemista.. et ne sujuis ni se.. se on niinku ainaki yks semmonen pulma” -Haastateltava 6-

Haastateltavat pohtivat paljon myös omaa rooliaan. Toisaalta lapsen kanssa voi olla hauskaa, mutta hauskanpidosta huolimatta tulee ylläpitää rajaa sen suhteen, että aikuinen ei ole lapsen kaveri, vaan ennemminkin rajat määrittävä aikuinen. Aika-ajoin lapsen ja aikuisen näkemykset siitä, mikä on lapselle parasta, ovat ristiriidassa keskenään. Tällöin aikuisen tehtäväksi jää ohittaa lapsen vastustus.

*”ei olla kavereita.. et ollaan kuitenkin niitä kasvattajia ja ollaan aikuisia” -
Haastateltava 4-*

*”monestihan sit tietysti ohjaajan ja aikuisen näkemys saattaa olla hieman eri ku esimerkiks sen lapsen näkemys siitä et mitä se sillä hetkellä tarvii.” -
Haastateltava 7-*

Toisaalta haastatteluissa myös mainittiin inhimilliset, normaaliin arkielämään kuuluvat piirteet, kuten lapsen tai nuoren oikeus huonoon päivään. Eräs haastateltava pohti myös, että onko esimerkiksi lapsen ja aikuisen poikkeavat näkemykset mitenkään erikoinen tilanne verrattaessa normaaliin perheeseen.

”kaikil on huonoilto.. huonoja päiviä.. saa myös olla lupa kiukutella ja olla niinku.. ei aina tarvii käyttäytyykään moitteettomasti” -Haastateltava 4-

”mut et onko se nyt sit sen ihmeempi haaste ku normaali perheessäkään.. et kyl se varmasti useesti menee niin että se aikuinen kasvatuksellisesti on eri mieltä ku lapsi sen lapsen parhaasta.” -Haastateltava 7-

”se mikä päällimmäisenä pitäisi näkyä meidän työssä on se tuki ihmiselle ja se inhimillinen ymmärtäminen niinku sekä niinku suhteessa vanhempiin, että nimenomaan näihin hoidettaviin” -Haastateltava 8-

Lisäksi haastateltavat pohtivat oikeudenmukaisuuden ja johdonmukaisuuden tärkeyttä. Ohjaajan tulee välittää lapsesta ja osoittaa lapselle, että aikuinen on häntä varten ja on aidosti kiinnostunut juuri hänen elämästään. Samanaikaisesti ohjaaja asettaa rajat ja ”pysyy päätöksessään”.

”ku luottamus on niinku...kasvanu ja sitte jotenkiihan se vanhemmatki hyväksyy sen kontrollin...ja lapset, mä en tiedä hyväksyykö lapset sitä koskaan, mutta se on...he ovat lapsia ja me ollaa aikuisia ja et...heidät on tänne sijoitettu sitä varten et me hoidetaa heitä parhaan mukaan, parhaalla mahdollisella tavalla ja se kontrolli kuuluu tähän...hommaan myös.” -Haastateltava 8-

7.5.3 Kristillisten arvojen näkyminen arjessa

Paasikiven nuorisokylän kristillisen arvopohjan näkymistä arjessa kysyttiin seitsemältä haastateltavalta. Suurin osa haastateltavista totesi, että kristillisyyden ja ennen kaikkea konkreettinen kristillinen toiminta, ovat kylässä vähentyneet viime vuosina huomattavasti.

Aiemmin kristillisyyden vaikutti Paasikiven nuorisokylän toimintaan vahvemmin. Se näkyi hartaushetkinä kappelissa, jumalanpalveluksen seuraamisena sunnuntaisin tv:stä ja esimerkiksi työntekijät veloitettiin rukoilemaan lasten kanssa iltaisin.

Nykyisin kristillisen arvopohjan koettiin olevan enemminkin taustalla vaikuttava ja yleismaailmallinen. Kaksi haastatelluista toi esille sen että koko länsimaalainen kulttuuri perustuu kristinuskoon ja yksi haastateltavista totesi koko sosiaalityön ja ihmisten auttamisen perustuvan kristilliselle arvopohjalle. Yksi haastateltavista koki kristillisen arvopohjan olevan verrattavissa humanistiseen arvopohjaan.

”...ikään kuin kristillisen arvopohjan perustana toimii koko.. esimerkiksi Suomen valtio.. tai ylipäätensä koko muu maailmakin.. sä arvostat lähimmäistä ja.. no tätä ihan tämmöstä perusasiaa et ei se.. ne arvot näkyy täällä niinku näkyy yhteiskunnassakin...” -Haastateltava 7-

”Kristillinen arvopohja, joo ku mun mielest se oikeesti oo niinku sama ku humanistinen arvopohja että, että tota mä oon miettiny sitä et onks se sit joten-

ki erilainen, että tota kai semmonen niinku toisen kunnioittaminen et sitä toisesta ihmisestä välittämistä ja sit et ollaan niinku tasa-arvosia kaikki ja lasten vanhemmatki et vaikka ne olis minkälaisia ni ne on ihan tasa-arvoisia ihmisiä ja niiden elämä on ihan yhtä arvokas...” -Haastateltava 2-

Konkreettisesti kristillinen arvopohja näkyy haastateltavien mukaan toisten kunnioittamisena, arvostamisena, kohtaamisena, hyväksymisenä ja ihmisten tasa-arvoisuutena. Lisäksi kolme haastatelluista nimesi erikseen toisista ihmisistä välittämisen ja lähimmäisen rakkauden. Uskonnollisille rituaaleille ei nähty tarvetta, mutta esimerkiksi kolme haastateltavista toi esille, että mikäli lapsi haluaa esimerkiksi rukoilla iltarukouksen, on ohjaaja siinä mukana. Minkäänlaista pakottamista rituaaleihin ei saa olla, mutta joitakin perinteitä, kuten joulukirkko ja pääsiäishartaus haluttiin säilyttää.

Haastateltavista kolme koki tärkeäksi sen, että työssä toteutetaan ja kunnioitetaan kristillisiä arvoja ja niihin sitoudutaan. Työntekijöiltä toivotaan myös tietynlaista suhtautumista kristillisyyteen, niin että ei ainakaan vastusteta kristinuskon periaatteita. Lisäksi työntekijöillä on oltava valmius keskustella hengellisistä asioista ja voidaan myös kertoa mitä hyvää kristinuskovo voi tuoda elämään.

*”...todennäköisesti niinku näkyäki koska... se henkilökunta joka tänne on ha-
keutunu ni on tienny sen ja.. toivottavasti niinku pystyy työskentelemään niit-
ten.. arvojen mukaan.” -Haastateltava 6-*

*”...ni ainahan meidän pitää olla valmiudessa keskustelea hengellisistä asioista-
ki, et sehän kuuluu niinku ihmisen elämän syvimpiin kysymyksiin...” -
Haastateltava 8-*

Haastateltavat toivat esille, että Paasikiven nuorisokylä on nykyisin monikulttuurinen laitos ja senkin vuoksi työntekijöiden on hyväksyttävä kaikki uskonnot. Maahanmuuttajataustaisia asiakkaita tulee kohdella tasa-arvoisesti muiden kanssa ja kunnioittaa heitä heidän omista lähtökohdista.

*”...täällä pitää hyväksyä kaikki uskonnot.. ja meillä on maahanmuuttajia täällä
ollu kautta aikojen ja on edelleen.. muslimeja.. muita uskontoja.. eikä me
saada tota heitä.. heitä pitää kunnioittaa heidän omista lähtökohdistaan läh-
tien.. me ei saada puhua täällä ketään niinku ympäri kristityks...” -
Haastateltava 1-*

7.5.4 Hyvän vuorovaikutussuhteen muodostaminen ja ylläpitäminen

Seitsemän haastateltavaa vastasi kysymykseen kuinka hyvä vuorovaikutussuhde lapseen ja hänen perheeseensä luodaan. Kaksi haastatelluista mainitsi työntekijän kyvyn ammatilliseen kohtaamiseen tärkeäksi osaksi vuorovaikutussuhteen luomista. Neljä haastateltavaa nosti esiin kuuntelun ja ymmärtävyyden tärkeyden. Lisäksi haastatteluissa nousi esille dialogisuus, kunnioitus, arvostus sekä työntekijän aito kiinnostus ja välittäminen sekä niiden osoittaminen.

”...työntekijän tapa kohdata ammatillisesti se lapsi, asiakas sillä tavalla että hyväksyy hänet ensinnäki.. ja tota.. ymmärtää häntä..” -Haastateltava 1-

”...ehkä se ymmärrys sitä ihmiselämää kohtaan.. sitä ei kai liikaa voi harjotella.. mut et sehän siel taustalla pitää olla, jotta sulla on mahdollisuus rakentaa hyvää vuorovaikutusta...” -Haastateltava 7-

Hyvän vuorovaikutussuhteen luomiseen vaaditaan työntekijältä myös suvaitsevaisuutta, erilaisten ihmisten ja elämänkohtaloiden ymmärtämystä ja hyväksymistä sekä omien ennakkoluulojen ja -asenteiden tunnistamista.

”...ja suvaitseva persoona mun mielest on niinku hyödyks siinä työssä että.. että.. tässä työssä että.. valmis kohtaamaan erilaisia lapsia ja erilaisia vanhempia ja.. hyväksymään ne semmosenaan ja.. niinku sitte löytää kaikist niit hyvii puolia...” -Haastateltava 4-

Haastatteluissa korostettiin myös avoimen vuorovaikutuksen merkityksen tärkeyttä ja sitä, että asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä. Avoimuus ja toisaalta taas tietynlainen sensitiivisyys ja hienovaraisuus asioista keskusteltaessa tulivat myös esille haastatteluissa. Aikuisen teoilla ja sanoilla voi olla kauaskantoiset vaikutukset lapsen itsetunnon kehitykselle.

”ainaki ite pyrin yleensä aika.. puhumaan asioista ihan niinku niiden asioiden oikeilla nimillä.. riippuen tietenki taas siitä et minkä ikänen lapsi on ja.. on välillä valkosia valheitakin.. kerrotaan, jos on tarvis” -Haastateltava 4-

”...miten herkkiä nää lapset on nimenomaan sille et ku heille on niin suuri.. ja voimakas se arvottomuuden ja turvattomuuden tunne.. niin se että miten paljon omahoitaja voi tehdä paha niinku puhumalla.. tai niinku tajuamattaan.. sitä et miten niinku jostain asioista puhuu.. tai miten jostain asiast sanoo.. et-

tä-- et hyvin hienovarainen, sensitiivinen täytyy monesti olla” -Haastateltava 3-

Hyvän vuorovaikutussuhteen muodostaminen lapsen kanssa edellyttää myös lapsen voimavarojen ja lähtökohtien huomioimista. Lapsilta ei voida odottaa liikoja, mutta hänen kykyjään ei voida myöskään väheksyä. Tärkeää on myös se, että tavoitteet asetetaan lapsen voimavaroista ja lähtökohdista alkaen.

Myös oman persoonan käyttäminen työvälineenä mainittiin haastatteluissa sekä se, että työntekijän on asetettava omana itsenään lapsen rinnalle. Aikuisen tehtävänä on kutsua lasta suhteeseen, jokainen omalla tavallaan ja omaa persoonaansa käyttäen.

”...et.. pyrkis olemaan kuitenkin aikalailla oma.. oma itensä.. ja myös hyödyntää sitä omaa persoonallisuutta...” -Haastateltava 4-

”...lapseen saadaan suhde sillä tavalla että asettuu omana itsenään sen lapsen rinnalle ja aikuisena itsenään...empaattisena...ja niinku kutsuu sitä siihen suhteeseen tavalla tai toisella et jokaisellahan meillä on ne...omat tapamme ja omat taitomme siihen...” -Haastateltava 8-

Kahdessa haastattelussa todettiin, että hyvän vuorovaikutussuhteen muodostamisen edellytyksenä on työntekijän oman ammattitaidon ylläpitäminen ja työn reflektointi. Tätä varten tarvitaan jatkuvaa kouluttautumista, työnohjausta sekä työryhmän kanssa keskustelua. Työntekijän on oltava sinut itsensä kanssa eikä hän saa niin sanotusti hoitaa itseään asiakkaiden kautta. Työntekijän ammattitaitoa on tarkoituksenmukaisen läheisyysuhteen ja luottamuksen luominen siten, että ei mene kuitenkaan liian ”lähelle” asiakasta: molemminpuolista riippuvuussuhdetta tulee välttää. Jatkuva oman ammattitaidon ja työorientaation reflektoinnin tärkeys mainittiin myös useassa haastattelussa.

”koko ajan pitäis niinku olla hereillä ja kyseenalastaa sitä omaa toimintaa” -Haastateltava 3-

”pitää jokaisen kattoo itteensä peilii et pystyy ne vanhemmat ottaa mukaa tähän kasvatustyöhön” -Haastateltava 2-

Hyvän vuorovaikutussuhteen rakentaminen ja ylläpito edellyttää työntekijältä pitkäjänteisyyttä mutta myös epäonnistumisten hyväksymistä ja niistä ylitse pääsemistä. Eräs haastateltava kuvasi vuorovaikutussuhteen alkua haastavimmaksi vaiheeksi suhteen muodostamisessa. Vuo-

rovaikutussuhteen alussa luottamusta ei ole vielä syntynyt ja esimerkiksi perhe, josta lapsi on huostaan otettu, käy lävitse erilaisia tunteita.

*”...ja sit hyväksytään et se vie aikaa ja välillä tulee takapakkeja.. ja voi viedä pitkänki ajan.. ja sitten se edellyttää että kestää, sietää sen ajan...” -
Haastateltava 1-*

”... kokemuksen mukaan perheiden kanssa työskentelyn alottaminen on hankalaa.. et siihen liittyy niin paljon kaikenlaisia tunteita mitä sieltä perheestä nousee.. häpeää ja pettymystä ja vihaa lastensuojelua kohtaan ja niin edespäin että.. toisaalt niinku aika ku sen alkukangertelun läpi pääsee.. sillä arvostuksella ja.. positiivisuudella ni mä uskon et sil on ihan hyvä pohja sit taas jatkaa sitä työskentelyä sen perheen kanssa..” -Haastateltava 6-

Perheeseen luotavan vuorovaikutussuhteen merkitystä korostettiin jokaisessa haastattelussa. Työntekijän tehtävänä on rakentaa siltaa vanhempiin niin, että vanhemmat ymmärtäisivät sijaishuollon työntekijöiden olevan lapsen puolella ja ajattelevan hänen parastaan. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että vanhemmat on nykyään otettu paremmin rinnalle mukaan. Mitä parempi suhde vanhempiin saadaan luotua, sitä enemmän lapsi siitä hyötyy. Työntekijä saa toimivan suhteen luotua olemalla tavallinen ihminen asettumatta lapsen tai hänen perheensä yläpuolelle.

*”...se nyt tietysti riippuu perheestä että mut että tavallisena ihmisenä...ei yläkulmasena asiantuntijana kontrolloijana ja toisten elämien mestaroina ni semmosesta näkökulmasta ei pitäis ikinä lähestyä perhettä vaan sitä että aha tää on niinku tällä on tämmönen elämä ollu ja tää on tässä hetkessä...” -
Haastateltava 8-*

Haastatteluissa kysyttiin myös työntekijöiden valta-aseman vaikutuksesta työskentelyyn. Lähtökohtaisesti haastateltavat kokivat olevansa tasavertaisia lasten ja heidän vanhempiansa kanssa, mutta todellisuudessa työntekijän vallalla on suuri merkitys. Haastateltavat pohtivat vallankäyttöä ja valta-asemaansa suhteessa lapsiin ja heidän perheisiinsä näin:

*”...Vaikka me haluttais ajatella et me ollaan samalla viivalla näitten lasten kanssa ja näitten vanhempien kanssa ni eihän me olla.. ei me olla ikinä.. koska me edustetaan niitä viranomaisia ja me edustetaan niinku sitä.. päätöksiä tekevää taho.. meillä on aivan suunnaton valta..--
et se ei saa olla niinku se vallankäyttö ei saa olla työväline”. -Haastateltava 3-*

”No ei se välttämättä aina oo ihan tasapuolista ja.. ja kyllä sitte on.. on tilanteita missä esimerkiksi omahoitaja voi mun mielest aika mielivaltaisesti vaikuttaa lapsen elämään ja.. ihan niinku siihen arkeenki.. mikä sit.. on tilanteita missä joskus tekis mieli kysyy et miks ihmeessä..” -Haastateltava 7-

Eräässä haastattelussa valta-aseman nähtiin heikentävän mahdollisuuksia tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen lapsen perheen kanssa. Monesti sijaishuollon työntekijä on juuri se, joka joutuu rajoittamaan perhettä ja käyttämään valtaa. Haastateltava pohtikin, että valta-aseman käytön siirtäminen esimerkiksi kokonaan sosiaalityöntekijälle, saattaisi antaa ohjaajille paremmat mahdollisuudet muodostaa tasa-arvoinen dialogi lasten perheisiin.

”Meilhän on hankala rooli koska.. toisinaanhan me joudutaan olemaan siihen perheeseen päin juuri se joka käyttää sitä valtaa ja rajottaa..--- ni.. niissä niinku.. mä toivoisin niinku että se ois just siellä sosiaalityöntekijän puolella ennemminkin niinku tämmönne perheeseen kohdistuva vallankäyttö.. jotta me pystyittäis siihen tasavertaseen työskentelyyn.. mikä must ois niinku.. tai oikeestaan onkin se lähtökohta...” -Haastateltava 6-

7.6 Työmenetelmät Paasikiven nuorisokylässä

Haastattelurungossa työmenetelmät sijoittuvat teeman ”kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen osana arjen kasvatustyötä” alle. Koska erilaisia työmenetelmiä käsittelevä aineisto kasvoi suhteessa muuhun aineistoon erittäin suuresti, on tulokset esitelty omana otsikkonaan. Työmenetelmien käyttämistä kartoitettiin kysymällä, miten Paasikiven nuorisokylän nimetyillä työmenetelmillä, eli omaohjaajatyöllä, perhetyöllä, verkostotyöllä sekä suunnitelmallisuudella tuetaan lapsen kasvua. Pyysimme haastateltavia pohtimaan erityisesti omaohjaajuuden merkitystä lapsen kasvun kannalta ja kuvailemaan perhetyön tekemistä käytännössä. Pyysimme haastateltavia myös kertomaan työmenetelmien käytön haasteista ja toisaalta toimivuudesta. Kysyimme myös Umbrella - itsenäistymiskansion käytöstä, mutta siitä saatu aineisto jäi vähäiseksi.

7.6.1 Perhetyö Paasikiven nuorisokylässä

Erityistyöntekijä Pirjo Käyhkön ammattitaito koettiin tärkeäksi ja perhetyö yleensä erittäin merkitykselliseksi lapsen hoidon kannalta. Perhetyö käsitettiin vanhempien intensiiviseksi mukanaoloksi lapsen hoitoprosessissa. Konkreettisesti vanhempien mukanaolo hoitoprosessissa

sisältää ohjausta, neuvontaa, keskustelua, vierailuja ja lasta koskevien asioiden yhteistä jakamista. Perhetyötä tehdään myös arviointivaiheessa, jolloin vanhempia haastatellaan ja heidän vanhemmuuttaan arvioidaan. Perhetyö voi olla toiminnallista. Paasikiven nuorisokylällä on vapaa-ajan viettopaikkana Rantakoti, jossa erityistyöntekijä voi järjestää esimerkiksi toiminnallista perhetyötä. Toisaalta resurssien vähäisyys vaikuttaa myös perhetyön tekemiseen.

”on erityistyöntekijä pitänyt sellaisia.. semmosia saunailtoja vaikka äidin ja lasten kanssa ku on ollu vaikeutta äidillä sitte toimia lapsen kanssa.. olla kontaktissa.. ylipäänsä.. niinku olla lapsensa kanssa.. ni siin on yritetty sit sillei erilaissa ympäristössä sitte saada heitä niinku lähemmäs” -Haastateltava 1-

Erityistyöntekijän tekemän perhetyön lisäksi perhetyötä tehdään myös osastoilla. Osastoilla tehtävän perhetyö on kuitenkin riippuvainen omaohjaajan aktiivisuudesta. Käytännössä perhetyötä tehdään osastolla siten, että lasten vierailut kotona pyritään mahdollistamaan. Lisäksi omaohjaaja on puhelimitse yhteydessä lapsen vanhempiin. Osastolla tehtävä perhetyö koettiin kuitenkin erittäin vähäiseksi.

*”meidän osastolla esimerkiks viedään lapsia sit välillä.. vaik ois ehkä kunto.. ei ehkä maailman paraskaan.. mut että jos sen lapsen edun mukasta on.. katsotaan.. tavata vanhempia.. ni sit sitä lähetään käyttämään siellä..” -
Haastateltava 7-*

”aika vähän osastolla on perhetyötä..” -Haastateltava 6-

Perhetyössä suurimpana haasteena nähtiin ohjaajan rooli suhteessa lapsen biologisiin vanhempiin. Ohjaaja pyrkii muodostaman hyvän, luottamukseen pohjautuvan vuorovaikutussuhteen lapsen vanhempiin, mutta samalla ohjaajan tehtäviin kuuluu asettaa myös vanhemmille tietynlaiset rajat. Tavoitteena onkin löytää tasapaino kasvatuskumppanuuden ja toisaalta valta-aseman välille.

”Kuinka paljon sieltä perheeltä tulee lasta suojella.. et kuinka vahingollista se yhteydenpito voi olla .. et mikä on sit se sellanen järkevä kultanen keskitie että milloin se lapsi voi hyvin” -Haastateltava 3-

*”osan vanhemmat on semmosii et heidän kans pystyy hyvinkin tehdä yhteistyötä.. tai sit siel on ehkä.. ehkä isovanhemmat tai.. tai sisaruksia.. mut et se on aika paljon sidottu se perhetyö siihen että mikä on vanhempien kunto” -
Haastateltava 7-*

Aina tuloksellisen perhetyön tekeminen ei kuitenkaan onnistu. On tilanteita joissa perhetyön tekeminen on erittäin hankalaa, ellei jopa mahdotonta. Lapsen huostaanottoon liittyvät negatiiviset tunteet saattavat projisoitua työntekijään, jolloin vastakkainasettelu korostuu. Pyrkimys on kuitenkin toimia kasvatuskumppanuudessa lapsen vanhempien kanssa. Ensisijaisesti kuitenkin aina pyritään toimimaan vuorovaikutussuhteeseen lapsen vanhempien kanssa. Perhetyön tärkeys ilmenee myös verbaalisella tasolla:

”puhutaan vanhemmista sillä tavalla että tietyl tavalla niinku olennaisena osana tätä työtä” -Haastateltava 3-

”että siin kuitenkin ollaan niinku jo valmiiks vähän vastakkain.. ja vähän semmoses niinku siin.. aikuiset nää ja nää perheenjäsenet tietenki, joilta on lapsi otettu huostaan, ni varmasti käy niin paljon kaikkii tuntemuksia läpi.. on helppo sitte näihin.. meihin sitte ku me ollaan niitä sijaisvanhem.. jollain tavalla sijaisvanhempia, ku ollaan sijaiskasvattajia.. ni kohdistaa sit kaikki.. kaikki negatiiviset tunteet” -Haastateltava 4-

7.6.2 Verkostotyö ja sen haasteet

Verkostotyön merkitys haastatteluissa jäi hyvin vähäiseksi. Tarve verkostotyölle nähtiin lapsesta riippuvana. Verkostotyön nähtiin keskittyvän pääasiassa viranomaisverkostojen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteistyöverkostoina mainittiin sosiaalitoimi, terapeutti, koulutoimi ja muut lasta hoitavat tahot. Verkostotyön nähtiin olevan erittäin paljon omaohjaajan resursseista ja aktiivisuudesta riippuvaista.

”verkostotyötähän tehään niinku.. sosiaalitoimen ja hoitavien tahojen ja terapeuttien ja.. näiden kanssa” -Haastateltava 6-

”niinkun monella lapsellahan se verkosto on aika onneton tänne tullessaan.. mut että kylhän se ajatus on että heti kun lapsi tänne tulee niin sitä aletaan kartottaa” -Haastateltava 3-

Ohjaajan kyky tehdä verkostotyötä nähtiin edellytyksenä sille, että ohjaaja voi ajaa lapsen etua. Verkostotyö vähentää päällekkäisyyttä eri viranomaisten toiminnassa, jolloin vapautuu resursseja muuhun toimintaan. Haasteina verkostotyössä mainittiin se, että myös verkostotyö on paljolti omaohjaajan aktiivisuuden varassa. Myös esimerkiksi psykiatrisen hoidon saaminen lapselle mainittiin olevan ajoittain hankalaa.

7.6.3 Suunnitelmallisuus alati keskeneräisessä työssä

Suunnitelmallisuuden konkreettisimmaksi ilmenemismuodoksi arjen työssä mainittiin kasvatuseuvottelut ja niissä tehdyt kasvatussuunnitelmat, jotka muodostavat raamit työnteolle. Suunnitelmallisuuden nähtiin merkitsevän ohjaajien työn suunnitelmallisuuden lisäksi myös lapsen ohjaamista suunnitelmallisuuteen oman elämänsä suhteen. Vakituinen henkilökunta ja sitoutunut työryhmä mainittiin suunnitelmallisuuden edellytyksiksi. Suunnitelmallisuuden tavoitteena on tarkastella lapsen elämää pidemmässä ajallisessa kontekstissa.

”ei ajatella vaan seuraavaa viikkoo tai seuraavaan kesään vaan niinku mietitään sit sitä että kun tää peruskoulu päättyy ja kun.. kun tää lapsi valmistuu ammattiin ja.. ja jotenki myös se että sitä sen lapsen ja nuoren kanssa sitä asiaa mietitään ja jotenki pohjustetaan sitä et hän on.. sit ku niitä päätöksiä täytyy tehdä ni hän on mahdollisimman valmis siihen” -Haastateltava 3-

Toisaalta suunnitelmallisuus arjen työssä mahdollistaa myös yhtenäisen jatkumon ja johdonmukaisuuden henkilökunnan toiminnassa.

”no suunnitelmallisuus on niinku ylipäättänsä tässä työssä ku tehdään vuorotyötä ni se on äärettömän tärkeä et jos et suunnittele niin mitään ei kerkee tapahtua sä huomaat että kuuden viikon lista meni aha et kerennykkää mitää tehdä...elikkä omahoitaja työssä se suunnitelmallisuus tarkoittaa sitä että jos et kirjaa ylös tonne vaik päiväkirjaa et haluaa tehdä.. et haluaa pitää omaohjaajatunnin ni semmosta tuntia ei koskaan tule koska täs työssä on sata työtä tämmöses työssä niin ku sata muuta asiaa mikä vetää niinku sen huomion --- mitä suunnitellisempi ja mitä ennakoitumpi on tavallaa se meidän asenne ja...ja suhde siihen työhön ni sen parempi jälki” -Haastateltava 8-

Erään haastateltavan mukaan suunnitelmallisuus Paasikiven nuorisokylässä ei ole tällä hetkellä niin hyvällä tasolla, kuin olisi mahdollista. Suunnitelmallisuuden nähtiin olevan verrannollista henkilöstön koulutustaustaan, sillä tietyissä sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa suunnitelmallisuutta korostetaan enemmän kuin toisissa. Lasten osallisuuden lisäämistä erityisesti suunnitelmallisuuden suhteen toivottiin myös. Yhtenä haasteena suunnitelmallisuudelle mainittiin työn jatkuva keskeneräisyys.

”siin on kans omat haasteensa että tuntuu et tää työ on aika keskenerästä koko ajan että.. et on vaikeeta niinku.. vaikeeta sitte niinku.. mä sanoin jo aikasemmin ni.. ni et se niinku työntekijöiden keskinen yhtenäinen linja ja.. yh-

denmukasuus siinä työssä ni.. siin on haasteita paljon ja se ei ihan aina toteudu ni sit se suunnitelmallisuus” -Haastateltava 4-

Lapsen tai nuoren näkökulmasta suunnitelmallisen työorientaation tarkoituksena on valmentaa lasta tulevaan elämään yhteiskunnassa.

”sitä lapsen ohjaamista siihen suunnitelmallisuuteen ja siihen oman elämän niinku rakentamiseen” -Haastateltava 3-

7.6.4 Omaohjaajuus muiden työmenetelmien mahdollistajana

Omaohjaajuus nousi aineistossa Paasikiven nuorisokylän keskeisimmäksi ja merkityksellisimmäksi työmenetelmäksi. Omaohjaajuuden nähtiin toimivan ”avaimena” muiden työmenetelmien käyttämiselle. Omaohjaaja vastaa arkipäivän asioista, kuten vaateostoksista mutta myös hoidon terapeuttisesta puolesta. Omaohjaajuuden nähtiin lisäävän työn mielekkyyttä. Omaohjaajuus koettiin omassa työssä työmenetelmäksi, johon voi itse vaikuttaa eniten. Lisäksi verkostotyö, suunnitelmallisuus ja perhetyö ovat pitkälti omaohjaajan vastuulla.

”Omaohjaajatyö... sehän on varmaan niinku kaikkein palkitsevin täs työssä” -Haastateltava 6-

Haastateltavat pohtivat myös omaohjaajuuden merkitystä lapsen kannalta. Omaohjaajuuden nähtiin antava lapselle tämän tarvitsemää ja haluamaa jakamatonta huomiota. Omaohjaaja tuntee lapsen parhaiten ja hoitaa lapselle tärkeitä asioita.

”lapselle on joku se oma.. semmonen oma aikuinen.. jota ei aina tarvii jakaa sitte toisten kanssa” -Haastateltava 4-

Omaohjaajatyö antaa lapselle mahdollisuuden muodostaa luottamukseen perustuva ja pysyvä suhde aikuiseen, jonka kanssa voi harjoitella kiintymyksen osoittamista ja joka siten parantaa lapsen kiintymyssuhdetta. Lisäksi omaohjaaja toimii puolestapuhujana ja asiantuntijana lapsen asioista keskusteltaessa esimerkiksi verkostotyöhön liittyvissä kokouksissa. Omaohjaaja mainittiin myös tärkeänä esimerkkinä lapselle.

”omaohjaajan tehtävä on edistää kaikella tavalla sen lapsen hoitoa.. se.. se on.. pitkälti myös omahoitajasta kiinni että.. minkätyyppistä hoitoa se.. lapsi

voi saada... koska se on ihminen, joka istuu siellä palavereissa ja joka puhuu sen lapsen puolesta tai.. sen lapsen hoidon puolesta” -Haastateltava 6-

”joo, no jos ajattelee omaohjaajatyötä ni sehän on tämän tämän tuota työn niinku se ehdoton ykkönen että se niinku...että et suhteessa lapset ovat haa-voittuneet niin suhteessa he myös paranevat” -Haastateltava 8-

Omaohjaajuuden merkittäväksi haasteeksi mainittiin luottamussuhteen muodostamisen lisäksi työhön resursoitu aika. Omaohjaajatuntien vähyys nähtiin haasteena, sillä nämä tunnit kuluvat usein arkipäiväisten asioiden hoitamiseen, jolloin aikaa omaohjaajasuhteen rakentamiselle ja ylläpidolle jää vähemmän. Lisäksi resursoinnin vähyden mainittiin toimivan esteenä erilaisten omaohjaajatyöskentelyyn tarkoitettujen työvälineiden käytölle. Toisaalta eräissä haastattelussa mainittiin myös, että tarpeellisten resurssien mahdollistuminen saattaa osittain olla seurausta myös ohjaajan omasta aktiivisuudesta. Lisäksi luottamussuhteen synnyttäminen lapsen ja omaohjaajan välille mainittiin haasteena.

”että kyllähän se ihan hirveesti on sen yhen aikuisen harteilla” -Haastateltava 3-

”välil tuntuu ettei oo riittävästi omaohjaajatyöhön aikaa” -Haastateltava 4-

”tääll on aika vähän noit omaohjaajatunteja” -Haastateltava 6-

7.6.5 Kokemuksia Umbrella -itsenäistymiskansion käytöstä

Umbrella - itsenäistymiskansion käytöstä haastateltavilla oli kokemuksia vaihtelevasti. Viides-tä kysymykseen vastanneesta ohjaajasta kolme ei ollut käyttänyt itsenäistymiskansiota työvä-lineenä ja kaksi vastanneista oli käyttänyt vähän. Myös lasten suhtautuminen Umbrella - kan-sion täyttämiseen vaihtelee. Pääsääntöisesti lapset ovat kuitenkin suhtautuneet positiivisesti itsenäistymiskansion täyttämiseen. Umbrella - kansio koettiin hyväksi työvälineeksi, jota käy-tetään liian vähän. Eräs haastateltava oli Umbrella - itsenäistymiskansion sijasta käyttänyt elämäkirjaa ja valokuva-albumia nuorten lasten kanssa.

”se on kyllä hirveen hyvä väline.. ja se on tosi tärkeä lapselle” -Haastateltava 1-

”jälkikäteen omahoidettava on tullu sanomaan et muistaksä ku puhuttiin siit et mä oon ollu pienenä tämmönen ja tämmönen.. ja itseasias se elämäkirja

on ollu.. jotenki tälle mun omahoidettavalle niin tärkeä et se pyytää sitä vähän välii.. et voiksä taas tuoda sen mun elämäkirjan ja hän halua näyttää sen kaikille tutuille ja sukulaisille ja hoitajille.. et katellaanko mun elämäkirjaa”
-Haastateltava 6-

Itsenäistymiskansion työstäminen mahdollistaa lapsen kuulemisen, auttaa lasta löytämään positiivisia mielikuvia lapsuudestaan sekä löytämään oman ”juurensa”. Lisäksi kansion avulla lapsen on mahdollista oppia ymmärtämään itseään ja toisaalta myös omia vanhempiaan sekä rakentaa positiivisia mielikuvia omasta lapsuudestaan. Omaohjaajan kanssa työstettävän kansion täyttäminen antaa lapselle mahdollisuuden jakaa henkilökohtaisia asioitaan omaohjaajan kanssa ja sitä kautta rakentaa luottamusta. Umbrella - kansiota työstettäessä lapsi voi käydä läpi erilaisia tunteita ja käsitellä juuri hänelle tärkeitä asioita.

”ni siitä elämästä tulee sit kokonainen, käydään läpi sitä menneisyyttä et misä sitä on syntyny” -Haastateltava 2-

”ku monella näillä lapsillahan niitä ei oo.. se on niinku hylätty tai ei oo sitä.. se on yhtä mustaa aukkaa se.. on vaan ne negatiiviset kokemukset, mitkä on jääny päällimmäiseks.. ne hylätyks tulemisen tunteet ja pettymyksen tunteet.. ja on sekasin sen oman itensä kanssa.. että kuka mä oon ja mistä mä tuun..” -
Haastateltava 1-

Itsenäistymiskansion täyttämiseen liittyvinä haasteina nähtiin toisaalta resurssien riittämättömyys ja toisaalta kansion sopimattomuus erityisen nuorille lapsille. Kahdessa haastattelussa todettiin, että itsenäistymiskansiota tulisi käyttää työvälineenä useammin. Kuitenkin omaohjaaja-aikaa nähtiin olevan niin vähän, että sen riittäminen kansion täyttämiseen nähtiin hankalaksi.

”mut sit sille pitää sit olla sitte myöski aikaa.. ja hetkiä sillä tavalla et ois niitä omahoitajatunteja.. ja sellasta kahdenkeskistä aikaa, jota on osastolla aika vähän” -Haastateltava 3-

”ei käytetä meillä riittävästi” -Haastateltava 1-

7.7 Näkemyksiä osastojen välisestä yhteistyöstä Paasikiven nuorisokylässä

Viimeinen kysymys osastojen väliseen yhteistyöhön liittyen, ei alun perin ollut haastattelurungossa. Ensimmäisten haastattelujen myötä kävi kuitenkin ilmi, että yhteistyössä nähdään

olevan paljon haasteita ja kehittämistarpeita. Tämän vuoksi lopuissa haastatteluissa kysyttiin ohjaajien näkemyksiä Paasikiven nuorisokylän osastojen välisestä yhteistyöstä. Kysymykseen osastojen välisestä yhteistyöstä vastasi neljä haastateltavaa.

Haastatteluissa mainittiin, että toiselta osastolta voi pyytää apua ja että jonkin verran yhteistyötä on esimerkiksi soittelukonsteissa. Yhteistyön mainittiin olevan hyvää ja toista kunnioittavaa ja että yhteistyö toimii. Erityisesti kiinnipitotilanteissa on soitettu toiselle osastolle ja pyydetty apua.

”käytiin auttamassa toisiamme koska tiedettiin et meil on kummallakin se taito siihen kiinnipitämiseen.. ku niit tilanteit oli ollut paljon” -Haastateltava 6-

Haastatteluissa ilmeni kuitenkin, että osastojen välinen yhteistyö on jakautunut neljän osaston välillä siten, että osaston B ja C tekevät yhteistyötä enemmän ja osastot A ja D pyrkivät tekemään osaltaan yhteistyötä. Osastoilta B ja C haastatellut työntekijät näkivät osastojen välisen yhteistyön toimivampana kuin osastojen A ja D haastateltavat. Oletettavissa on, että rakennusten fyysiset etäisyydet vaikuttavat yhteistyöhön huomattavasti. Osastot B ja C sijaitsevat fyysisesti hyvin lähellä toisiaan, kun taas osastot A ja D sijaitsevat kauempana toisistaan sekä osastoista B ja C.

Yhteistyö nähtiin kuitenkin erittäin tärkeäksi kehittämisalueeksi Paasikiven nuorisokylän toiminnassa. Erityisesti käytäntöjen yhtenäistäminen rajoittamis- ja sanktiotilanteissa nähtiin tärkeänä asiana, jotta lapset ja nuoret eivät joutuisi eriarvoiseen asemaan keskenään. Yhtenäisten käytäntöjen puuttuminen nähtiin epärealistisena ja hämmentävänä lapsia kohtaan, sillä suunnilleen samanikäiset ja samaan rikkeeseen syllistyneet lapset tai nuoret voivat saada täysin erilaisen seuraamuksen. Toisaalta rajoittamis- ja puuttumiskäytänteet vaihtelevat ajoittain runsaastikin osastojen sisällä, sillä eri työntekijöillä on erilaisia näkemyksiä siitä, miten kussakin tilanteessa olisi parasta toimia.

Osastojen välisen yhteistyön vähyyden nähtiin toimivan myös esteenä moniammatillisen työryhmän täydelle hyödyntämiselle. Useassa haastattelussa mainittiin, että suhteellisen pitkäänkin talossa työskennelleet työntekijät eivät vielä tiedä kaikkien osastojen työntekijöiden nimiä, sillä muilla osastoilla työskenteleviä työtovereita näkee todella vähän. Paasikiven nuorisokylässä työskentelee ohjaajia eri ammattiryhmistä ja erilaisella työhistorialla. Tiiuviimmän yhteistyön nähtiin parantavan mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseksi ja oman työn reflektoinnille. Koko nuorisokylää koskevia kokouksia toivottiin enemmän ja eräässä haastattelussa mainittiin myös, että olisi mielenkiintoista kuulla eri lastensuojeluyksiköiden toiminnasta. Tarve yhteiselle foorumille nousi vahvasti esiin.

”käydään niinku osastojen välillä keskustelua.. vaikka mä uskon että hirveen paljon ois annettavaa.. niin hyvässä ku pahassa.. et ois oppimista toisiltamme.. et on sellasia kuningasajatuksia ja hirveen hyviä ideoita toisilla osastoilla, mitkä saattaa välähtää jossain sivulauseessa ja sit napataan et hei toi voisi meilläkin toimia. Mut että sellasta foorumia ei oo, missä tätä keskustelua voitais käydä--

*niin ni se että me voitais niinku kaikkien näiden ihmisten.. niinku työntekijöiden se kokemus saada käyttöön tähän kaikille neljälle osastolle.. mutta tota.. sitä nyt mun mielestä on tällä hetkellä ihan liian vähän.. ihan liian vähän.” -
Haastateltava 3-*

8 Johtopäätökset

Haastatteluista saamiemme tulosten ja teoreettisen viitekehyksen perusteella olemme jakanee johtopäätökset viiteen eri osioon. Ensiksi toteamme sijaishuollon asiakkaina olevilla lapsilla olevan erityistä psykiatrista ja psykososiaalista problematiikkaa, jonka tiedostamisella on suuri merkitys lapsen hoidon ja kasvun tukemisen kannalta. Tätä väitettä tukee teoreettisessa viitekehyksessä esitellyt tutkimukset sekä työntekijöiden samansuuntaiset haastatteluvastaukset. Seuraavana olemme pohtineet sääntöjen ja seuraamusten tehtävää lapsen ja nuoren kehityksen sekä kasvun tukena. Teoreettisessa viitekehyksessä esille nostettu lapsikeskeinen, eli auktoritatiivinen, kasvatustyyli on haastatteluiden perusteella myös vallitseva kasvatustyyli Paasikiven nuorisokylässä. Työmenetelmiä ja erityisesti omaohjaajuuden merkitystä lapsen kasvun ja identiteetin kehityksen kannalta on perusteltu seuraavana. Omaohjaajuuden on todettu olevan erityisen tärkeässä asemassa lapsen vaurioitunutta kiintymyssuhdetta korjattaessa. Omaohjaajuus nouseekin haastatteluiden perusteella lapsen kanssa tehtävän työn keskeisimmäksi osa-alueeksi ja muiden työmenetelmien käytön mahdollistajaksi. Lapsilähtöisyyttä ja laitosolosuhteista johtuvien haittojen minimointia olemme käsitelleet vielä erikseen ennen keskeisiä kehittämistarpeita ja toimivia käytänteitä.

8.1 Sijoitettujen lasten erityisyyden huomioiminen tuki- ja kasvatustyössä

Teoreettisessa viitekehyksessä olemme viitanee useampaan tutkimukseen sijoitettujen lasten psykiatrisesta ja psykososiaalisesta problematiikasta. Niiden perusteella sijoitetuilla lapsilla on moninkertainen riski oireilla vakavilla tunne-elämän häiriöillä. Lisäksi heillä on muita lapsia enemmän tarkkaavaisuuteen ja ylivilkkauteen liittyviä ongelmia sekä vakavia käytöshäiriöitä. Kaiken kaikkiaan sijoitetuilla lapsilla esiintyy voimakasta ulospäin suuntautuvaa oirehdintaa. Työntekijöiden haastattelujen perusteella ilmeni, että Paasikiven nuorisokylässä

asuvien lasten moninainen psykiatrinen problematiikka näkyy arjessa usein eri tavoin niin käyttäytymisessä, koulunkäyntivaikeuksina kuin hälläväliä -asenteena. Lapsilla esiintyy erilaisia käytöshäiriöitä, joihin liittyy muun muassa ”raivareita” ja muuta aggressiota, väkivaltaisuutta, uhkaavaa ja kontrolloivaa käytöstä, levottomuutta sekä kapinointia aikuisia vastaan. Lapset eivät kykene välttämättä suoriutumaan edes perusasioista hajanaisuutensa ja jäsenymättömyytensä vuoksi. Erityisesti turvattomuus näkyy jatkuvana aikuisen turvallisuuden ja sietokyvyn testaamisena sekä hyväksynnän ja huomion hakemisena. Psykiatrinen problematiikka näkyy haastateltavien mukaan myös lapsilla ja nuorilla erilaisina tunne-elämän häiriöinä ja mielialojen suurina vaihteluina. Erityisesti kiintymyssuhteen puute näkyy lapsilla vaikeutena luottaa ja kiinnittyä häntä hoitavaan aikuiseen.

Tuovila (2001: 15) toteaa, että lastenkodeissa kiinnitetään liian vähän huomiota lasten erityisiin psyykkisiin tarpeisiin. Tietoisuuden lisääntyminen lasten oireista lisää ammatillisuuden ja ammattitietouden vaatimusta. Haastattelujen perusteella työntekijät kokivat muodostavansa moniammatillisen työryhmän, jossa on työkokemusta ja koulutusta monelta eri alalta ja olemassa olevaa tietoa jaetaan työntekijöiden kesken. Toisaalta oltiin myös sitä mieltä, että tietoutta psykiatrisesta problematiikasta ei ole tarpeeksi ja, että tietoutta lasten psykiatrisista sairauksista todella tarvitaan. Psykiatrisen puolen tietämystä tarvitaan haastateltavien mukaan enemmän, jotta lapsia olisi helpompi ymmärtää ja hoitaa. Halukkuus saada lisää koulutusta nousi esiin useassa haastattelussa.

8.2 Kasvatukselliset toimintaperiaatteet ja toimintamallit lapsen ja nuoren kehityksen ja kasvun tukena

Flinkman (2004) toteaa, että kasvatuskäytännöt ovat tärkein lapsen kehitykseen vaikuttava tekijä. Auktoritatiivinen, eli ohjaava lapsikeskeinen kasvatustyyli, auttaa lasta kehittymään vahvan itsehallinnan omaavaksi ja tasapainoiseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Flinkman 2004: 9). Paasikiven nuorisokylän ohjaajat kuvasivat haastatteluissa kasvatustyyliään nimenomaan auktoritatiivisen kasvatustyylin mukaiseksi. Lasta pyritään osallistamaan toimimaan subjektina omissa elämässään ja hänen mielipiteitään ja näkemyksiään kuunnellaan. Samalla kuitenkin ohjaajalla on vastuu ja kasvattajan rooli, jonka myötä hän asettaa lapselle ne rajat, jotka hänen harkintansa mukaan ovat tarpeellisia. Aineiston mukaan positiivisella kannustuksella pyritään ohjaamaan lapsen käyttäytymistä toivottuun suuntaan enemmän kuin tiukkojen sääntöjen ja seuraamusten avulla. Neuvova ja keskusteleva kasvatustyyli edesauttaa lapsen oman ajattelun kehittymistä, kun taas tiukalla kurinpidolla on negatiiviset vaikutukset (Anttila ym. 2005: 133).

Lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi luotettavan aikuisen, joka huolehtii lapsen tarpeista. Tähän huolenpitoon kuuluu myös rajojen asettaminen. Aikuisen tehtävänä on luoda lapsen elämään järjestystä, eli rajoja. Tuovilan (2001: 40) mukaan rajojen asettaminen luo lapselle turvaa. Paasikiven nuorisokylässä rajoilla pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle oikeus turvallisuuteen ja viihtyvyyteen sekä omaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Lisäksi erilaisia rajoilla ja niiden rikkomisesta seuraavilla sanktioilla pyritään ohjaamaan lasta siten, että tämä pärjäisi yhteiskunnan normien keskellä myös aikuisena.

Flinkmanin (2004) mukaan johdonmukaisessa ja turvallisessa ympäristössä selkeät säännöt edesauttavat lapsen omantunnon kehittymistä. Johdonmukaisuus auttaa lasta ennakoimaan toimintansa seuraamukset, jolloin lapsen itsevarmuus säilyy (Flinkman 2004: 29). Useassa haastattelussa nostettiin esiin selkeyden ja johdonmukaisuuden haasteita ja kehittämistarpeita säännöissä. Aineistossa todettiin, että eri osastoilla annetut erilaiset rangaistukset samoista rikkomuksista hämmentävät lapsia ja synnyttävät lapsissa eriarvoisuuden tunnetta. Haastateltavat toivoivatkin sääntöjen ja seuraamusten selkiyttämistä ja yhtenäistämistä kuitenkin unohtamatta lapsen yksilöllistä kohtaamista. Tässä kohtaa nousee esiin koko opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen kannalta suurin ristiriita. Toisaalta ohjaajat ja heidän mukaansa lapset peräänkuuluttavat yhteisiä sääntöjä ja kaikille samanlaisia ja tasapuolisia rangaistuksia, kun taas toisaalta tavoitteena olisi lasten yksilöllisten tarpeiden ja kehityksen huomioiminen. Lasten oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen kohtelu on yksi sijaishuoltopaikan laatua määrittävistä tekijöistä. Myös lapsilta edellytetään samojen periaatteiden ja käytäntöjen noudattamista. Ongelmallista oikeudenmukaisuuden kannalta onkin se, että onko oikeudenmukaista se, että kaikki saavat kaikkea saman verran vai että jokainen saa tarpeensa mukaan.

Erilaisia sääntöjen rikkomisesta seuraavia sanktioita haastatteluissa mainittiin lukuisia. Yleisimpinä sanktioina mainittiin erilaiset kasvatukselliset seuraamukset, kuten omaan huoneeseen ohjaaminen tai erilaisten kotitöiden tekeminen. Ylipäänsä oikeudenmukaisten sanktioien asettaminen nähtiin haastatteluissa tärkeänä. Flinkman (2004) viittaa Kärkkäiseen (1990) todetessaan, että jos kasvattaja ei aseta rajoja ja sääntöjä, ei lapsi opi myöskään hallitsemaan omaa käyttäytymistään. Asetettujen sääntöjen ja rajojen rikkomisesta on myös seurattava jokin sanktio, sillä lapsi, jonka ei tarvitse noudattaa sääntöjä, alkaa siirtää omien oikeuksien sa rajaa pidemmälle, eikä näin ollen opi kunnioittamaan auktoriteetteja tai toimimaan yhteiskunnan normien mukaisesti. (Flinkman 2004: 30.) Partasen (2005) mukaan yhtenä lastensuojelun tärkeänä tehtävänä on sääntöjen ja rajojen osoittaminen lapselle, joka on usein tullut hyvin rajoittamattomista olosuhteista. Sijaishuollon tehtävänä on saada lapsi ymmärtämään, mitä varten rajat ja säännöt ovat olemassa ja miksi niitä pitää noudattaa. (Partanen 2005).

Juha-Matti Rautiainen (2009) nosti esiin lastenkodeissa ajoittain ilmenevän haasteellinen piirteen: rangaistuskulttuurin. Sanktioikeskeisen kulttuurin ei nähdä tukevan lapsen kasvua parhaalla mahdollisella tavalla, sillä lapsi ei tällöin sisäistä normeja omakseen, eikä näin ollen koe niiden noudattamista tärkeäksi. Tärkeämpää onkin muodostaa lapsen ja aikuisen välille lämmin ja luottavainen suhde, jonka myötä myös normien sisäistäminen tapahtuu. (Rautiainen 2009). Aineiston perusteella Paasikiven nuorisokylässä tämä riski onkin huomioitu hyvin ja haastatteluissa nousi säännöllisesti esiin ohjaajien pyrkimys toimia jälkimmäisen tavan mukaisesti. Jatkuvien sanktiointikeinojen etsiminen nähtiin negatiivisena lähestymistapana lapsen ei-toivottuun käytökseen reagoimisessa ja pyrkimys tilanteiden ennaltaehkäisyyn nousi esiin keskeisimpänä toimintamallina. Osassa haastatteluista mainittiinkin positiivisella tavalla käyttäytymistä ohjaavat toimintatavat, kuten ”tsemppitaulu”. Lisäksi mainittiin tavoite löytää asioita, joista lapselle voisi antaa positiivista palautetta, kannustusta ja rohkaisua.

Raisa Cacciatoren (2008) mukaan aggressiokasvu on väistämätön osa lapsen ja nuoren kasvua. Aggressio on muutosvoima, jonka tarkoitus on johtaa terveeseen itsetuntoon ja itsenäistymiseen. Merkityksellistä on se, millä tavoin aikuinen reagoi lapsen aggressiivisiin tunteisiin ja käyttäytymiseen. (Cacciatore 2008). Cacciatoren mukaan aikuisilta ja kasvattajilta puuttuu monesti taito tukea lasta tämän tuskallisen raivon tunteen läpi (Cacciatore 2011). Haastatteluissa nousi vahvasti esille sijoitettujen lasten fyysisesti aggressiivinen käyttäytyminen, joka on lähes aina seurausta rajoittamistilanteesta tai pettymyksestä. Tilanteen jälkeen lapsen kanssa käsitellään tapahtunut perin pohjin ja samalla käsitellään niitä tunteita, joita aggression purkautuminen on lapsessa herättänyt. Tuomitsemisen sijaan lasta tuetaan näiden vahvojen tunteiden käsittelyssä. Tunteiden käsittely nousi aineistossa erittäin tärkeäksi elementiksi, sillä ainoastaan tilanteiden käsittelyn myötä lapsi oppii hillitsemään omaa toimintaansa sekä löytämään vaihtoehtoisia toimintamalleja aggressiivisia tunteita herättävissä tilanteissa. Samalla lapselle on tärkeää opettaa, että voimakkaita tunteita saa olla, mutta niitä on opittava sietämään ja teoista on otettava vastuu. Tuovila (2001: 29) toteaaakin, että aikuisen yhtenä tärkeänä tehtävänä on säilöä lapsen aggressiivisia tunteita ja käsitellä niitä myöhemmin lapsen kanssa, jotta tilanteet tulevat jäsenneyksi.

Rädyn (2010) mukaan toisinaan lapsen käyttäytyessä aggressiivisesti, tulee aikuisen rajoittaa häntä fyysisesti, jotta lapsi ei satuttaisi itseään tai toisia. Hakkarainen ym. (2007) toteavat, että AVEKKI - toimintatapa on tarkoitettu haastavia asiakastilanteita varten hoitoalan työntekijöille (Hakkarainen ym. 2007: 4). Paasikiven nuorisokylässä AVEKKI - toimintatapa on otettu käyttöön vasta viimeaikoina. Henkilökunnan näkemysten mukaan AVEKKI - toimintatavan käyttöönotto on tuonut aggressiivisiin tilanteisiin selkeyttä ja henkilökunnalle valmiuksia toimia erilaisissa aggressiivisissa tilanteissa. Koulutus antaa henkilökunnalle varmuutta toimia aggressiivisessa tilanteessa lasta satuttamatta. Työkaluna AVEKKI - toimintatapa korostui var-

muutta antavana ja toimintaa selkiyttävänä keinona ja sen viimeaikainen käyttöönotto Paasikiven nuorisokylässä saikin paljon positiivista palautetta. Lapsen kiinnipito on lastensuojelulaissa määritelty rajoitustoimenpide, jonka käytöstä säädetään laissa tarkoin. AVEKKI -toimintatapa vastaa kiinnipidon osalta lain sille asettamiin vaatimuksiin. (Hakkarainen ym. 2007 4.)

Räty (2010) muistuttaa, että lastensuojeluyksiköissä tarkoituksena on toteuttaa lapsen kokonaisvaltaista hoitoa ja huolenpitoa, jolloin joissakin tapauksissa tulee turvautua lastensuojelulain mukaisiin rajoitustoimenpiteisiin. Rajoitustoimenpiteiden tavoitteena on osaltaan turvata huostaanoton tarkoituksen toteutuminen ja suojata lasta. Rajoitustoimenpiteiden käyttö rangaistuksina on kiellettyä. (Räty 2010: 422-423.) Haasteltavien mukaan rajoitustoimenpiteitä käytetään Paasikiven nuorisokylässä pääsääntöisesti oikein, mutta toisaalta nähtiin myös mahdollisuus yli- ja alilyön-teihin varsinkin silloin, jos tilanne arvioidaan väärin. Joitakin epäselvyyksiä rajoitustoimenpiteisiin kuitenkin liittyy, joista esimerkkinä se, että voidaanko tupakat ottaa lapselta pois. Lisäksi erityisesti liikkumavapauden rajoittamisen käyttö on osoittautunut haasteelliseksi, koska se mielletään herkästi lastensuojelulain mukaisen rajoittamistoimenpiteen sijasta seuraamukseksi. Osana tätä opinnäytetyötä tehdyn rajoitustoimenpiteiden ohjeistuksen (liite viisi) toivotaan jatkossa yhtenäistävän Paasikiven nuorisokylän rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja samalla vähentävän niihin liittyvää väärin käytösten mahdollisuutta. Ohjeistus tuli Paasikiven nuorisokylän tarpeisiin juuri sopivasti, sillä se ja talon yhteiset säännöt tarvittiin liitteeksi uuteen ostopalvelusopimuksen selvitykseen.

8.3 Kasvun ja identiteetin tukeminen erilaisilla työmenetelmillä

Paasikiven nuorisokylässä lasten ja nuorten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kasvua sekä kehitystä pyritään tukemaan erilaisilla työmenetelmillä. Esittelimme lyhyesti perhe- ja verkostotyön, suunnitelmallisuuden, omaohjaajuuden sekä itsenäistymiskansion käytön osana ohjaajan ammatillista työorientaatiota. Kaikki edellä mainitut menetelmät ovat käytössä Paasikiven nuorisokylässä ja niiden käytöstä arjen työssä kysyttiin haastatteluissa erilaisin kysymyksin. Kaikki edellä mainitut työmenetelmät nähtiin positiivisina keinoina turvata lapsen kasvua ja hoitaa psykiatrista problematiikka parhaalla mahdollisella tavalla.

Omaohjaajuus nousi haastatteluissa suurimmaksi elementiksi Paasikiven nuorisokylässä tehtävää ohjaustyötä tarkasteltaessa. Omaohjaajuuden koettiin mahdollistavan lapselle kiintymyssuhteiden rakentamisen sekä turvallisen aikuisen läsnäolon lapsen elämässä. Kiintymyssuhteen tarjoama turvallisuuden tunne on edellytyksenä lapsen perustarpeiden tyydyttämiselle. Haasteltavien mukaan monilla sijoitetulla lapsilla varhaislapsuuden kiintymyssuhde on ollut tur-

vaton. Omaohjaajan kanssa muodostettavan kiintymyssuhteen avulla aiemmin turvattomasti kiintynyt lapsi voi saavuttaa turvallisen kiintymyssuhteen, mikäli hän kykenee käsittelemään lapsuudessaan vaikuttaneet turvattomuuden kokemukset. Paasikiven nuorisokylässä näiden kokemusten käsittelyssä tukea saadaan myös lapsille tarjolla olevasta ulkopuolisesta terapiasta.

Haastateltavien mukaan omaohjaaja edustaa lapsen näkökulmasta turvallista aikuista, jolta lapsi saa tarvitsemansa jakamattoman huomion ja joka tietää lapselle tärkeistä asioista ja auttaa asioiden hoitamisessa. Omaohjaaja toimii lapsen puolestapuhujana, turvaajaana, luottohenkilönä sekä rajojen asettajana. Omaohjaajasta lapsi saa tarvitsemansa aikuisen, jonka kanssa opetella aggressiivisten tunteiden käsittelyä ja erilaisia toimintatapoja pettymyksiä kohdatessaan. Lisäksi omaohjaaja toimii esimerkkinä lapselle turvallisesta ja tasapainoisesta aikuisesta.

Toisaalta haastatteluissa nousi esiin myös vastuun kasautuminen omaohjaajan harteille. Klappin (2005: 95) mukaan omaohjaajalla onkin useita tärkeitä tehtäviä aina perheen tukena ja kannustajana toimimisesta patistamiseen. Timonen-Kallio (2010 B: 7) toteaa puolestaan, että tärkein omaohjaajan tehtävä on muodostaa luottamuksellinen suhde lapseen. Omaohjaajatuntien vähyyden vuoksi osa ohjaajista koki, että he eivät voi käytännön työssä käyttää erilaisia työmenetelmiä, kuten Umbrella - itsenäistymiskansiota tarpeeksi. Muiden työmenetelmien, kuten verkosto- ja perhetyön toteuttamisen mainittiin olevan vahvasti riippuvainen siitä, kuinka aktiivisesti omaohjaaja niitä käyttää. Aineiston perusteella omaohjaajuus nouseekin lapsen kanssa tehtävän työn keskeisimmäksi osa-alueeksi ja muiden työmenetelmien käytön mahdollistajaksi.

Kujala (2003: 17) toteaa, että lapsen ja biologisen vanhemman suhteen ylläpidolla on suuri merkitys lapsen varttuessa kohti aikuisuutta. Huostaanotoissa pyritään kasvatuskumppanuuteen lapsen biologisten vanhempien sekä sijoituksen myötä lapsen elämään tulleiden kasvatustajien välillä (Karppinen 2001: 71). Haastateltavat näkivätkin perhetyön erittäin tärkeänä osana päivittäistä kasvatustyötä. Paasikiven nuorisokylällä nähtiin olevan erittäin vahvat juuren perhetyön saralla ja erityisesti erityistyöntekijän työpanos sai kiitosta. Vierailujen ja puhelimitse tapahtuvan yhteydenpidon avulla lapsen yhteys biologisiin vanhempiin säilytetään ja ohjaajat tukevat tämän yhteyden ylläpitoa aktiivisesti. Perhetyön tekeminen saattaa kuitenkin osoittautua myös erittäin haasteelliseksi, mikäli biologiset vanhemmat eivät hyväksy sijoittamispäätöstä. Aineistosta heijastui pitkäaikainen kokemus ja ammattitaito perhetyön osalta. Haastava osuus perhetyössä nähtiin lähinnä prosessiin kuuluvana vaiheena, joka nousee esiin erityisesti sijoituksen alkuaikana. Karppinen (2001) tukee tätä näkemystä toteamalla, että ajan myötä vanhemmat ylittävät sijoittamispäätöksestä syntyneen shokki- ja kriisivai-

heen ja hyväksyvät sijoituksen, jolloin myös yhteistyö vanhempien kanssa helpottuu (Karppinen 2001: 72).

Timonen - Kallio (2009) korostaa, että lastensuojeluun kuuluva kontrollitehtävä ja mahdollisuus asiakasta koskeviin päätöksiin saavat aikaan sen, että työntekijän ja asiakkaan välillä ei lähtökohtaisesti ole tasa-arvoista asetelmaa (Timonen-Kallio 2009: 26). Aineistossa perhetyön haasteellisuuden keskeisimpänä yllykkeenä nähtiin biologisten vanhempien ja sijaiskasvattajien välinen valta-asetelma. Vaikka nykyään puhutaankin kasvatuskumppanuudesta ja vanhempien aktiivisesta mukanaolosta lapsensa kasvatuksessa, on tässä suhteessa silti nähtävissä valta-asetelma. Sijaiskasvattaja edustaa sitä tahoja, joka on ottanut lapsen pois biologisten vanhempiensa luota. Haastatteluissa mainittiinkin, että ohjaajien tulee ajoittain rajata lapsen biologisia vanhempia, sillä lapselle epäsuotuisa käyttäytyminen vanhempien taholta voi olla vahingollista. Eräissä haastattelussa ehdotettiin, että rajaamistilanteet sekä muut sellaiset tilanteet, jotka korostavat valta-asetelmaa, siirrettäisiin aktiivisemmin erityistyöntekijän tai sosiaalityöntekijän vastuulle. Näin mahdollistuisi käytännön tasolla paremmin ohjaajan sekä lapsen biologisten vanhempien välinen tasa-arvoinen ja avoin dialogi, jonka Timonen-Kallio (2009) mainitsee antava mahdollisuuden valta-aseman purkamiselle ja rakentavalle vuorovaikutukselle (Timonen-Kallio 2009: 27).

Suunnitelmallisuus ja verkostotyö jäivät hyvin marginaaliseen osuuteen koko aineistossa. Verkostotyön nähtiin keskittyvän pääasiassa viranomaisverkostoon, kuten koulutoimeen sekä psykiatriseen hoitotahoon. Verkostotyön nähtiin toisaalta toimivan Paasikiven nuorisokylässä hyvin, mutta toisaalta siinä nähtiin olevan myös kehittämistarpeita. Suunnitelmallisuus koettiin haasteelliseksi työn jatkuvan keskeneräisyyden takia. Toisaalta taas suunnitelmallisuus nähtiin edellytyksenä työn teolle, sillä lapsen hoito on prosessinomainen kokonaisuus, jossa suunnitelmallisuudella on keskeinen osa tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Suunnitelmallisuuden mainittiin myös mahdollistavan käytännön työn kolmivuorotyötä tekevän työryhmän kesken.

8.4 Laitosolosuhteiden haittojen minimointi ja lapsilähtöisyys

Lapsen omiin voimavaroihin pyritään vaikuttamaan omaohjaajuuden, suunnitelmallisuuden, perhetyön ja verkostotyön avulla. Toisaalta samalla pyritään muokkaamaan lapsen elinympäristöä siten, että laitoksessa asumisesta seuraavat haitat pyritään minimoimaan. Laitoshuollossa sijaishuolto on järjestettävä niin, että se vastaa fyysisten tarpeiden lisäksi myös henkisiin tarpeisiin. Erilaisina laitostumisen ehkäisemisen keinoina haastateltavat mainitsivat laitoksen ulkopuolisten kaverisuhteiden tukemisen, erilaisiin harrastuksiin tukemisen, toimimi-

sen laitoksen ulkopuolella esimerkiksi retkien muodossa sekä ympäristön muokkaamisen mahdollisimman viihtyisäksi. Lisäksi mainittiin erilaisten kotiaskareiden, kuten oman huoneen siivouksen, pyykinpesun, ruoanlaiton ja leipomisen olevan tärkeitä laitostumisen ehkäisyssä. Muuttuvissa olosuhteissa toimiminen ja erilaisten päivittäisten askareiden tekeminen valmentavat lasta toimimaan yhteiskunnassa aikuisena. Kodinomaisuuden ylläpidon nähtiin olevan Paasikiven nuorisokylässä edistyksellistä ja sitä pyritäänkin kehittämään jatkuvasti.

Lastensuojelulaissa (2008) painotetaan lapsen edun huomioon ottamista ja toteutumista korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. Lasten osallisuuden mahdollistamista tarkasteltaessa mainittiin haastatteluissa usein ensimmäisenä lapsen mahdollisuus osallistua häntä koskeviin kasvatusneuvotteluihin. Lapsen oikeus osallistua häntä koskeviin neuvotteluihin ja oikeus ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa, on suoraan lastensuojelulain määrittämä asia. Haastatteluissa mainittiin kuitenkin lukuisia arkipäivän asioita, joiden avulla lapsi voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Tällaisina mainittiin esimerkiksi oikeus valita, mitä syö aamiaiseksi valmiin ruokalistan sijasta, oikeus sisustaa oma huone haluamallaan tavalla, oikeus esittää toiveita ruoasta ja oikeus valita oma harrastuksensa. Lastensuojelun käsikirjassa (Sosiaaliportti 2011) todetaankin, että lapsella tulisi olla oikeus vaikuttaa asioihin myös toimintaa kehitettäessä, suunniteltaessa ja toteutettaessa, sillä lapsi on oman elämänsä asiantuntija (Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. B).

Paasikiven nuorisokylässä lasten oikeus osallistua toiminnan kehittämiseen on sisällytetty toiminnan rakenteisiin. Suurimpana yksittäisenä elementtinä nousivat esiin kotikuntakokoukset, jotka toimivat lasten foorumina esitettäessä mielipiteitä, näkemyksiä ja ehdotuksia. Kotikuntakokoukset nähtiin riittävinä ja toimivina foorumeina lasten mielipiteen eteenpäin viemiselle, kunhan muistetaan että kyseessä on lasten foorumi. Kaiken kaikkiaan haastateltavat kokivat, että lapsilla on tarpeeksi vaikutusmahdollisuuksia, mutta uudet vaikutusfoorumit lapsille ovat myös aina tervetulleita. Muutamissa haastatteluissa otettiin esille lasten mahdollisuus vaikuttaa Paasikiven nuorisokylän toimintaan käytännön tasolla vaikuttaviin rakenteisiin. Esimerkiksi yhteisistä säännöistä keskusteltaessa olisi hyvä kuulla myös lasten näkemyksiä siitä, missä asioissa yhteisiä sääntöjä tarvitaan ja mitkä sanktiot sääntöjen rikkomisesta olisivat sopivia.

8.5 Keskeisimmät kehittämistarpeet ja toimivat käytänteet

Opinnäytetyön alkuperäisenä tavoitteena oli muodostaa Paasikiven nuorisokylälle uudet koko nuorisokylää koskevat yhteiset säännöt, sillä tällä hetkellä voimassa olevat säännöt ovat osoittautuneet käytännössä toimimattomiksi. Alkuperäisenä tavoitteena oli myös määritellä

sääntöjen rikkomisesta annettavia seuraamuksia, mutta prosessin edetessä ja haastatteluaineiston karttuessa tuli kuitenkin selväksi, että tutkielman tekijöinä emme voi objektiivisen näkökulman vuoksi ohjeistaa seuraamuskäytäntöjä. Pyrimme ennemminkin tarjoamaan opinnäytetyömme myötä aineistoa, jonka pohjalta työryhmä voi omien pohdintojensa myötä ratkaista seuraamuksiin liittyvät kehitystarpeet. Yhteisistä säännöistä tehtiin ensin luonnos, joka käsiteltiin Paasikiven nuorisokylän johtoryhmän kokouksessa 18.10.2011. Johtoryhmä koki uudet koko kylää koskevat säännöt toimiviksi pienten tehtyjen tarkennusten jälkeen. Johtoryhmässä hyväksytyt uuden Paasikiven nuorisokylän säännöt löytyvät liitteestä numero kolme.

Kehitysehdotuksena päädyimme siihen, että Paasikiven nuorisokylän yhteisten sääntöjen perusrunkona olisivat Raisa Cacciatoren kolme ohjetta: mitään ei saa mennä rikki, ketään ei saa satuttaa ja mitään peruuttamatonta ei saa tapahtua. Lisäksi luvaton poistuminen, tupakointi ja päihteiden käyttö sekä vaarallisten aineiden ja esineiden hallussapito olisivat kiellettyjä asioita, joista aina seuraa sanktio riippumatta siitä, millä osastolla lapsi asuu. Sanktioinnin tavasta ja määrästä emme lähteneet aineiston perusteella antamaan ehdotusta, sillä eri osastojen käytänteet vaihtelevat niin suuresti. Muita asioita emme aineiston perusteella näe tarpeelliseksi kirjata yhteisiin sääntöihin, vaan ne olisivat pikemminkin jokaisen osaston keskenään sovittavissa.

Aineiston pohjalta keskeiseksi kehitystarpeeksi nousi Paasikiven neljän osaston välisen yhteistyön parantaminen ja ylläpitäminen. Ainoastaan yhteisen keskustelufoorumin avulla eri työryhmien työntekijät voivat yhdessä muodostaa sellaiset koko nuorisokylää koskevat säännöt, jotka kattavat pääasiat, mutta antavat mahdollisuuden myös huomioida lasta yksilökohtaisesti. Säännöistä seuraavien sanktioiden yhtenäistäminen koettiin myös erittäin tärkeäksi, jotta lapsia ei aseteta eriarvoiseen asemaan keskenään ja jotta toiminnan yhtenäisyys ja johdonmukaisuus paranisi ja säilyisi. Partanen (2005) toteaaakin, että lasten tasapuolinen kohtelu on ensiarvoisen tärkeää lastensuojelulaitoksissa ja että henkilökunnan suurimpana haasteena on tasapainon löytäminen toisaalta yksilökohtaisen kohtaamisen ja toisaalta kollektiivisen tasavaroisuuden välille (Partanen 2005: 14-15).

Keskeisimmiksi yhteisiä toimintalinjoja vaativiksi seikoiksi nousivat lapsen ja nuoren tupakointi, luvaton poistuminen ja päihtymys. Sen lisäksi ehdottomasti kielletyiksi teoiksi koko Paasikiven nuorisokylässä mainittiin toisen satuttaminen ja tavaroiden sekä rakenteiden rikkominen. Yhteisten sääntöjen perustana onkin näin ollen viihtyvyyden sekä turvallisuuden varmistaminen sekä laissa kiellettyjen seikkojen kieltäminen. Lisäksi yhteisillä säännöillä olisi hyvä säädellä yleisillä Paasikiven nuorisokylän alueilla toimimista, kuten esimerkiksi sitä, monelta lapsi saa mennä toiselle osastolle kylään. Sen sijaan pienemmät rikkeet, kuten esimerkiksi

kiroilu, koettiin olevan enemmän ohjaajan kasvatuksellisen vaikuttamisen varassa, jonka vuoksi niiden säätelyä yleisillä säännöillä ei koettu tärkeäksi.

Yhteisten sääntöjen ja johdonmukaisuuden tärkeyttä rajoittamistoimenpiteissä käsitellään myös teoriaosuudessa. Sallinen (2005) korostaa, että yhteisesti sovituilla tavoilla, kriteeristöllä ja valmistautumisella ennaltaehkäistään henkilökunnan yli- ja alilyön-tejä rajoittamistilanteissa (Sallinen 2005: 156). Vaikka aineiston perusteella rajoittamistoimenpiteiden käyttäminen tapahtuu Paasikiven nuorisokylässä pääasiassa aina harkinnan ja lain kriteerien mukaisesti, auttaisi etukäteen tilanteisiin valmistautuminen koko työryhmän tasolla ylläpitämään tilannetta yhtä positiivisena jatkossakin.

Paasikiven nuorisokylän ohjaajien toiminnan perustyon tasolla nähtiin toimivan pääasiassa hyvin: erilaiset työmenetelmät perhetyöstä omaohjaajuuteen ja lasten osallistamisesta hyvän dialogin rakentamiseen nähtiin tärkeinä ja pääasiallisesti hyvin toimivina aspekteina arjen toiminnassa. Sääntöjen ja niiden rikkomisesta seuraavien sanktioiden asettaminen nähtiin osana normaalia kasvatustyötä, jota tavallissakin kodeissa tehdään ja rajoittamistoimenpiteiden sekä kasvatuksellisen rajoittamisen välinen ero on henkilökunnalla hallussa. Paasikiven nuorisokylän valttikortteina nähtiin kodinomaisuus, perhetyö, AVEKKI - toimintatavan käyttöönotto, lapsen yksilölliseen kohtaamiseen panostaminen sekä omistautunut omaohjaajatyö.

Henkilökunta toivoi lisää resursseja erityisesti omaohjaajuuteen, jotta toimintaa voisi kehittää toimimaan vielä paremmin. Haastatteluista nousi esiin halu tehdä enemmän töitä lasten kanssa erilaisilla työkaluilla, kuten Umbrella - itsenäistymiskansiolla. Merkittävänä kehittämistarpeena mainittiin osastojen välinen yhteistyö. Sääntöjen ja sanktioiden yhtenäistämisen lisäksi henkilökunta näki, että tiiviimpi yhteistyö osastojen välillä mahdollistaisi paremmin suuren työryhmän koko kapasiteetin ja ammattitaidon hyödyntämisen.

9 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessimme on ollut mielenkiintoinen mahdollisuus tutustua kvalitatiivisen tutkimustyön eri vaiheisiin sekä lastensuojelun työkenttään. Lisäksi toinen opinnäytetyön tekijöistä on tämän prosessin edetessä voinut syventää ammattitaitoaan lastenkodin ohjaajan työssään. Kummallakaan meistä ei ole aiempaa kokemusta kvalitatiivisen tutkielman tekemisestä, minkä vuoksi tiedon- ja taidonpuute osoittautui ajoittain haasteeksi. Työn tavoitteen saavuttamiseksi suunniteltu työmäärä ja materiaali laajentuivat matkan varrella ja tämä loputuotos onkin huomattavasti laajempi, mitä aluksi suunnittelimme. Työn laajeneminen nosti yhdeksi tämän prosessin keskeisimmistä haasteista työn pitämisen rakenteeltaan selkeänä, johdonmukaisena ja hallittavana.

Opinnäytetyön toteuttaminen parityönä ei ollut haasteellista, sillä näkemyksemme ovat olleet hyvin samansuuntaiset. Koska molemmat työskentelemme kolmivuorotyössä, on aikataulujen yhteensovittaminen vaatinut ajoittain joustamista. Suuri kiitos kuuluu myös opinnäytetyötä ohjanneelle opettajallemme, joka jousti omissa aikatauluissaan ohjaustarpeemme mukaan. Työnjaollisesti parityöskentelyssämme ei ollut ongelmia. Se teki, jolla oli ”flow” - päällä, eikä käytettyjä tunteja laskettu. Kaiken kaikkiaan olimme erittäin hyvin toimiva työpari, jossa molempien ominaiselle työskentelytavalle oli tilaa ja molempien vahvuudet pääsivät oikeuksiinsa.

9.1 Tutkimusmenetelmän valitseminen

Opinnäytetyön toteuttamisen menetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, sillä erilaisiin tutkimusmenetelmiin tehdyn teoriakatsauksen myötä totesimme, että kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät vastaavat parhaiten työn tavoitteisiin. Aineistonkeruumenetelminä harkitsimme myös ryhmähaastatteluja sekä kyselylomakkeita, mutta päädyimme lopulta puoli-strukturoituihin teemahaastatteluihin, jotka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelujen toteutus yksilöhaastatteluina ei asettanut haastateltaville ryhmäpainetta kysymyksiin vastattaessa. Toisaalta haastattelut olivat myös tekijöilleen ensimmäiset, jonka vuoksi pyrimme valitsemaan helpoiten käytettävän haastattelumetodin. Uskomme tämän valinnan lisänsä käyttetyn menetelmän validiteettia, sillä haastattelijoiden toiminnasta johtuva virhemarginaali on ollut vähäisempi, kuin haasteellisempia menetelmiä käytettäessä olisi ollut oletettavissa.

Tavoitteenamme oli haastatella yhteensä kahdeksaa ohjaajaa siten, että jokaiselta osastolta haastatteluun olisi osallistunut kaksi ohjaajaa. Tämä olisi mahdollistanut eri osastojen työmenetelmien ja -tapojen paremman vertailun. Lisäksi tavoitteenamme oli alun perin haastatella vastaavia ohjaajia, jotta näkemuserot ohjaajien ja vastaavien ohjaajien välillä olisi saatu aineistossa esiin. Käytännön aikataulujen yhteen sovittamisen haasteellisuuden vuoksi jälkimmäisestä tavoitteesta luovuttiin. Syy sille, miksi kahdelta osastolta haastateltiin vain yhtä ohjaajaa, on toisaalta tutkimuskadollinen ja toisaalta käytännöllinen. Emme halunneet asettaa haastatteluun osallistumiselle paineita, sillä haastattelujen tuli perustua vapaaehtoisuuteen. Lisäksi totesimme aineiston kylläntyneen jo sen verran, että viimeisestä kahdesta haastattelusta tuskin olisi tullut johtopäätösten kannalta merkittäviä seikkoja esiin.

Teemahaastattelu valittiin aineistonkeruumenetelmäksi mielestämme perustelluista syistä. Hirsjärvi, Sajavaara ja Remes toteavat teoksessaan ”Tutki ja kirjoita”, että perusteltuja syitä valita haastattelu aineistonkeruumenetelmäksi, ovat esimerkiksi ennako-oletus siitä, että tutkittava aihe synnyttää vastauksia monitahoisesti. Lisäksi haastattelu antaa mahdollisuuden kysyä selvennyksiä annettuihin vastauksiin sekä syventää saatavia tietoja. Lisäksi haastattelu on hyvä aineistonkeruumenetelmä tilanteissa, joissa käsitellään arkoja ja vaikeita aiheita.

(Hirsjärvi ym. 2006: 194-195.) Alun perin suunnittelimme myös keräävämmä lasten näkemyksiä ryhmähaastattelujen avulla, mutta niitä varten tarvittujen lupien saaminen eri sosiaali-toimilta ja lasten huoltajilta olisi vienyt kohtuuttomasti aikaa.

Toinen tutkielman tekijöistä työskentelee ohjaajana Paasikiven nuorisokylässä, mikä saattoi hieman vaikuttaa haastatteluista saataviin vastauksiin. Haastateltavien anonymiteetti pyrittiin säilyttää poistamalla tunnistetiedot aineiston analysointivaiheessa. Raportoitavassa tuotoksessa käytettiin tunnistetietojen sijasta ”haastateltava 1”, ”haastateltava 2” -tunnisteita. Litterointimateriaali hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. On kuitenkin mahdollista, että Paasikiven nuorisokylän henkilökunta tunnistaa työtoverinsa haastatteluista joidenkin seikkojen perusteella. Tämän mahdollisuuden olemassaolo selvitettiin haastateltaville suostumuslomakkeessa.

Opinnäytetyömme käsittelee hyvien käytäntöjen lisäksi myös työssä ilmeneviä kehittämiskoh-tia. Opinnäytetyön aihe on merkittävä osa työntekijöiden arkipäivää. Haastatteluiden kysy-myksillä pyrimme siihen, että emme asettaneet käytössä olevia työmenetelmiä ja - tapoja huonoon valoon vaan pyrimme löytämään niiden hyviä puolia ja kehittämistarpeita. Teema-haastattelun avulla kysymysten esittäminen siis onnistui sensitiivisemmin esimerkiksi erilaisia äänenpainoja ja ilmeitä käyttämällä. Haastattelutilanteessa varmistui myös se, että haasta-teltava ymmärsi kysymyksen, kun haastattelija pystyi avaamaan kysymystä tarvittaessa enemmän. Lisäksi teemahaastattelu mahdollisti esimerkiksi tapausesimerkkien kertomisen, jolloin aineisto syveni. Haastattelutilanne antoi myös opinnäytetyötä tekeville opiskelijoille mahdollisuuden tarkentaa saatuja vastauksia ja varmistaa, että asia ymmärrettiin niin, miten haastateltava sen tarkoitti.

Laajan haastattelurungon myötä esille tuli useita erilaisia näkemyksiä teemoihin liittyen. Li-säksi kysymysten suuri määrä varmisti sen, että työn tavoitteen kannalta tärkeät asiat tulivat varmasti käsiteltyä. Toisaalta laajan haastattelurungon kääntöpuolena oli sen hallittavuuden hankaluus. Yhteen haastatteluun kului aikaa keskimäärin yksi tunti ja litteroidun haastattelu-materiaalin määrä kasvoi suureksi. Usean teeman mukaan ottaminen haastattelurunkoon saat-toi peittää alleen työn tavoitteen kannalta oleellisten kysymysten esittämisen ja niiden syven-tämisen jatkokysymyksiin. Jälkeenpäin totesimmekin, että haastattelurunko olisi voinut olla tiiviimpi, eikä kaikkia kysytyjä kysymyksiä välttämättä olisi tarvittu.

Puolistrukturoitu teemahaastattelurunko helpotti haastattelujen toteuttamista, sillä se toimi hyvänä pohjarunkona ja selkiytti haastattelua. Puolistrukturinen haastattelutapa antoi tar-vittavaa joustoa haastattelutilanteeseen, jolloin keskustelu saattoi ”rönsyillä” runsaastikin esimerkiksi erilaisissa käytännön esimerkeissä. Joissakin tutkimusongelmissa teemojen käsit-telyn järjestyksellä saattaa olla ratkaiseva merkitys (Kurkela: Tilastokeskus), mutta tämän

opinnäytetyön kannalta hieman ”löyhempi” lähestymistapa oli mahdollinen. Kurkelankin mainitsema ongelmakohta teemahaastattelun toteutumisessa on se, että haastateltavan alkaa johdatella haastattelua liiaksi, jolloin aineiston vertailtavuus heikkenee. Nähdäksemme tässä opinnäytetyössä teemahaastattelurunko oli muodostettu siten, että kysymykset olivat avoimia, mutta eivät liian laajoja. Näin keskustelu pysyi hyvin valituissa teemoissa.

9.2 Validiteetin ja reabiliteetin arviointia

Hirsjärven, Hurmeen ja Remeksen mukaan haastattelun luotettavuutta saattaa vähentää esimerkiksi se, jos haastateltava kokee haastattelutilanteen uhkaavana. Virhelähteitä saattaa syntyä sekä haastateltavan, haastattelijan että tilanteen muodostamana. Haastattelijan tulisi tutustua hyvin haastatteluun aineistonkeruun menetelmän sekä harjoitella haastattelun toteuttamista. Haastateltava saattaa puolestaan antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia arkaluonteisiin ja haasteellisiin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2006: 194-195.) Emme usko, että haastattelutilanteet olisivat vaikuttaneet haastateltavien näkökulmasta uhkaavilta tai että he olisivat kokeneet tarvetta vastata kysymyksiin sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Kaikissa haastatteluissa oli aistittavissa aito halu ja innostus pohtia omaa työtä ja sen kehittämiskohtia ja sitä kautta kehittää omaa työskentelyä sekä työympäristön rakennetta yhä paremmaksi. Ehkä se, että teimme haastatteluja opiskelijan roolissa, vähensi haastattelutilanteiden painostavuutta. Myös se, että toinen haastattelihoista oli haastateltaville entuudestaan tuttu, toi tilanteeseen rentoutta ja antoi tilaa asioiden yhteiselle pohdinnalle.

Emme harjoitelleet haastattelujen tekemistä ennen aineiston keräämistä, joten tämän voidaan todeta olevan suurin edellä mainituista virhelähteiden synnyttäjästä. Saatoimme haastattelun aikana jättää esimerkiksi jonkin kysymyksen kysymättä, sillä nähdäksemme vastaus kyseiseen kysymykseen oli tullut jo aiemmassa keskustelussa. Litterointivaiheessa huomasimme kuitenkin, että kysymyksen esittäminen olisi sittenkin ollut tarpeellista, sillä toisen kysymyksen sisällä annettu vastaus oli lyhyt tai sivusi vain aihetta. Lisäksi tämä hankaloitti vastusten vertailemista analysointivaiheessa. Näitä virhearviointeja oli havaittavissa muutamissa, erityisesti viimeisissä haastatteluissa ja ne heikentävät hieman opinnäytetyön validiteettia.

Tiedostimme jo ennen haastattelujen aloittamista, että työtoveruus haastateltavien kanssa saattaisi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin, mutta viitteitä tästä ei haastatteluissa esiintynyt. Työntekijän roolin vaihtuminen tutkijan rooliin hankaloittaa tutkittavan asian tarkastelua objektiivisesta näkökulmasta. Subjektiivinen näkemys tarkasteltavista asioista nousi ensimmäisten haastatteluiden aikana muutaman kerran esiin. Käytännössä tällöin haastattelutilanteessa esiintyi johdattelua erinäisiin asioihin. Haastattelujen edetessä tämä johdattelu jäi kuitenkin pois.

Työläin ja haasteellisin osuus opinnäytetyöprosessissamme oli aineiston koodaaminen ja analysointi. Kuten jo mainitsimme, niin kummallakaan meistä ei ollut aiempaa kokemusta kvalitatiivisen tutkielman toteuttamisesta. Kurkelan (2010) mukaan teemahaastattelusta saadun aineiston analysointi onkin erittäin haasteellista. Tämä sen vuoksi, että muodollisia ohjeita tulkintojen tekemiseen ei ole. Haastateltavat esittävät ensimmäisen asteen tulkintoja ja tutkijan tehtävänä on etsiä teorian avulla ja siihen peilaten teoreettisia tulkintoja. Opinnäytetyömme ehdottomasti suurimmaksi kehittämiskohdaksi jäikin nähdäksemme aineiston analysointi uudelle tasolle, sillä tiedon- ja taidonpuutteemme vuoksi analysointi jää enemmän asioiden toteamisen tasolle, kuin mihin alun perin pyrimme, jolloin analysointi jää enemmän kuvailemisen tasolle.

Tässä opinnäytetyössä validiteetti on pyritty takaamaan Hirsjärven ym. (2006) sekä Grönforsin (1982) kuvailemalla tavalla kuvata tutkimusprosessi mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Kyseessä on pitkä ja työläs prosessi, jonka aikana työvaiheita on kertynyt lukuisia. Kaikkien työvaiheiden tarkka muistamine prosessin lopussa osoittautui hankalaksi. Jälkikäteen mietittynä tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen olisi helpottanut kuvailua. Tähän muistamattomuuteen liittyvät seikat saattavat näin ollen heikentää opinnäytetyön validiteettia. Opinnäytetyössä hypoteesina oli, että Paasikiven nuorisokylä tarvitsee uudet yhteiset säännöt vanhojen toimimattomien tilalle. Hypoteesina oli myös, että jossakin määrin vanhaa ”rangaistuskulttuuria” saattaisi esiintyä arjen työssä. Aineistosta muodostettujen johtopäätösten perusteella voidaan todeta, että kaikki haastateltavat yhtyivät näkemykseen uusien sääntöjen tarpeellisuudesta. Tämä tukee opinnäytetyön sisäistä validiteettia.

Grönforsin (1982) mukaan ulkoinen validiteetti määrittyy empiirisen aineiston ja teorian välisen suhteen kautta. Grönfors (1982) myös toteaa, että haastatteluilla kerätty aineisto on validia silloin, kun haastateltavat puhuvat totuudenmukaisesti. Aineisto ja teoria tukevat paljolti toisiaan; teoriassa luetellaan erilaisia työmenetelmiä ja perusteluita niiden käytölle lastensuojelutyössä. Aineistossa haastateltavien kokemusten mukaan kyseiset työmenetelmät ovat toimivia ja niiden haasteellisuus näyttäytyy niissä kohdissa, missä teoriassakin. Sääntöjen ja rajoitustoimenpiteiden osalta teoria ja empiria tukevat toisiaan, sillä haastateltavat näkevät yhteisten sekä yksilöllisten sääntöjen asettamisen tärkeänä, mitä tukevat puolestaan esimerkiksi Tuovilan (2001) ja Flinkmanin (2004) näkemykset. Hypoteesina ei tässä opinnäytetyössä sen sijaan ollut se, että Paasikiven nuorisokylän eri osastojen välinen yhteistyö on vähäistä, eikä toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä tutkimustulos nousi esille vasta ensimmäisten haastattelujen aikana. Tämän vuoksi ensimmäisiltä haastateltavilta ei kysytty osastojen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä, vaan se tuli esille muiden kysymysten yhteydessä.

Grönforsin (1982) mukaan reliabeli aineisto on toistettavissa. Opinnäytetyö on kontekstisidonnainen, eikä samoja olosuhteita voi muodostaa uudelleen. Henkilöstön vaihtuvuus, kehittä-

mistoimien toimeenpano yksikössä ja lapsiaineksen muuttuminen ovat esimerkkejä henkilöstön näkemyksiin vaikuttavista seikoista. Instrumentin tarkkuudesta todettakoon kuitenkin, että haastateltavat käsittelivät samoja asioita useiden eri kysymysten kohdalla antaen siten samanlaisia vastauksia usean eri kysymyksen kohdalla. Eri haastateltavat vastasivat hyvin samankaltaisilla tavoilla kysymyksiin, jolloin voidaan olettaa, että haastateltavat ymmärsivät, mitä kysymyksellä tarkoitettiin. Kysymysten esittämisen suhteen reliabiliteetti sen sijaan heikkeni, sillä haastattelijat eivät kysyneet kaikilta haastateltavilta täysin samoja kysymyksiä. Johtajan ja erityistyöntekijän haastattelujen osalta oli perusteltua kysyä hieman erilaisia kysymyksiä, sillä näiden haastattelujen tarkoituksena oli selvittää sellaisia asioita, joita ei opinäytetyön tavoitteen kannalta kannattanut kysyä ohjaajilta. Tulosten raportoinnissa olemme maininneet jokaisen kysymyksen kohdalla erikseen, moniko haastateltavista kyseiseen kysymykseen vastasi.

9.3 Objektiivisuuden arviointia

Kurkelan mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan objektiivisuus tarkoittaa sitä, että tutkija pitää omat arvonsa, asenteensa ja uskomuksensa erillään tutkittavasta kohteesta (Kurkela: Tilastokeskus). Kananen (2008) puolestaan kuvaa tutkimuksen objektiivisuutta siten, että tutkija valitsee tutkimusmenetelmät, jotka puolestaan vaikuttavat tutkimustuloksiin. Lisäksi tutkijan ennakkoluulot ja uskomukset vaikuttavat aina. Tällöin objektiivisuudella tarkoitetaan subjektiivisuuden tiedostamista. (Kananen 2008: 121.) Tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ymmärtämään tutkittavan mielipiteitä ja näkemyksiä tutkittavasta asiasta ja jäsentämään sekä ymmärtämään teorian avulla näitä näkemyksiä (Kurkela: Tilastokeskus). Tutkijan omien näkemysten ja arvojen sekoittuminen tutkimusmateriaaliin ja sen tulkintaan on objektiivisuuden kannalta vaarallista, mutta mahdollista (Kananen 2008:122). Tässä opinäytetyössä toinen tekijöistä työskentelee ohjaajana Paasikiven nuorisokylässä olleen siten subjektiivinen kokija tutkimuskysymysten suhteen. Prosessin aikana objektiivinen näkökulma on vaatinut jatkuvaa reflektointia, jotta tarkastelunäkökulma tutkittaviin asioihin säilyy objektiivisena. Omia näkemyksiä ja kokemuksia ei voi opinäytetyössä ilmaista, vaan tulokset ja johtopäätökset on muodostettava haastattelujen perusteella. Koska toinen opinäytetyön tekijöistä ei työskentele Paasikiven nuorisokylässä tai lastensuojelun parissa, on objektiivisen näkökulman varmentaminen helpottunut.

Olemme pyrkineet työssämme noudattamaan objektiivista työtettä sekä menetelmällisyyden että kirjoitustyylin suhteen. Kirjoitusasussa on pyritty välttämään kärjistäviä ja opinäytetyön tekijöiden mielipiteitä edustavia ilmaisuja. Tutkimustuloksia on pyritty tulkitsemaan tasapuolisesti siten, että jokaisen haastateltavan näkemykset on otettu huomioon. Lähteet on pyritty valitsemaan monipuolisesti, eikä mitään lähdettä ole jätetty pois siksi, että se olisi opinäytetyön tekijöiden mielipiteiden, arvojen tai näkemysten vastainen. Grönforsin (1982) ja Hirs-

järven ym. (2006: 152) esittämä näkemys tutkijan subjektiivisuudesta suhteessa tutkimukseen on pyritty ottamaan huomioon kaikissa opinnäytetyöprosessin vaiheissa. Toisen opinnäytetyön tekijän työskentelyn Paasikiven nuorisokylässä on tiedostettu olevan subjektiivisuutta lisäävä seikka ja ohjaajan sekä tutkijan roolien eriyttämiseen toisistaan on kiinnitetty jatkuvaa huomiota. Tutkittavaan asiaan on pyritty suhtautumaan objektiivisesti, vaikkakin ongelmat, joiden pohjalta opinnäytetyön aihe on muodostunut, vaikuttavat ohjaajan arjen työssä.

9.4 Eettisyyden arviointia

Kanasen (2008) mukaan tutkimuksen eettisyydessä on kiinnitettävä huomiota tutkimusaiheen valintaan, tutkimuksen tavoitteisiin sekä tutkimusmenetelmien valintaan. Opinnäytetyön aihe on työelämälähtöinen ja sen tavoite on määritelty yhdessä toimeksiantajan kanssa. Haastattelut on valittu tutkimusmenetelmäksi vastaamaan tavoitteen saavuttamista. Opinnäytetyön kaikissa toteutusvaiheissa on otettu huomioon tieteellisen neuvottelukunnan ohjeet hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta tutkimuksen toteuttamistavasta (Tieteellinen toimikunta 2002). Prosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja kaikki opinnäytetyön validiteettiin tai reabeliteettiin mahdollisesti vaikuttaneet seikat on pyritty huomioimaan ja kuvaamaan.

Lähdeviittaukset on merkitty Laurea - ammattikorkeakoulun kirjallisuusohjeistuksen mukaisesti ja haastateltavien tunnistetiedot on pyritty häivyttämään parhaalla mahdollisella tavalla. Haastattelunauhoitteet, litteraatiot ynnä muu sellainen materiaali, jossa tunnistetiedot ovat tallella, hävitetään heti tämän opinnäytetyön lopullisen arvioinnin jälkeen. Haastattelutilanteissa on pyritty toimimaan sensitiivisesti ottaen huomioon oman työn kriittisen tarkastelun arkuus tutkimuskohteena. Kaikki haastateltavat ovat allekirjoittaneet suostumuslomakkeen, jossa on selvitetty opinnäytetyön tavoite sekä käytettävät menetelmät. Allekirjoittamalla suostumuksen haastateltava on myöntänyt lukeneensa suostumuslomakkeen ja tiedostaneensa sen sisällön.

Tutkimuksessa on pyrittävä aina totuuteen, jonka vuoksi on pohdittava myös tutkimuksen seuraamuksia (Kananen 2008). Tämän opinnäytetyön tulokset on johdettu suoraan haastateltavien antamista vastauksista. Tästä osoituksena ovat muun muassa tuloksissa esitetyt haastateltavien suorat lainaukset. Tulosten ja teoreettisen viitekehyksen perusteella on tehty johtopäätöksiä. Opinnäytetyön toteutuksella ei uskota olevan haitallisia seuraamuksia Paasikiven nuorisokylän työntekijöille tai sen toiminnalle, sillä merkittäviä laiminlyöntejä tai vääriä toimintatapoja ei ilmennyt.

Gönforsin (1982) mukaan eettisesti kestävä tutkimus ei aiheuta vahinkoa tutkittaville tai muille kanssaihmisille ja on asetettu avoimesti tieteen käyttöön. Tämä opinnäytetyö on julkinen

ja tallennettu Theseus - tietokantaan, missä se on kaikkien saatavissa. Aineiston keruu on pyritty toteuttamaan siten, että siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa haastateltaville. Haastatteluihin osallistuminen on tapahtunut haastateltavien työajalla ja osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista. Haastateltaville on selvitetty osallistumisen vapaaehtoisuus ennen haastattelujen aloittamista. Opinnäytetyön aihe pyrkii antamaan vastauksia Paasikiven nuorisokylän kehittämistarpeisiin ja siten edesauttamaan toiminnan kehittämistä.

Uusitalo (1991) muistuttaa, että myös tutkijan ja toimeksiantajan välisiä suhteita tulee pohtia eettisesti. Toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee toimeksiantajan alaisuudessa, joten sillä olisi voinut olla vaikutusta siihen, että tuloksia olisi suunnattu toimeksiantajaa miellyttävään suuntaan. Toisen opinnäytetyön tekijän ulkopuolisuus kuitenkin varmisti sen, että tuloksia ei niin sanotusti kaunisteltu tai johdateltu. Toisaalta tuloksissa ei myöskään ilmennyt seikoja, jotka olisivat olleet ristiriidassa toimeksiantajan toivomuksiin.

Kananen (2008) toteaa, että huijaaminen on epäeettistä toimintaa tieteessä. Aineisto voi olla keksittyä tai muutettua, vastakkaiset tulokset saatetaan hylätä, tuloksia yleistää perusteetta tai tulkita mielivaltaisesti. Tämä opinnäytetyö nojaa vahvaan teoriapohjaan, joka on muodostettu alan ammattikirjallisuutta ja luotettavia lähteitä käyttäen. Teoreettinen viitekehys ei sisällä opinnäytetyön tekijöiden omia perusteettomia väittämiä. Haastatteluainestoa on käytetty tulosten kirjaamiseen, mitään haastateltavien vastauksiin lisäämättä tai oleellista poisjättämättä. Tässä opinnäytetyössä huijaamista ei ole tapahtunut. On kuitenkin huomioitava, että opinnäytetyön tekijät tekevät kvalitatiivista tutkielmaa ensimmäistä kertaa, mikä lisää virheiden tekemisen mahdollisuutta. Kaikessa toiminnassa on kuitenkin pyritty huomioimaan myös eettiset kysymykset.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selventää Paasikiven nuorisokylän ohjaajien toimintamalleja ja kasvatuksellisia käytäntöjä erityisesti niissä tilanteissa, kun lapset rikkovat sääntöjä. Opinnäytetyö pyrkii osaltaan tuomaan esille rankaisemiseen liittyvää problematiikkaa. Haasteena olikin kartoittaa nykyisiä toimintamalleja ja tapoja työskennellä sekä arvioida niitä ilman, että se olisi nykyisiä työskentelytapoja arvostelevaa. Tähän liittyen opinnäytetyön tekemisen haasteena on myös se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee Paasikiven nuorisokylässä osana tutkielman kohteena olevaa työyhteisöä.

Opinnäytetyö nojaa vahvasti teoriaan ja työelämän tarpeeseen muuttaa toimintamalleja tiettyyn suuntaan. Teoriaosuudessa esitetään tiettyjä väittämiä, jotka tukevat jo ennalta määriteltä näkökulmaa siitä, millaiseen suuntaan lasten käyttäytymistä ohjailevia sääntöjä lastenkodissa tulisi muuttaa. Opinnäytetyö tuo esille henkilökunnan näkemyksiä siitä, millaiset toimintatavat ovat jo tällä hetkellä toimivia ja missä tilanteissa tarvittaisiin uusia toimintamal-

leja. Vahva teoriasidonnaisuus on myös eettinen seikka tässä opinnäytetyössä, sillä opinnäytetyön tekijät opiskelevat rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa. Koulutusohjelmamme ei siis tue spesifisti juuri lasten kanssa tehtävää työtä.

Toisen opinnäytetyön tekijän työskentely siinä toimintaympäristössä, jossa opinnäytetyö toteutetaan, muodostaa tietynlaisia eettistä pohdintaa vaativia asioita. Kuinka säilyttää tutkijan rooli ympäristössä, jossa työskentelee? Kuinka työtoverit ja toisaalta johtaja suhtautuvat roolin muuttumiseen ohjaajasta tutkijaksi? Vaikuttaako ohjaajana työskenteleminen työtovereiden antamiin vastauksiin? Tai vaikuttaako ohjaajan rooli haastattelutilanteisiin? Lisäksi tulee pitää jatkuvasti mielessä, mikä tieto on saatu luotettavista lähteistä. Ohjaajana työskentelevä kerää jatkuvasti havainnoinnin keinoin materiaalia, mutta koska kyseessä ei ole systemaattinen ja dokumentoitu havainnointi, ei sitä voi käyttää materiaalina tutkielmassa. Toisaalta ohjaajana työskenteleminen mahdollistaa esimerkiksi toimintaympäristön seuraussuhteiden paremman hahmottamisen ja antaa tutkielman tekemiselle myös subjektiivisen merkityksen. Työparin ollessa puolestaan täysin ulkopuolinen suhteessa toimintaympäristöön mahdollistuu hedelmällinen yhteistyö, sillä reflektoinnin avulla toisaalta ulkopuolelta tuleva tutkielman tekijä oppii ymmärtämään sitä kontekstia, jossa tutkielma tehdään ja toisaalta reflektoinnin avulla voidaan myös minimoida mahdollisuus sille, että opinnäytetyössä käytetään vahingossa ainoastaan työn teon kautta kertynyttä tietoa.

10 Lopuksi

Opinnäytetyöprosessimme sai alkunsa Paasikiven nuorisokylän johtajan pyynnöstä selkeyttää koko taloa koskevia yhteisiä sääntöjä siten, että ne palvelisivat paremmin käytännön työskentelyä. Opinnäytetyötä aloittaessamme tiesimme siis, että nykyisten sääntöjen muokkaaminen on eräs Paasikiven nuorisokylän kehittämistarpeista. Työlle asetettu tavoite: uusien sääntöjen muodostaminen toteutui, mutta ohjeistusta niiden rikkomisesta seuraavista sanktioista ei tehty. Työn edetessä ja haastattelujen perusteella selveni, että eri osastoilla on käytössä niin erilaiset tavat sanktioida lasten ei toivottua käyttäytymistä, että sopivien seuraamusten määrittely ulkopuolisena ei ole mahdollista. Tämän vuoksi kokosimme säännöiksi vain ne asiat, jotka henkilökunnan mielestä tulisi olla yhteisesti kiellettyjä. Samalla ne pohjautuvat myös Paasikiven nuorisokylän arvoihin. Paasikiven nuorisokylän henkilöstö voi yhteisen keskustelun myötä päättää, millä tavoin sääntöjen rikkomisesta rangaistaan.

Paasikiven nuorisokylällä oli ennen tämän opinnäytetyön tekoa olemassa talon yhteiset säännöt, mutta ne eivät olleet arjen toimivuuden kannalta järkeviä ja harva edes tiesi mitä yhteisiä sääntöjä on olemassa. Opinnäytetyön tarkoituksena olikin uudistaa yhteisiä sääntöjä niin,

että ne ovat selkeitä sekä enemmän suuntaa-antavia ja yleisluontoisempia. Yhteisten sääntöjen tarkoitus on taata jokaiselle Paasikiven nuorisokylän lapselle ja työntekijälle mahdollisuus rauhalliseen ja turvalliseen arkeen sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Säännöt suojaavat jokaisen yksityisyyttä ja omaisuutta sekä takaavat kaikille viihtyisän ympäristön. Toivomme että kun uudet säännöt otetaan käyttöön, niihin tutustutaan osastoilla yhdessä lasten kanssa esimerkiksi kotikuntakokouksissa. Vasta kun jokainen lapsi ymmärtää niiden olevan hänen omaksi parhaakseen, niiden noudattaminen onnistuu parhaiten.

Opinnäytetyömme on vain pintaraapaisu siitä, minkälaiset työmenetelmät Paasikiven nuorisokylässä on käytössä, mikä toimii ja mikä vaatisi kehittämistä. Tiedostamme kuitenkin että tämä opinnäytetyö kattaa vain pienen osan koko kontekstista ja siten virhemarginaali on olemassa. Näin pienellä tutkielmalla ei vielä saa kartoitettua esimerkiksi työkulttuuriin ja ryhmädynamiikkaan liittyviä seikkoja, jotka saattavat olla taustavaikuttimina sille, että eri osastot eivät tee tiiviimpää yhteistyötä keskenään.

Tästä opinnäytetyöstä jäi puuttumaan lasten ääni. Ensimmäisessä luonnostelmassa suunnitelimme lasten ottamista mukaan haastatteluihin, mutta tarkemman pohdinnan myötä tämä osoittautui turhan työlääksi ja työn tavoitteiden kannalta turhaksi. Aineistosta nousi kuitenkin esille henkilökunnan näkemys siitä, että lasten mielipidettä tulisi myös kysyä kehittämistyötä tehtäessä. Tämä voisikin olla mielenkiintoinen jatkokysymys mahdollisia tulevia opinnäytetöitä ja tutkielmia pohdittaessa.

Lopuksi haluamme kiittää koko Paasikiven nuorisokylän henkilökuntaa tämän opinnäytetyön toteuttamisen mahdollistamisesta. Erityiset kiitokset Paasikiven nuorisokylän johtaja Anne Arkolle, jonka suostumuksesta työn toteuttaminen oli mahdollista. Kiitokset myös jokaiselle haastatteluun osallistuneelle, että järjestitte työajastanne pienen hetken haastatteluille. Ajan järjestäminen hektisessä työssä on aina haasteellista. Erityiskiitos opinnäytetyötä ohjanneelle opettajallemme, joka osoitti aitoa kiinnostusta työmme etenemistä kohtaan sekä motivoi meitä eteenpäin uskon jo loppuessa. Kiitos.

Lähteet

Anttila R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. Salo, S. 2005. Persoona 2 - Kehityopsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy.

Cacciatore, R. 2008. Haastavat tunteet ja itsenäistyminen - Aggression portaat. Luentomateriaali. Väestöliitto.

<http://www.ktl.fi/ate/doc/kt5/cacciatore.pdf>

Cacciatore, R. 2011. Keski-Uusimaa 14.8.2011. Artikkelissa ”Vihakasvatus ei ole kamppailulaji. Toimittanut M. Rämö.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Kirje: Rajoitussäädösten soveltaminen sijaishuollossa. 23.06.2011.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Flinkman, H-M. 2004. Lapsi ja rajat: lapsen näkökulma hänen elämäänsä kotona sääteleviin rajoihin ja sääntöihin. Pro gradu - tutkielma, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät, WSOY:n graafiset painokset, Juva.

Haapasalo, J. Repo, A. 1998. Sijoitettujen lasten kehitys. Katsaus tutkimuksiin. Helsinki: Stakes.

Hakkarainen, K., Heikkinen, A., Hietanen, A., Jokiniemi, K., Lommi, R., Taattola, S. 2007 AVEKKI-toimintatapamalli, Oppilaan käsikirja. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu.

http://portal.savonia.fi/pdf/julkaisutoiminta/AVEKKI-toimintatapamalli_Oppilaan_kasikirja.pdf

Hermalahti, R., Kallioma, J., Kyllönen, K., Kyrönseppä, U., Päivärintä, M. 1985. Rajat ja Rakkaus - Varhaisessa vuorovaikutuksessa häiriintyneiden lasten ja nuorten laitoshoidon kehittämisprosessin kuvaus Naulakallion vastaanottokodissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. Ja Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kananen, J. 2008. Kvali - kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän yliopistopaino 2008.

Karppinen, S. 2001. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajajärjestelmä. Teoksessa: ”Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa”. Toimittanut K. Tervonen-Arnkil. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi 2001.

Karppinen, S. 2001. Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa: ”Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa”. Toimittanut K. Tervonen-Arnkil. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi 2001.

Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa: ” Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa.” Toimittanut S. Laaksonen ja M. Kempainen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet - sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Painohäme Oy 2003.

Kurkela, R. ”Tilastollinen tiedonkeruu” -verkko-oppimateriaali. Tilastokeskuksen internetsivut.

<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

”Lapsen ääni” -kehittämishjelma. 2011. Käsikirja. Sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset periaatteet.

http://www.lapsenaani.fi/kasikirja/eettiset_periaatteet.htm

Lastensuojelun Keskusliitto. 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki (417/2007)

Laurean opinnäytetyökäytänteet 2011-2012, Tikkurila, Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala.

Lindgren, A. 2011. Lapsen kasvukansio. Psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinnon kehittämistehtävä.

Metsämuuronen, J. 2006 (toim.). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp.

Mäkelä, J. & Vierikko, I. 2004. Kuinka yhteys löytyy? Vuorovaikutusterapia huostaan otettujen lasten hoidon tukena. Espoo: SOS-Lapsikylä ry.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2011. Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Niemelä, E. 2005. Suunnitelmat lastensuojelun laatua tukemassa. Teoksessa: ” Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa.” Toimittanut S. Laaksonen ja M. Kempainen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa: ”Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä”. Toimittanut I. Tanskanen ja E. Timonen-Kallio. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Paasikiven nuorisokylän perehdytyskansio 2008.

Paasikiven nuorisokylän säätiö. Laatukäsikirja 2010, luonnos.

Paasikiven nuorisokylän säätiö. Ohjaajan toimenkuva. Johtoryhmä 2.7.2010.

Paasikiven nuorisokylän säätiön internetsivut. Etusivu. A.

<http://www.paasikivenuorisokyla.fi/pnk/Etusivu.html>

Paasikiven nuorisokylän säätiön internetsivut. Menetelmät. B.

<http://www.paasikivenuorisokyla.fi/pnk/Menetelmat.html>

Paasikiven nuorisokylän säätiön internetsivut. Palvelut ja toiminta. C.

http://www.paasikivenuorisokyla.fi/pnk/Palvelut_ja_Toiminta.html

Paasikiven nuorisokylän säätiön internetsivut. Perhe ja yhteistyö. D.

http://www.paasikivenuorisokyla.fi/pnk/Perhe_ja_yhteistyö.html

- Paasikiven nuorisokylän säätiön internetsivut. Yksilöllinen hoito ja kasvat. E.
http://www.paasikivenuorisokyla.fi/pnk/Yksilollinen_hoito_ja_kasvat.html
- Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä. Teoksessa: ” Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa.” Toimittanut S. Laaksonen ja M. Kempainen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.
- Pasanen, T. 2001. Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilastenkehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehinnasta sekä hoidontarpeesta. Turku: Turun yliopisto.
- Rautiainen, J-M. 2009. Pelkkä henkilöstön lisääminen ei paranna lastenkotitoiminnan laatua. Sosiaaliturva 1/09.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Saastamoinen, K. 2011. Sijaishuolto ja lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet. Koulutusmateriaali 23.5.2011.
- Sallinen, V. 2005. Lastenkoti ja rajoittaminen. Teoksessa: ” Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa.” Toimittanut S. Laaksonen ja M. Kempainen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.
- Sosiaaliportti. 2011. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. A
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/#otsikko2>
- Sosiaaliportti. 2011. Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus. B.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>
- Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajana. Teoksessa Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Toimittanut I. Tanskanen ja E. Timonen-Kallio. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Timonen-Kallio, E. 2010 A. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa ”Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä”. Toimittanut I. Tanskanen ja E. Timonen-Kallio. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Timonen-Kallio, E. 2010 B. Umbrella - käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Tuovila, P., 2001. Eheänä elämään, lastenkoti korjaavana kokemuksena, projektiraportti. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry. Julkaisu 2001.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan internetsivut. 2002. Hyvän tieteellisen käytännön ohjeet.
http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/kaytanto.html
- Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva. WSOY.

Liitteet

Liite 1. Suostumuslomake

Kirjallinen suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta

Kuvaus opinnäytetyöstä ja sen toteuttamisesta

”Rajoja ja Rakkautta lastenkodissa - yhteiset säännöt ja rajojen asettaminen nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä” on kvalitatiivisilla menetelmillä toteutettava tutkielmatyyppinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on selvittää:

- * Miten lapsen ja/tai nuoren identiteettiä ja kasvua tuetaan erilaisilla kasvatustapojen avulla?
- * Miten säännöt ja niiden rikkomisesta seuraavat rangaistukset tukevat lapsen ja/tai nuoren kasvua?
- * Mitkä nykyiset toimintamallit ja työmenetelmät ovat toimivia hyviä käytäntöjä Paasikiven nuorisokylässä?
- * Mitä tarvittavaa tietoa nykyisiin kehittämishaasteisiin voidaan tuottaa Paasikiven nuorisokylän tarpeisiin?

Kyseessä on Kristiina Karvisen ja Satu Seppälän opinnäytetyö, joka toteutetaan yhteistyössä Keravalla toimivan Paasikiven nuorisokylän kanssa. Seppälä ja Karvinen opiskelevat Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan paikallisyksikössä, rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa.

Opinnäytetyö sijoittuu Paasikiven nuorisokylään, joka on esittänyt toiveen opinnäytetyön aiheelle. Täten tehtävä opinnäytetyö on kehittämistehtävänä ajankohtainen, tarpeellinen ja työelämän lähtökohtiin sekä tarpeisiin perustuva. Opinnäytetyön tiimoilta tulevat tulokset koskevat vain yhtä lastensuojelun yksikköä. Tuloksien hyödynnettävyyden tarkoitus on siis vastata juuri Paasikiven nuorisokylän kehittämistarpeisiin. Aineistoa opinnäytetyöhön kerätään kattavasti koko Paasikiven nuorisokylän työryhmästä. Tavoitteena on, että haastatteluihin osallistuisi toimipisteen johtaja (n=1), erityistyöntekijä (n=1) sekä osastojen ohjaajat/vastaavat ohjaajat (n=8). Tavoitteena on, että jokaiselta osastolta haastatteluun osallistuisi vastaava ohjaaja sekä yksi ohjaaja.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen, palvelen työelämän tarpeita ja tavoitteena tuottaa työyksikölle tuoretta tietoa asiakaslähtöisen työn ja toiminnan kehittämiseen. Opinnäyteprosessissa on tavoitteena tuottaa uutta tietoa toimipisteen käytössä olevista työ- ja kasvatustapojen käytöstä sekä mallintaa toimivia hyviä käytäntöjä. Opinnäytetyöprosessissa työelämän edustaja on Paasikiven nuorisokylän toiminnan kehittämisessä tiiviissä yhteistyössä mukana arvioimassa prosessia, käyttökelpoisuutta, hyödyllisyyttä, oikeellisuutta sekä vastaamassa mahdollisiin juridisiin vastuukysymyksiin. Työelämän edustajana tässä opinnäytetyössä toimii Paasikiven nuorisokylän johtaja Anne Arkko, joka antaa opinnäytetyöstä lausunnon suullisesti tai kirjallisesti, mutta hän ei arvioi opinnäytetyötä numeerisesti.

Toteutetut haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan, jonka yhteydessä haastateltavien tunnistetiedot poistetaan. Tämän jälkeen koodattu aineisto analysoidaan sisällönanalyysillä.

Haastatteluiden litteraatioita tullaan hyödyntämään suurin lainauksin opinnäytetyön tutkimustuloksien raportoinnin yhteydessä. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua vuoden 2011 aikana ja se julkaistaan Theseus -tietokannassa. Kyseessä on avoin tietokanta, jonne opiskelijan tallentavat opinnäytetöitään, joten tutkielma on valmistuttuaan julkinen. Kyseessä on työelämän kehittämistä palveleva sekä toiveista lähtöisin oleva opinnäytetyö, työ tullaan julkaisemaan toimintayksikön nimellä ja työntekijöiden nimikkeillä varustettuna, minkä vuoksi haastatteluun osallistuneiden tunnistaminen valmiista opinnäytetyöstä on mahdollista. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tunnistettavuuteen liittyvät seikat ovat haastattelutilanteessa selvitetty osallistuvalla henkilöllä.

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Minulle on selvitetty opinnäytetyön tutkimuksen aihe, tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tunnistettavuuteen liittyvät seikat ovat haastattelutilanteessa selvitetty minulle. Opinnäytetyö on valmistuttuaan julkinen.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin, jolla halutaan tuottaa työelämää kehittävää tietoa. Voin haluessani keskeyttää opinnäytetyön aineiston keruuseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Paikka ja päiväys _____

Allekirjoitus _____

nimen selvennys ja työnimike/titteli
Paasikiven nuorisokylä

Paikka ja päiväys _____

Allekirjoitus _____

nimen selvennys, opinnäytetyötä tekevä opiskelija
Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan paikallisyksikkö

Paikka ja päiväys _____

Allekirjoitus _____

nimen selvennys, opinnäytetyötä tekevä opiskelija
Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan paikallisyksikkö

Liite 2. Haastattelurunko

Työntekijähaastattelut / työnimike

Paasikiven nuorisokylän säätiö

Haastattelukysymykset

- Koulutus, työkokemus, nykyiset työtehtävät ja työhistoria Paasikiven nuorisokylässä
- Opinnäytetyön aihe, tavoite ja tarkoitus/ toiveet ja odotukset
- Tulosten hyödyntäminen
- Paasikiven nuorisokylän henkilöstörakenne?
- Paasikiven nuorisokylän toimintatavat ja työmenetelmät?
- Paasikiven nuorisokylän asiakasrakenne (tyypillisimmät tulon syyt, taustat ja asiakkuuden kesto)?

Identiteetin rakentuminen nuoren kehitystehtävänä

- Lasten psykiatrisen problematiikan näkyminen arjessa
 - miten lasten psykiatrisen problematiikka näyttäytyy käytännössä, kerro esimerkein.
- Varhaisen kiintymyssuhdemallin merkitys
 - miten kiintymyssuhteen puute ilmenee lapsilla, minkälaisena käytöksenä?
- Miten vaurioitunutta kiintymyssuhdetta voidaan korjata?
 - Onko esimerkkejä siitä, miten kiintymyssuhdetta/ lapsen käytöstä olisi saatu korjattua?

Kasvatus nuoren identiteetin kehittymisen tukena

- Aggressiokasvu
 - Millaista/minkälaisissa tilanteissa nuori käyttäytyy aggressiivisesti (Paasikiven nuorisokylässä)?
- Säännöt ja rajoittaminen osana kasvatusta
 - Mitä eroa on kasvatuksellisella rajoittamisella ja lastensuojelulain rajoitustoimenpiteillä?
 - Onko kasvatuksellisen rajoittamisen ja rajoitustoimenpiteiden erottaminen toisistaan vaikeaa? Miten se ilmenee käytännössä?
- Lasten ei-toivottuun käytökseen vastaaminen
 - Millaisilla keinoilla lasten ei-toivottuun käytökseen pyritään tällä hetkellä vastaamaan?
- Psykiatrisiin ongelmiin vastaaminen laitososuhteissa
 - Miten laitososuhteet huomioidaan kasvatuksessa niin että niistä olisi mahdollisimman vähän haittaa lapsen kehitykselle?

Osallisuus

- Lapsen osallistaminen ja lapsilähtöisyys
 - Kuinka lapsen osallisuus ja lapsilähtöisyys huomioidaan ja miten lapsia osallistetaan Paasikiven nuorisokylän arjessa? Miten tämä näkyy esimerkiksi koulunkäynnin ja harrastusten tukemisen yhteydessä?
 - Kaivattaisiinko osastoilla järjestettävien kotikuntakokousten lisäksi lapsille myös muita kanavia ilmaista mielipiteitään?
 - Miten lapsi osallistuu hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemiseen?

Lastensuojelulaki

- Rajoitustoimenpiteiden käyttö
 - Minkälaisissa tilanteissa rajoittamistoimenpiteitä joudutaan käyttämään?
 - Käytetäänkö niitä "oikein" vai tapahtuuko niissä yli- tai alilyöntejä?
- Lastensuojelun laatu; säännöt ja rajoittaminen
 - Millainen merkitys säännöillä ja rajoittamisella on sijaishuollon laadun kannalta?
- Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto
 - Minkälaisista oloista/ tilanteista lapset tulevat Paasikiven nuorisokylään? Miten ne huomioidaan arjessa/ käytännössä osastoilla?

Kasvatuksellisiin tarpeisiin vastaaminen lastenkodissa

- Paasikiven nuorisokylän säännöt osana arjen kasvatustyötä
 - Millainen merkitys talon yhteisillä säännöillä on?
 - Miten toimitaan tilanteissa, kun lapsi ei noudata sääntöjä? Onko osastojen välillä eroja siinä, kuinka tilanteissa toimitaan?
 - Mitä kehitysehdotuksia sinulla olisi niiden parantamiseen arjen toimivuuden näkökulmasta?
 - Millaisia haasteita koet olevan tuen ja kontrollin yhteensovittamisessa arjen kasvatustilanteissa?
- Kristillinen arvopohja
 - Kuinka Paasikiven kristillinen arvopohja näkyy työskentelyssä?
- Työntekijöiden tietous lasten psykiatrisesta problematiikasta
 - Onko työntekijöillä riittävästi tietoutta lasten psykiatrisesta problematiikasta? Miten mahdolliset puutteet tietoudessa vaikuttavat työskentelyyn?
- Nuorisokylän käytössä olevat työmenetelmät (omaohjaajatyö, perhe- ja verkostotyö sekä suunnitelmallisuus) ja niiden kasvatuksellinen merkitys
 - Miten näillä työmenetelmillä tuetaan lapsen kasvua?
 - Mikä merkitys omaohjaajuudella on mielestäsi lapsen kasvun kannalta?
 - Miten perhetyötä tehdään käytännössä?
 - Mitkä käytössä olevista työmenetelmistä ovat toimivia?
 - Mitkä työmenetelmät koet omaohjaajana haasteellisiksi?
- Vuorovaikutus ja asiakassuhteen dialogisuus
 - Minkälaisilla menetelmillä voidaan muodostaa hyvä vuorovaikutussuhde lapseen ja heidän perheisiin?
 - Miten yhteistyössä vanhempien ja lasten kanssa tehtävä kasvatussuunnitelma toimii dialogisuuden toteuttamisen näkökulmasta? Voidaanko todeta, että tällöin työntekijät ja asiakkaat ovat tasavertaisessa asemassa?
 - Miten itsenäistymiskansion työstäminen tukee lapsen kanssa rakennettavaa vuorovaikutussuhdetta?
- Lopuksi
 - Mitä haluaisit sanoa/kysyä?

Liite 3. Paasikiven nuorisokylän yhteiset säännöt

PAASIKIVEN NUORISOKYLÄN YHTEISET SÄÄNNÖT

Yhteisten sääntöjen tarkoitus on taata jokaiselle Paasikiven Nuorisokylän lapselle ja työntekijälle mahdollisuus rauhalliseen ja turvalliseen arkeen sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Säännöt suojaavat jokaisen yksityisyyttä ja omaisuutta sekä takaavat kaikille viihtyisän ympäristön. Rajoittamisessa ja seuraamuksissa tulee huomioida lapsen ikä, olosuhteet ja psyykkinen tila. Seuraamukset ja rangaistukset ovat siis jokaisen lapsen kohdalla erikseen kasvatuksellisesti ja hoidollisesti määriteltäviä. Lisäksi voidaan huomioida lastensuojelulain mukaiset rajoitukset ja toimenpiteet lapsen hoidon ja turvallisuuden varmistamiseksi.

Paasikiven nuorisokylän kolme kultaista sääntöä:

(Raísa Cacciatore)

Mikään ei saa mennä rikki.

Keneenkään ei saa sattua.

Mitään peruuttamatonta ei saa tapahtua.

1. TOISEN OMAISUUTTA EI SAA VAHINGOITTA EIKÄ LAINATA ILMAN LUPAA
2. LAPSEN TULEE SOPIA TYÖNTEKIJÄN KANSSA POISTUMISESTAAN PAASIKIVEN NUORISOKYLÄN ALUEELTA JA HÄNEN ON PALATTAVA TAKAISIN SOVITTUNA AIKANA
3. LAPSET VOIVAT VIERAILLA TOISILLA OSASTOILLA, MOLEMPIEN OSASTOJEN AIKUISEN LUVALLA
4. OSASTOILLA JÄRJESTETÄÄN SÄÄNNÖLLISESTI LASTEN KOKOUS/KOTIKUNTAKOKOUS, JOSSA LAPSET SAAVAT TUODA ESILLE OMIA TOIVEITAAN
5. KAIKENLAISTEN PÄIHTEIDEN TUOMINEN ALUEELLE JA NIIDEN VAIKUTUKSEN ALAISENA OLEMINEN ON KIELLETTYÄ
6. TUPAKOINTI ON KIELLETTY PAASIKIVEN NUORISOKYLÄN RAKENNUKSISSA JA ALUEELLA TUPAKKALAIN MUKAISESTI ALLE 18-VUOTIAAT EIVÄT SAA PITÄÄ HALLUSSAAN TUPAKKATUOTTEITA PAASIKIVEN NUORISOKYLÄN ALUEELLA.
7. AMPUMA- JA TERÄASEIDEN SEKÄ TULENTEKOVÄLINEIDEN TUOMINEN PAASIKIVEN NUORISOKYLÄN ALUEELLE ON KIELLETTYÄ.
8. YHTEISET TILAT JA ALUEET JÄTETÄÄN LÄHTIESSÄ SELLAISEEN KUNTOON, ETTÄ SEURAAVAN ON SINNE MUKAVA TULLA

Liite 4. Esimerkki havaintoluokkataulukosta

Toiminta käytännössä	Menetelmä	Miten niillä tuetaan kasvua?	Miten perhetyötä tehdään?	Mikä toimii, missä kehitettävää?	Mikä haasteellista?	Omaohjaaajuuden merkitys?	Kokemuksia umbrellasta?
Ohjaus, neuvonta, keskustelu.	Dialogisuus		Vierailuja kotona.		Osastoilla tehtävä perhetyö pääasiassa omaohjaajan varassa.	Omaohjaaajuus kaiken avain.	3 ei ole käyttänyt, 2 hyvin vähän.
Vanhempien mukanaolo prosessissa. Yöpyminen/vierailu kotona, vanhempien haastattelu.	Perhetyö		Haastattelut, vanhemmuuden arviointi.	Erytistyöntekijä plussaa	Mikä on ”kultainen keskitie” suhteessa perheeseen.	Erittäin merkityksellistä.	Hirveen hyvä työväline (h1)
Hoidon terapeuttisuus	Omaohjaaajuus		Toiminnallisuus → Rantakoti		Verkoston työ myös omaohjaajan varassa.	Paljon asioita juoksevista asioista psykiatriseen hoitoon on omaohjaajan harteilla.	Ei käytetä riittävästi (h1)
Kavatussuunnitelmat	Suunnitelmallisuus		Verkoston järjestäminen ja ylläpito.	Omaohjaaajuus voisi toimia paremminkin	Suunnitelmallisuus : vaatii vakituisen ja sitoutuneen henkilökunnan.	Työmenetelmä, johon voi eniten itse vaikuttaa.	Mahdollistaa lapsen kuulemisen. Tutkitaan lapsen menneisyyttä ja hänelle tärkeitä asioita.
Ohjaajat näkivät verkostotyön viranomaisverkoston koskevaksi.	Verkostotyö		Osastoilla puhelimitse hoidetaan pääasiassa yhteydenpitoa.	Perhetyöllä vahvat juuret ja lähtökohtainen pyrkimys hyvään dialogiin vanhempien kanssa on plussaa.	Omaohjaaajuudessa resurssien (ajan) puute.	Lapselle tärkeää, että on joku aikuinen, jolta saa tarvitsemansa huomion.. hoitaa lapselle tärkeitä asiat (vaatteet yms) ja tietää lapsesta.	Rakennetaan positiivisia mielikuvia lapsuudesta.
Verkostoa ruvetaan kartoittamaan heti lapsen sijoituksen jälkeen.		Suunnitelmallisuus	Jos olisi enemmän resursseja, voisi järjestää esimerkiksi yhteistä ajanviettoa enemmän.	Suunnitelmallisuus : työntekijän yhtenäinen linja puuttuu..	Omaohjaaajuudessa haasteellisinta luottamussuhteen synnyttäminen.		Rakennetaan luottamusta. Omien juurten löytäminen, omasta elämästä

<p>Suunnitelmallisuus : pitkän tähtäimen suunnitelmallinen työskentely</p> <p>Verkostotyö: sosiaalitoimi, hoitavat tahot, koulutoimi..</p> <p>Suunnitelmallisuus : tulevaisuuteen katsomista.</p> <p>Lapsen edun ajaminen edellyttää ohjaajalta kykyä tehdä verkostotyötä.</p> <p>Suunnitelmallisuus edellytys työn tekemiselle. Mitä suunnitelmallisempi työryhmä, sen parempi jälki (h8).</p>		<p>: Valmennetaan lasta tulevaan.. toisaalta lapsen ohjaamista suunnitelmallisuuteen ja oman elämän rakentamiseen.</p> <p>Verkostotyö: vähentää päällekkäisyyttä toiminnassa eri viranomaisten kanssa.</p>	<p>melko vähän perhetyötä.</p> <p>Toisaalta haastattelu 7: viedään paljon lapsia kylään, vaikka kunto ei aina paras mahdollinen olisikaan. Perhetyö riippuu vanhempien kunnosta ja kyvystä tehdä yhteistyötä.</p> <p>Perhetyössä haasteellista vanhempien oireilu.</p> <p>Osastojen resurssien vähyys esteenä intensiiviselle perhetyölle.</p>	<p>suunnitelmallisuus ei toteudu aina niinkuin pitäisi.</p>	<p>Omaohjaajasuhteen rakentamisessa alkuvaihe on haasteellisin.</p> <p>Perhetyössä haasteellista vastakkain asettelu ja samalla kunnioittavan ja rakentavan suhteen muodostaminen ja ylläpito.</p> <p>Perhetyössä vanhemmat projisoivat herkästi negatiivisia tunteitaan ohjaajaan.</p> <p>Verkostotyössä haasteellista esim. psykiatrisen hoidon saaminen. Kunnan resurssit vaikuttavat.</p> <p>Suunnitelmallisuudessa haasteellista työn keskeneräisyys.</p>	<p>Lapsella joku aikuinen, jota ei tarvitse jakaa muiden kanssa.</p> <p>Kiintymyssuhteen rakentaminen ja opettelu.</p> <p>Omaohjaajuus palkitsevin osa työssä.</p> <p>Omaohjaaja edistää lapsen hoitoa kaikella mahdollisella tavalla. Toimii lapsen puolestapuhujana ja esimerkkinä.</p> <p>Omaohjaajuus työn ydin.</p> <p>Omaohjaajuudessa vielä paljon petraamista.</p>	<p>tulee kokonainen.</p> <p>Lapsi oppii ymmärtämään itseään ja vanhempiaan.</p> <p>Tapa läpikäydä erilaisia tunteita.</p> <p>Toiset ohjaajat tekevät enemmän, toiset vähemmän.</p> <p>Toiset lapset tekee innokkaamin.</p> <p>Auttaa lasta hahmottamaan elämänsä.</p> <p>Vaatii omaohjaajalta, että viitsii.</p> <p>Ei sovellu työmenetelmäksi kovin nuorten lasten kohdalla.</p> <p>Vaatii resursseja (omaohjaajatunnit)</p>
---	--	--	--	---	--	--	--

					<p>Omaohjaajuuden resurssipulan vuoksi vaikea käyttää erilaisia aikaavieviä työmenetelmiä.</p> <p>Suunnitelmallisuudessa lasten osallisuuden lisääminen.. suunnitelmallisuus koulutustaustasta riippuvaa ja vielä ”lapsen kengissä”.</p> <p>Omaohjaajuus ei tarkoita kaikille samaa.. osa siivoaa, osa menee elokuvaan.</p>	<p>Eräs haastateltava käyttänyt vaihtoehtoisesti elämäkirjaa ja valokuva-albumia.</p>
--	--	--	--	--	---	---

Liite 5. Ohjeistus rajoitustoimenpiteiden käytöstä

LASTENSUOJELULAIN MUKAISET RAJOITUSTOIMENPITEET JA NII- DEN KÄYTTÖ Paasikiven Nuoriso- kylässä

Sisällysluettelo

YLEISTÄ RAJOITUSTOIMENPITEIDEN KÄYTÖSTÄ	2
YHTEYDENPIDON RAJOITTAMINEN (62§ ja 63§)	3
AINEEN TAI ESINEEN HALTUUNOTTO (65§).....	4
HENKILÖNTARKASTUS (66§)	5
HENKILÖNKATSASTUS (66§).....	6
OMAISUUDEN JA LÄHETYKSEN TARKASTAMINEN (67§)	6
LÄHTETYSTEN LUOVUTTAMATTA JÄTTÄMINEN (67§)	7
KIINNIPITÄMINEN (68§)	8
LIIKKUMISVAPAUDEN RAJOITTAMINEN - LVR (69§).....	8
ERISTÄMINEN (70§).....	9
ERITYINEN HUOLENPITO (71-73§)	9

Tämä ohjeistus on tehty osana vuonna 2011 toteutettua ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä: Rakkaus ja rajat - yhteiset säännöt nuoren identiteetin ja kasvun tukena Paasikiven nuorisokylässä. Ohjeistuksen tarkoitus on helpottaa rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja yhtenäistää Paasikiven nuorisokylän käytäntöjä.

Ohjeistus on tehty lakimies Kati Saastamoisen laatiman koulutusmateriaalin pohjalta. Lisäksi ohjeistuksessa on huomioitu aluehallintoviraston kirjeessä (23.6.2011) annetut ohjeistukset rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Ohjeistukseen laadinassa on käytetty apuna myös Sosiaaliportin Lastensuojelukäsikirjaa, joka löytyy osoitteesta: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/> sekä Tapio Rädyn teosta Lastensuojelulaki - Käytäntö ja Soveltaminen Edita: 2010.

YLEISTÄ RAJOITUSTOIMENPITEIDEN KÄYTÖSTÄ

Lapseen saa kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kun sijaishuoltoon johtaneen päätöksen tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus taikka mainituissa rajoitustoimenpiteiden säännöksissä säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

Jos lapsen hoito- ja huolenpito edellyttää sellaisen rajoitustoimenpiteen käyttöä, johon sijoituspaikalla ei lain mukaan ole käyttöoikeutta, on sijaishuoltopaikkaa muutettava. Tämän vuoksi on tärkeää, että rajoitustoimenpiteitä koskevat säännöt tunnetaan myös niissä sijaishuoltopaikoissa, joissa niitä ei voida toteuttaa.

Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota siihen, että rajoitustoimenpiteitä ei tule käyttää rangaistuksen luonteisina seuraamuksina vaan niiden tulee perustua välttämättömään hoidolliseen tai turvaamistarpeeseen. Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä on aina valittava lievin mahdollinen toimenpide.

Niiden rajoitustoimenpiteiden osalta, joiden käytöstä tulee tehdä päätös, tulee myös säädettyllä tavalla huolehtia kuulemisesta ja muutoksenhaun tiedottamisesta asianosaisille. Rajoitustoimenpiteet on aina kirjattava. Paasikiven nuorisokylässä kirjaukset tehdään Nappula -asiakastietojärjestelmään. Kirjaamisella on merkitystä toimenpiteiden lainmukaisuutta mutta myös erityisesti lapsen tarvitsemaa apua ja tukea arvioitaessa. Jos lapseen joudutaan toistuvasti kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä, on syytä pohtia tukitoimien ja hoidon lisäämistä esimerkiksi erityisenä huolenpitoa.

Rajoitustoimenpiteiden kirjaukset on lain mukaan lähetettävä tiedoksi kuukausittain sosiaalityöntekijälle. Paasikiven nuorisokylän käytäntönä on ollut lähettää päätökset ja kirjaukset lapsen sosiaalityöntekijälle heti tapahtuman jälkeen tiiviin ja hyvän yhteistyön varmistamiseksi.

YHTEYDENPIDON RAJOITTAMINEN (62§ ja 63§)

- Yhteydenpidon rajoittaminen vanhempiin ja läheisiin (lapselle läheisenä henkilönä voidaan pitää ketä tahansa, joka on lapselle tuttu ja lapsen kannalta läheinen) on mahdollista, jos
- Yhteydenpidosta ei ole voitu sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten kanssa asiakassuunnitelmassa tai muutoin erityisestä syystä

JA

1. jos yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteutumisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta **välttämätöntä** (esim. vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma) tai
2. Yhteydenpidosta on **vaaraa** lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle tai
3. Rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien tai perheen muiden lasten, perhe-kodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi tai
4. 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa; sama koskee myös 12 vuotta nuorempaa lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Näillä edellytyksillä voidaan:

1. Rajoittaa lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiä.
 2. Rajoittaa yhteydenpitoa läheisiin puhelimitse tai muilla yhteydenpitolaitteilla.
 3. Lukea ja pidättää yksittäinen lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu viesti tai tarkastaa ja pidättää muu lähetys.
 4. Ottaa rajoituksen ajaksi haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitovälineet tai rajoittaa niiden käyttöä.
- Näillä edellytyksillä voidaan myös jättää lapsen olinpaikka ilmaisematta vanhemmille tai huoltajille, jolloin edellytyksenä ovat poikkeukselliset olosuhteet ja että rajoituksen tarkoitusta ei ole mahdollista saavuttaa lievemmillä toimenpiteillä, kuten päätöksellä tapaamisajasta ja - paikasta. Edellyttää vakavaa uhkaa lapsen terveydelle tai henkilökunnan turvallisuudelle.
 - Päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta ja lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämisestä tekee lastensuojelulaitoksen johtaja (lyhytaikaiset, enintään 30vrk kestävät rajoitukset) tai sosiaalityöntekijä.

- Lapsella on oikeus keskustella puhelimesta ilman ulkopuolista läsnäoloa, ellei puhelun kuuntelu ole edellä mainitussa laissa kuvatulla tavalla lapsen turvaamiseksi välttämätöntä. Puhelun kuuntelu edellyttää rajoituspäätöksen tekemistä.
- Puhelimen pois ottaminen esim. yöaikaan ja koulutuntien ajaksi on kasvatuksellista rajoittamista, jolloin ei ole kyse lain tarkoittamasta rajoitustoimenpiteestä.

AINEEN TAI ESINEEN HALTUUNOTTO (65§)

- **Haltuun otettavat aineet ja esineet vaarantavat turvallisuutta:**
 1. **käyttötarkoituksen** perusteella (päihdyttävä aine, päihdyttämistarkoituksessa käytettävä esine, vahingoittava aine tai esine) on otettava laitoksen haltuun. Tämä tarkoittaa kaikkia esineitä, joiden käyttö on muussa laissa kiellettyä tai luvanvaraista, myös itse valmistettuja esineitä. Esimerkiksi alkoholi, huumausaineet, ampuma-aseet, räjähteet, nyrkkiraudat, särkyvoiteet jne.) Laitoksella ei näissä tapauksissa ole harkintavaltaa.

2. **ominaisuuden** perusteella saadaan ottaa laitoksen haltuun, jos soveltuvat vaarantamaan henkilön henkeä, terveyttä tai turvallisuutta tai soveltuvat vahingoittamaan omaisuutta ja jos on **todennäköistä että lapsi käyttää aineita tai esineitä tällä tavalla** (esim. sakset, pesäpallomaila ja itse valmistetut esineet). Laitoksella on näissä tapauksissa harkintavalta.

tai

3. muut aineet ja esineet, jotka todennäköisesti vakavasti haittaavat lapsen omaa tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä (esim. mopo tai kännykkä). Laitoksella on harkintavalta.
 - tämän säännöksen perusteella voidaan lapselta ottaa esim. kännykkä haltuun, jos lapsi suunnittelee karkaamista tai muut lapset houkuttelevat puhelimitse häntä mukaan ”hatkaan”. huom. voi olla myös yhteydenpidon rajoittamista?
- Aineen tai esineen haltuunoton tekee joko laitoksen johtaja tai ohjaaja. **Haltuunottoa on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös, jos omaisuutta ei palauteta** (saman vuorokauden aikana). Päätös on ajallisesti rajoittamaton.
- Jos haltuunotettu aine tai esine on erityisen vaarallinen tai haitallinen terveydelle, ilmoita asiasta viipymättä johtajalle (esim. huumausaineet ja ampuma-aseet)

- Haltuunotettu omaisuus on palautettava lapselle sijaishuollon päättyessä, ellei siitä muussa laissa toisin säädetä.
- Haltuunotettu omaisuus on hävitettävä tai luovutettava eteenpäin niin kuin muussa laissa säädetään (esim. alkoholi voidaan hävittää todisteellisesti ja räjähteet, aseet, huumausaineet jne. toimitettava poliisille). **Tällöin on haltuunotosta tehtävä päätös.**
- Esineiden pois ottaminen hyvin pieniltä lapsilta on normaalia turvallisuuden varmistamista, eikä tällöin edellytä erillisen päätöksen tekemistä.
- Tupakkalain mukaan tupakointi lastensuojelulaitoksen alueella on kielletty. Alle 18-vuotiaiden tupakkatuotteiden hallussapito ovat kiellettyä. **Talon sääntöjen mukaisesti** lapselta tai nuorelta voidaan ottaa haltuun tupakkatuotteet, jos niitä havaitaan. Se ei siis ole varsinainen Lastensuojelulain rajoituspäätös. Työssä pyritään motivoimaan lapsia ja nuoria tupakoimattomuuteen. Haltuun otetut tupakat palautetaan lapselle sijoituksen päätyttyä, jos hän on täyttänyt 18 vuotta. Muuten tupakkatuotteet luovutetaan lapsen huoltajalle.

HENKILÖNTARKASTUS (66§)

- **Tarvitaan perusteltu syy epäillä**, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään kiellettyjä aineita tai esineitä (päihdyttämistarkoitukseen käytettävät aineet ja esineet, tai näiden käyttöön soveltuvat välineet tai esine joka on tarkoitettu toisen vahingoittamiseen). Tällöin saadaan tehdä henkilöntarkastus etsittäväenä olevan omaisuuden löytämiseksi.
- **Henkilöntarkastuksen muotoja ovat mm.:**
 - vaatteiden tutkiminen
 - naulakkoon ripustettujen vaatteiden tutkiminen tai jälkien etsiminen vaatteista
 - taskujen tarkastaminen ja tyhjentäminen
 - lompakon tai käsi-/ matkalaukun tarkastaminen
- **Henkilöntarkastus on tehtävä toisen henkilön läsnä ollessa** (erityisestä syystä voidaan tehdä myös yksin, mutta se on kirjatessa erikseen mainittava ja perusteltava).
- **Tarkastuksen tekijä oltava samaa sukupuolta** (ellei ole terveydenhuollon ammattihenkilö tai jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi).
- Tarkastusta tehtäessä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, missä tarkastus tehdään.
- Sijaishuoltopaikkaan tulevia vierailijoita ei luonnollisesti voida tarkastaa eikä velvoitaa esim. näyttämään taskujaan. Näissä tapauksissa kyseessä on mahdollisesti yhteydenpidon rajoitus.
- **Ei tarvitse tehdä kirjallista hallintopäätöstä, mutta kirjataan Nappulaan**
- Lapsen tavaroiden tarkastaminen rutiininomaisesti esim. aina lomilta palatessa ilman tarvittavaa perusteltua syytä, ei ole lain mukaan sallittua.

- Lapselle ei voida tehdä henkilöntarkastusta tupakkatuotteiden löytämiseksi, koska säännöksen mukaisesti tupakka ei ole aine tai esine, jota laitoksen henkilökunnalla olisi oikeus etsiä tekemällä henkilöntarkastus.

HENKILÖNKATSASTUS (66§)

- Perusteltu syy epäillä, että lapsi on käyttänyt päihdyttäviä aineita.
- Henkilönlkatsastus on:
 - Puhalluskoe
 - Veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäyte
- Henkilönlkatsastus tulee tehdä niin, ettei siitä aiheudu lapselle tarpeetonta haittaa.
- Manipuloinnin estämiseksi katsastus tehdään valvottuna.
- **Henkilönlkatsastus on aina tehtävä toisen henkilön läsnä ollessa** ellei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. **Myös puhalluskoetta tehtäessä!** Verinäytteen voi ottaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö.
- **Katsastuksen tekijän on oltava samaa sukupuolta** (ellei ole terveydenhuollon ammattihenkilö tai jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi).
- **Henkilönlkatsastuksesta tehdään päätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta.** Päätös tiedoksi 12 vuotta täyttäneelle lapselle ja huoltajalle. Päätöksen tekee johtaja tai ohjaaja.

OMAISUUDEN JA LÄHETYKSEN TARKASTAMINEN (67§)

- **Jos on perusteltu syy epäillä**, että lapsella hallussaan kiellettyjä aineita tai esineitä, taikka lapsen olinpaikka on kiireellisesti selvitettävä, saadaan **lapsen käytössä olevat tilat tai omaisuus tarkistaa**.
- Lähetys voidaan tarkastaa **luottamuksellista viestiä lukematta**, jos on perusteltu syy epäillä sen sisältävän kiellettyjä aineita tai esineitä.
- **Tarkastuksessa on oltava läsnä 3 henkilöä**; tarkastaja, lapsi ja toinen kasvatushenkilökuntaan kuuluva
- Erityisestä syystä tarkastus voidaan tehdä myös ilman lapsen tai toisen henkilön läsnäoloa ja se on kirjattava erikseen päätökseen.
- **Tarkastuksen syy on selvitettävä lapselle.**

- Omaisuuden tai lähetyksen tarkastamisesta tehdään kirjallinen päätös, johon ei ole muutoksenhakuoikeutta. Päätös annetaan tiedoksi huoltajalle ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Toimenpiteistä tehdään kirjaukset Nappulaan.
- Jos lapselta omaisuuden tarkastamisen yhteydessä löytyy tupakkatuotteita (esim. huoneesta), ne voidaan ottaa pois, koska Paasikiven nuorisokylän alueella alle 18 -vuotiaat eivät saa tupakkalain mukaisesti säilyttää tupakkaa.

LÄHETYSTEN LUOVUTTAMATTA JÄTTÄMINEN (67§)

- **Lapsen sosiaalityöntekijällä on erityisestä** syystä oikeus tehdä päätös siitä, että tarkastettu kirje tai lähetykset jätetään osaksi tai kokonaan luovuttamatta lapselle, jos sen sisältö voi vakavasti vaarantaa lapsen tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta tai kehitystä.
- **Lähetykset on toimitettava viipymättä sosiaalityöntekijälle.**
- Uusien säännösten mukaisesti sosiaalityöntekijä voi lukea viestin.
- Luovuttamatta jättämisestä sosiaalityöntekijä tekee muutoksenhakukelpoisen hallintopäätöksen.
- Jos epäilet lapselle saapuvan lähetyksen sisällön vakavasti vaarantavan lapsen tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta tai kehitystä, niin ota yhteys vastaavaan ohjaajaan tai johtajaan.

KIINNIPITÄMINEN (68§)

- Lapsen rajoittamiseksi voidaan häntä pitää kiinni,
 - jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella voi todennäköisesti vahingoittaa itseään tai muita
- **JA**
- kiinnipito on välttämätöntä lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittumisen vuoksi
- Kiinnipidosta tehdään mahdollisimman tarkka kirjaus Nappulan rajoituspäätöksiin ja se lähetetään tiedoksi lapsen sosiaalityöntekijälle. **Kiinnipidosta ei tehdä kirjallista muutoksenhakukelpoista päätöstä.** Kiinnipidosta tehtyä kirjausta ei välttämättä tarvitse lähettää lapsen huoltajalle. Ohjaaja voi oman harkintansa mukaan tiedottaa huoltajia lapseen kohdistuneesta kiinnipidosta, jos se on lapsen edun mukaista.
- Kiinnipitämistä on pidettävä aina viimesijaisena keinona.

- Kiinnipidoissa noudatetaan AVEKKI -toimintatapamallia jälkiselvittelyineen. Erytisen tärkeää on käydä kiinnipitoon johtanut tilanne läpi lapsen kanssa tapahtuman jälkeen.
- Minkäänlaisten välineiden käyttö kiinnipidossa ei ole sallittua.

LIKKUMISVAPAUDEN RAJOITTAMINEN - LVR (69§)

- Lapselle saadaan asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta tai laitoksesta:
 1. Jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja
 2. jos se on lapsen edun mukaista sekä
 3. lisäksi edellytetään, että:
 - lapsen sijaishuoltoon johtanut päätös on tehty sillä perusteella, että hän on vaarantanut terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään; tai
 - lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä mainitulla tavalla (esim. itsetuhoisuus); tai
 - rajoitus on lapsen hoidon tai huollon kannalta muutoin tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä (esim. hatkailu).
- **Kaikki kolme numeroitua edellytystä on täytyttävä liikkumisvapauden rajoittamista tehtäessä!**
- Johtaja tai ohjaaja voi tehdä päätöksen enintään 7 vuorokautta kestävästä rajoituksesta. Päätöksestä on ilmoitettava viipymättä sosiaalityöntekijälle. Päätös on annettava tiedoksi 12 vuotta täyttäneelle lapsella ja huoltajalle.
- Rajoitus on välittömästi lopetettava tai sitä on lievennettävä, mikäli edellytyksiä rajoitukselle ei enää ole.
- Sosiaalityöntekijä päättää yli 7 vuorokautta kestävästä rajoituksesta (enintään 30 vuorokautta)
 - Jos johtaja tai ohjaaja on tehnyt 7 vuorokauden rajoittamispäätöksen, sosiaalityöntekijä voi jatkaa sitä enintään 23 vuorokaudella ($7+23=30$)
 - Uudella perusteella rajoitusta voidaan jatkaa 30 vuorokauden jälkeen
- Liikkumisvapauden rajoittamisesta tehdään muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös
- **Jos samalla tosiasiallisesti rajoitetaan myös yhteydenpitoa, on siitä tehtävä oma päätöksensä!**
- Liikkumisvapauden rajoittamisen kohdalla on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että se ei ole rangaistus (esim. hatkareissusta) vaan lapsen edun ja huollon kannalta välttämätön toimenpide.
- Rajoituksen aikana lapsi voi poistua Paasikiven nuorisokylän alueelta ainoastaan aikuisen seurassa. Tavanomaisen elämän toimintamahdollisuudet (koulunkäynti, harrastukset, retket) tulee mahdollistaa rajoituksesta huolimatta.

ERISTÄMINEN (70§)

- Paasikiven nuorisokylässä ei käytetä eristystä rajoitustoimenpiteenä, koska siihen vaadittavaa valvonnan mahdollistavaa tilaa ei kylässä ole.
- Lapsi voitaisiin eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käytöksellään on vaaraksi muille tai itselleen tai eristäminen on muusta erityisestä syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.
- Jos lapsi Paasikiven nuorisokylässä käyttäytyy edellä mainitulla tavalla, noudatetaan osastoilla olevaa ohjeistusta vaara- ja uhkatilanteista.
- Eristystä ei voida jatkaa ilman uutta päätöstä yli 24 tuntia eikä sitä saa määrätä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä edellyttää.
- Eristäminen on lopetettava heti, kun se ei ole enää välttämätöntä.
- Eristämistä voidaan jatkaa välittömästi erityisin syin ja perustein, jos eristämisen edellytykset ovat edelleen olemassa (kts. lastensuojelulaki 70 §).
- Eristäminen toteutetaan jatkuvan huolenpidon alaisena.
- Eristämisestä tehdään muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös ja siitä on ilmoitettava viipymättä sosiaalityöntekijälle.

ERITYINEN HUOLENPITO (71-73§)

- Erityinen huolenpito tarkoittaa sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle järjestettävää erityistä ja moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa
 - Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää sellaisissa lastensuojelulaitoksissa, jonka käytettävissä on riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen tuntemus sekä asianmukaiset tilat. Paasikiven nuorisokylässä erityistä huolenpitoa ei siis voida järjestää.
 - Erityisen huolenpidon tarve arvioidaan yhdessä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa.
 - Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää lapselle, jos hänen erittäin tärkeä yksityinen etunsa sitä välttämättä vaatii:
 - vakavan päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi
- TAI**
- kun lapsen oma käyttäytyminen muutoin vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään
 - Tarjoaa mahdollisuuden tehokkailla ja yksilöllisillä toimenpiteillä auttaa poikkeuksellisen voimakkaasti oireilevaa lasta
 - Tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen sekä mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito
 - Lapsen sosiaalityöntekijä tekee erityisen huolenpidon järjestämisestä muutoksenhakukelpoisen hallintopäätöksen, jonka on perustuttava moniammatilliseen arvioon
 - Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi tehdä päätöksen erityisen huolenpidon lakkaamisesta
 - Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan, mutta sitä voidaan erityisen painavasta syystä jatkaa enintään 60 vuorokautta
 - Erityinen huolenpito on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi tavoitteiden saavuttamiseksi tai jos tarvetta ei enää ole

- Erityistä huolenpitoa voidaan harkita esim. niissä tilanteissa, kun lapsen ”hatkailukierrettä” ei saada pysäytettyä ja LVR osoittautuu riittämättömäksi
- Jos epäilet, että lapsi on erityisen huolenpidon tarpeessa, keskustele siitä lapsen sosiaalityöntekijän kanssa ja ilmoita viipymättä asiasta myös johtajalle.

